

ΑΡΧΙΜ. ΔΗΜ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ

ΚΛΗΡΩΝΤΟΥ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΝ ΤΗ ΚΑΤΑ ΧΑΛΚΗΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΑ.

1724

ΚΩΛΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Α

ΕΝ ΤΗ ΕΞ ΑΙΜΑΤΟΣ

ΚΑΙ

ΕΝ ΤΗ ΕΞ ΑΓΧΙΣΤΕΙΑΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΙ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΤΥΠΟΙΣ ΑΔΕΛΦΩΝ ΓΕ

—
1913

ΑΡΧΙΜ. ΔΗΜ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΝ ΤΗ ΚΑΤΑ ΧΑΛΚΗΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚῃ ΣΧΟΛῃ

ΤΑ
ΚΩΛΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Α΄
ΕΝ ΤΗ ΕΞ ΑΙΜΑΤΟΣ
ΚΑΙ
ΕΝ ΤΗ ΕΞ ΑΓΧΙΣΤΕΙΑΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΙ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΤΥΠΟΙΣ ΑΔΕΛΦΩΝ ΓΕΡΑΡΔΩΝ

—
1913

Τῶν Διευθυντῶν πρὸς τὸν
γ' ὑπερμαχῶν Κρείν. Πάτριαν
Μεσοποταμίας Διέκκ.

οὐκ ἔστιν
ἀρχὴ. Διευθυντῶν.

Τῶν ὑπερμαχῶν

τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν

οἰκουμένικῶν πατριάρχῃ

Κύρῳ Γερμανῶν

SISMANOGLIO
MEGARO

Τὴν πραγματείαν ταύτην συνειάξαμεν ὑπὸ λόγων μᾶλλον πρα-
κτικῶν κινηθέντες. Πολλοὶ ποιμένες εὐρίσκονται πολλάκις ἐν ἀμη-
χανία ἐν τῇ ἐξοικονομήσει διαφόρων βαθμῶν συγγενείας· ἄλλοι
πάλιν, ὡς ἐσχάτως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κύπρου, ἀποπειρῶνται καὶ
να καταργήσωσιν ὅλως βαθμούς τινας συγγενείας, ἐφ' ᾧ καὶ ἐζή-
τησαν τὴν ἡμετέραν γνώμην. Καὶ ἐνταῦθα κατὰ διαφόρους χρό-
νους συνεκροτήθησαν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἐπιτροπαὶ πρὸς λύσιν
ἀπορουμένων τινῶν καὶ ἐν γένει τοῦ ζητήματος τοῦ δυνατοῦ τῆς
καταργήσεως βαθμῶν τινῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ποιμνίου καὶ
διὰ τὸ ὁμοιόμορφον τοῦ νόμου καὶ τῆς πράξεως τῶν διαφόρων
αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν. Καὶ ἡμεῖς ἐχρησιμεύσαμεν ὡς μέλη
τοιούτων ἐπιτροπῶν καὶ ἐπειδὴ φρονοῦμεν, ὅτι πρὸ πάσης τροπο-
ποιήσεως τοῦ σημερινοῦ καθεστώτος ἀπαιτεῖται λεπτομερῆς ἱστο-
ρικὴ καὶ κανονικὴ μελέτη αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ἐπεχειρήσαμεν ταύτης
ἀντιλήσαντες μὲν ἀφειδῶς ἐκ τῆς σοφῆς πραγματείας τοῦ Zhishman
περὶ τοῦ «δικαίου τοῦ γάμου», ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς — τοῖς νεωτέ-
ροις ἰδίᾳ ἐθίμοις καὶ δικαίοις — συμπληρώσαντες αὐτόν. Πολλὰ τῆς
πραγματείας ἡμῶν ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ
Ἀληθείᾳ», ἀλλὰ νῦν τὰ ἐκεῖ συμπληροῦνται καὶ ἐν τισι τροποιοῦν-
ται. Εἰς τὴν Α' ταύτην μελέτην περὶ τῶν βαθμῶν τῆς κυρίας

συγγενείας, θέλει ἀκολουθήσει Θεοῦ θέλοντος καὶ Β' περὶ τῆς πνευματικῆς καὶ νομικῆς συγγενείας.

*Ἰσως ἐν τῷ Α' τούτῳ μέρει ἔπρεπε νὰ γίνῃ λόγος καὶ περὶ τῶν κωλυμάτων τῶν προερχομένων ἐκ τῆς οἰονεὶ ἀγγιστίας (*quasi affinitas*), ἧτοι ἐκ τῆς σαρκικῆς ἐκτὸς νομίμου γάμου συναφείας καὶ ἐκ τῆς μνηστείας· ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν πρώτων ἤδη ἀρκετὰ λέγομεν ἐν τῇ σημειώσει τῆς § 3, περὶ δὲ τῶν δευτέρων ἐθεωρήσαμεν περιττὸν πάντα λόγον, διότι ἡ μνηστία, ὡς τε ἀστική πρᾶξις καὶ ὡς ἐκκλησιαστικὴ ἱερολογία δὲν ὑπάρχει παρ' ἡμῶν κενχωρισμένως τοῦ γάμου καὶ ἐπομένως ἅπαντα τὰ κωλύματα τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου νόμου καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν δημιουργούμενα ἔχουσι ἱστορικὴν σημασίαν καὶ ἐπιστημονικὸν μόνον ἐνδιαφέρον, οὐχὶ δὲ καὶ πρακτικὴν ὠφέλειαν. Ἡ δὲ ἱερολογία μνηστία ἀπηγορεύθη ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, καὶ ἤδη πρὸ πολλοῦ, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Βαλσαμῶν (*Συντ. Α' 453*) εἶχε κρατήσει συνήθεια τοῦ τελεῖν ἀλλοτρόπως καὶ ὄχι δι' ἱερολογίας τὸν ἀρραβῶνα καὶ ἠδύνατό τις νὰ λάβῃ τὴν μνηστὴν τοῦ ἀδελφοῦ (βλ. *Σακελ. Καν. Δικ. σ. 488*).

ΤΑ

ΚΩΛΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

I

Η ΕΞ ΑΙΜΑΤΟΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ

Τὰ αἴτια ἐν γένει τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου.

§ 1. Ἡ ἐξ αἵματος συγγένεια ὡς κώλυμα γάμου. — Αἱ νομοθεσίαι τῶν ἀρχαίων λαῶν περιέχουσιν ἐπὶ τῶν ὁρίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἡ ἐξ αἵματος συγγένεια δύναται νὰ γείνη κώλυμα, διαφορῶς διατάξεις, οὐδὲ συμφωνοῦσιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἂν ἡ ἐξ αἵματος συγγένεια ἐν γένει εἶναι ἢ δὲν εἶναι κώλυμα. Ἐν τούτοις γάμοι εἰς τοὺς πλησιεστάτους βαθμοὺς ἐθεωρήθησαν ἐναντίον τοῦ φυσικοῦ νόμου «παρὰ τὸ κοινὸν ἔθος τῶν ἀνθρώπων» (*Διοδ. Σικ.*) καὶ ἀπαντῶσι μόνον ὡς σπάνιαι ἐξαιρέσεις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν νομοθεσιῶν. Οὕτως οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ Πέρσαι τοὺς συνήθεις παρ' αὐτοῖς γάμους μετὰ τῆς μητρὸς ὡς καὶ οἱ Αἰγύπτιοι μετὰ τῶν ἰδίων ἀδελφῶν προσεπάθουν ἐκ λόγων θρησκευτικῶν μᾶλλον νὰ δικαιολογήσωσι· «μητέρα γὰρ οἱ ἐν τέλει Περσῶν τὰς αὐτὰς ἀγονταί, καὶ τοὺς φύντας ἐκ τούτων εὐγενεστάτους νομίζουσι» (*Πλούτ.*), «νομοθετήσαι δὲ φασὶ τοὺς Αἰγυπτίους παρὰ τὸ κοινὸν ἔθος τῶν ἀνθρώπων γαμεῖν ἀδελφὰς διὰ τὸ γεγονὸς ἐν τούτοις τῆς Ἰσίδος ἐπίτευγμα» (*Σεξτ. Ἐμπειρ.*) (*πρὸς καὶ Montesq. Esprit des lois III, 26, Mayer Recte Ath. κλπ. σ. 301*).

Ἐν τῇ μωσαϊκῇ ὁμῶς, ἑλληνικῇ καὶ ρωμαϊκῇ νομοθεσίᾳ κα-

θωρισμένως εκφράζεται τοιοῦτον κώλυμα γάμου. Τὸ μωσαϊκὸν δίκαιον, καίτοι δὲν γνωρίζει ὠρισμένους βαθμούς, ἐπιμένει ἐπὶ τῆς ἠθικῆς ἀρχῆς, ὅτι «ἄνθρωπος πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκὸς αὐτοῦ οὐ προσελεύσεται ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην» (Λευϊτ. 18, 6), δι' ὃ καὶ ἀπαγορεύει τὸν γάμον μετὰ τῶν γονέων, μετὰ τῆς συζύγου τοῦ πατρός, μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ πατρός, ἢ τῆς μητρός, μετὰ θυγατρός, τοῦ υἱοῦ ἢ τῆς ἐγγονῆς τῆς θυγατρός, μετὰ τῆς ἀδελφῆς, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατρός (Λευϊτ. 18, 7—16, 20, 17. Δευτερ. 17, 16, 20, 22, 23).

Ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου οὐδεμία περίπτωσις εἶναι γνωστή, ὅτι ὁ γάμος μεταξὺ ἀνιόντων καὶ κατιόντων ἐπετράπη· ὁ δὲ μῦθος τοῦ Οἰδίποδος δεικνύει ἀκριβῶς ὁποῖαν ἠθικὴν ἀποτροπίασιν ἠσθάνοντο οἱ Ἕλληνες πρὸ τοιούτων συνδέσμων. Αἱ ἀπαγορεύσεις ὁμως, αἵτινες ἐν τῷ ρωμαϊκῷ δικαίῳ ἐπὶ τῆς ἐκ πλαγίου συγγενείας ὑφίστανται, εἶναι ξέναι τοῖς Ἕλλησιν· ὅθεν ὁ Πλούταρχος ἔλαβεν ἀφορμὴν ἵνα ἐρευνήσῃ «διατί οἱ Ῥωμαῖοι τὰς ἐγγὺς γένους οὐ γαμοῦσιν». Ἐν Ἀθήναις τοῦτέστιν ἤκιστα ἐλάμβανον ὑπ' ὄψει τοὺς συγγενικοὺς βαθμοὺς καὶ προετίμων μάλιστα τοὺς ἐν τῇ αὐτῇ οἰκογενεῖα γάμους. Κατὰ τὸν Σπαρτιατικὸν νόμον ἡ ἐπίκληρος κόρη ἐν ἐλλείψει πατρικῆς διαθήκης ἀνῆκε τῷ πλησιεστάτῳ ἐκ πλαγίου συγγενεῖ, οὗτος ἠδύνατο, ἐὰν αὐτὴ ἦτο ἤδη ἔγγαμος, καὶ νὰ χωρίσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ νομίμου αὐτῆς συζύγου. Ἐπίσης μεταξὺ ἀδελφῶν ὁ γάμος, καθόσον οὗτοι ἐκ διαφόρων μητέρων κατήγοντο, δὲν ἐθεωρεῖτο ὡς μὴ ἐπιτετραμμένος, ὡς δεικνύει τὸ παράδειγμα τοῦ Κίμωνος καὶ ἄλλων (Πλουτ. Κίμ. κεφ. 4).

Ἡ πηγὴ, ἐξ ἧς οἱ Ῥωμαῖοι τὰς γαμικὰς ταύτας ἀπαγορεύσεις ἤντιλον, εὐρίσκειται ἐν τῇ ἐκφράσει *morēs*, τοῦτέστιν ἐν ἐκείνοις τοῖς θεσμοῖς, οἵτινες προέρχονται οὐχὶ ἐκ τοῦ ἀστικοῦ νόμου, ἀλλ' ἐδραζόνται ἐπὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικότητος· «*si quis ex his quas moribus prohibemur uxores ducere, duxerit incestum dicitur committere*» (Πανδ. XXIII 2, 39 § 1). Διὸ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πομπώνιος λέγουσιν, ὅτι ἡ πρώτη πηγὴ, ἐξ ἧς οἱ Ῥωμαῖοι ἐπορίσθησαν τὰ κωλύματα, ἦσαν τὸ αἴσθημα τῆς θρησκείας καὶ τοῦ δικαίου. Ὅθεν δεικνύεται διατί ἡ περὶ αἰμομικτη-

κῶν γάμων διδασκαλία ἦτο μέρος τοῦ ποντιφικοῦ δικαίου. Ἐνεκα λόγων εὐσημοσύνης καὶ σεμνότητος, τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον (Πανδ. XXIII 2, 12 § 1-3) ἀπηγόρευσε βραδύτερον τὰς σχέσεις μέχρι καὶ τοῦ τετάρτου ἔτι βαθμοῦ (Οὐλπ. V, 6)· «*in contrahendis matrimoniis naturale jus et pudor inspiciendus est*» (Πανδ. XXIII 2, 14).

Ἐὰν παραβάλλῃ τις τὸ μωσαϊκόν, τὸ ἑλληνικόν καὶ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, βλέπει, ὅτι ἡ αἰτία τῶν ἀπαγορεύσεων ἐν τῇ ἀνιούσῃ καὶ κατιούσῃ γραμμῇ εἶναι ἡ ἠθικὴ ἀρχή, καθ' ἣν ἡ ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη καὶ οἰκειότης τῶν συζύγων μετὰ τοῦ σεβασμοῦ, ὃν ἐπίγονοι πρὸς προγόνους ὀφείλουσιν, ἦτο ἀδύνατον νὰ συμβιβασθῇ. Ἀλλ' ἐπίσης αἱ ἀπαγορεύσεις τῶν γάμων μεταξὺ τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν ἔχουσιν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν τὴν προσοχὴν καὶ φροντίδα, ἣν ἐνόμιζον ὅτι ὄφειλον εἰς τὸν οἰκογενειακὸν δεσμὸν αἱ τρεῖς αὗται νομοθεσίαι. Ἐκτὸς τούτου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὡς ἡ ἐκφρασις τοῦ Λευϊτικοῦ «ἀσχημοσύνην οὐκ ἀποκαλύψεις» δεικνύει, οἱ ἄνθρωποι ἔσχον φυσικὴν τινα ἀποτροπίασιν τῶν τοιούτων γάμων. Ἐν τούτοις μεταξὺ τῶν τριῶν νομοθεσιῶν ἐπικρατεῖ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης διαφορά τις.

Ἐν τῷ μωσαϊκῷ δικαίῳ, ὅσον περιορισμέναι καὶ ἂν εἶνε αἱ ἀπαγορεύσεις τοῦ γάμου μεταξὺ συγγενῶν, λέγεται ἐν τούτοις ἐν τῇ θείᾳ ἐγκαθιδρύσει τοῦ θεσμοῦ τοῦ γάμου, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἐγκαταλείπῃ *τὴν ἰδίαν αὐτοῦ οἰκογένειαν* καὶ συνεπῶς προσκολλώμενος ξένην γυναῖκα νὰ ἰδρύσῃ νέαν οἰκογένειαν. Τὸ ἑλληνικὸν δίκαιον δὲν ἐδίδοε σπουδαίαν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ δεσμοῦ. Καὶ ἐν τούτῳ ὑπεριτερεῖ κατὰ πολὺ ἀμφοτέρων τῶν δικαίων τούτων τὸ ρωμαϊκόν. Ἐν τούτῳ αἱ ἐπὶ αὐστηροῦ αἰσθήματος εὐπρεπείας στηριζόμεναι ἀπαγορεύσεις τοῦ γάμου προῆλθον ἐκ τῆς ἀρχαίας καὶ τιμίας διοργανώσεως τῆς οἰκογενείας, διότι ἀναγκαίως ἐν αὐτῇ ὁ υἱὸς καὶ ὁ ἐγγονός, οἵτινες ἔμενον ὑπὸ τὴν *patria potestas*, ὡς καὶ τὰ ὀπομεμακρυσμένα μέλη τῆς οἰκογενείας, τὰ ὁποῖα συμπεριλαμβάνοντο ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ, ὄφειλον νὰ ἀπέχωνσιν ἀπὸ συνδέσμου πρὸς ἀλλήλους ἀπαγορευομένου δι' ἀπαγορεύσεων βασιζομένων ἐπὶ τοῦ αἰσθήματος τῆς αἰδοῦς καὶ τῆς ἀγνότητος.

Κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, ὁ γάμος ἀπαγορεύετο μεταξὺ τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν καὶ ἐξ ἑτέρου τινὸς λόγου· οἱ συγγενεῖς ἤρχοντο πολλάκις εἰς θέσιν πατρὸς parentum et liberorum loco sunt. Πρὸς τοῦτο συμφωνεῖ καὶ τὸ βυζαντινὸν καὶ τὸ κανονικὸν δίκαιον, καὶ μεταχειρίζονται ἀμφότερα ἐπὶ τῶν προσώπων, ἅτινα ἔρχονται εἰς σχέσιν γονέων πρὸς τέκνα, τὴν ἔκφρασιν «πατρὸς ἢ μητρὸς τάξιν ἐπέχουσιν».

Ἄλλος λόγος πρὸς τοιαύτας ἀπαγορεύσεις κεῖται ἐπίσης ἐν τῇ πείρᾳ τῶν κατόπιν αἰώνων, καθ' ἣν οἱ μεταξὺ πλησίων συγγενῶν γινόμενοι γάμοι ἐπέφερον ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐν ἐπιγόνοις ἀπώλειαν τῶν φυσικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων. Κατὰ πόσον τοιοῦτοι γάμοι εἰς ἐκείνους τοὺς ἀνατολικοὺς λαοὺς, παρ' οἷς τοιοῦτον κώλυμα γάμου δὲν ὑφίστατο, ἐπιβλαβῶς ἐπέδρασε δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ· εἶναι ὅμως γνωστὸν κατὰ κανόνα, ὅτι οἱ γάμοι τῶν Ἑλλήνων δὲν ἦσαν καρποφόροι, πρὸς ὃ, παρ' ἄλλοις αἰτίοις, πιθανῶς καὶ οἱ συχνοὶ μετὰ πλησίων συγγενῶν γάμοι ἠδύναντο νὰ συμβάλλωσι. Νεώτεροι ἐρευνᾶσι ἀσφαλῶς καθώρισαν πῶς ἡ φύσις φαίνεται οἷον ἐκδικουμένη κατὰ τρόπον ἀξιοπαρατήρητον ἐν τοιοῦτοις ἀμαρτωλοῖς πρὸς αὐτὴν γάμοις. (Prosper Lucas, Traité philosophique et physiologique de l'Heredité naturelle. Πρὸβλ. καὶ Οἰκογεν. Δίκαιον Κρασσαῖ, σ. 49). Ἄλλοι ὅμως ἰσχυρῶς τοῦτο διημφεσθήτησαν (βλ. Morache, Le mariage σ. 61) φέροντες εἰς ἀπόδειξιν πρὸς ἄλλοις ἐκ τῆς Ἀγ. Γραφῆς τοὺς αἰμομίκτας Χαναναίους, οἵτινες ἦσαν γίγαντες ἀπέναντι τῶν Ἰουδαίων (Ἀριθ. 14, 34 καὶ Λευίτ. 18, 27). Δι' ὃ πολλοὶ προτιμῶσι μέσσην ὁδὸν καὶ ἐν τῷ ζητήματι τῆς αἰμομιξίας (πρὸβλ. Morache ἔνθα ἄν.). Οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦναι ἄλλως τε τὰ αἷτια τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ Ἐκκλησία προσετέθη εἰς τὰς ἐν τῷ μωσαϊκῷ, ἑλληνικῷ καὶ ρωμαϊκῷ δικαίῳ περιεχομένας διατάξεις καὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ παραχωρήσῃ ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἔθνη οἰκίσθησαν ὡς ἀπαράδεκτον. Ἐνεκα τῆς ὑψηλῆς αὐτῆς ἐννοίας τοῦ θρησκευτικοῦ καθήκοντος τοῦ ἀνθρώπου, ὡς καὶ τῆς σημασίας καὶ ἐπιρροῆς τῆς γαμικῆς σχέσεως, ἐπεξέτεινε σὺν τῷ χρόνῳ τὰς μεταξὺ συγγενῶν ἀπαγορεύσεις τῶν γάμων ἐν μέρει αὐτῇ αὐτῇ, ἐν μέρει δὲ τῇ

συνεργασία αὐτῆς ἐπέδρασαν εἰς τοῦτο οἱ χριστιανοὶ αὐτοκράτορες, ὧν τινες, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ ἡμέτερος Καλλιγᾶς, ἰδίᾳ διὰ τὸ κώλυμα τῆς ἀρπαγῆς ὑπερέβησαν καὶ αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας τὰς προσδοκίας. Ὁ Μέγας Βασίλειος ἐν τῷ 87ῳ αὐτοῦ κανόνι καταγελᾷ «τοὺς τῶν νομοθεσιῶν τοὺς καιροὺς μὴ διακρίνοντας» καὶ ἀπεριορίστως ἐρμηνεύοντας τὸ «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε» καὶ ἀντιτάσσει κατ' αὐτῶν τὸ νόμου δύναμιν ἔχον ἐκκλησιαστικὸν ἔθος. Τὸ ἔθος (mos) ἐπίσης προσάγει ὁ ἱερός Ἀύγουστίνος, εἰς ἐξήγησιν τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ τετάρτου βαθμοῦ, ἐν τῇ ἀπουσίᾳ πολιτικῶν ἀπαγορεύσεων. Ὁ αὐτὸς ἱερός ἀνὴρ, ὡς ἰσχυρὸν λόγον δημιουργίας κωλυμάτων γάμου, ἐκτὸς τοῦ λόγου τῆς φυσικῆς ἀποτροπιάσεως ἐν συγγενικῇ συναφείᾳ προσάγων καὶ τὸν τῆς μειώσεως τοῦ ἐγωϊσμοῦ διὰ τῆς διαδόσεως μεταξὺ διαφόρων οἰκογενειῶν τοῦ δεσμοῦ τῆς ἀγάπης, λέγει ἐν τῷ De Civit. Dei (15, 16) συγγράμματι αὐτοῦ· «Habita est ratio rectissima charitatis, ut homines quibus esset utilis atque honesta concordia, diversarum necessitudinum vinculis necterentur; nec unus in uno multas haberet, sed singulae spargerentur in singulos; ac sic diligentius colligendam plurimae plurimos obtinerent». Τὰ αὐτὰ κατ' ἐννοιαν καὶ ὁ ἱ. Χρυσόστομος εἰς διαφορὸν αὐτοῦ ὁμιλίας. Τὸν αὐτὸν λόγον βραδύτερον ἀνευρίσκει διὰ τοὺς πολιτικοὺς νόμους καὶ Ματθαῖος ὁ Βλάσταρης λέγων «πλατύνει γὰρ οἱ πολιτικοὶ νόμοι βουλόμενοι τὴν τῶν ὑπηκόων γνησιότητα καὶ μὴ περὶ μόνην περικλείεσθαι τὴν συγγένειαν, τοὺς μεταξὺ τῶν ἐκ πλαγίου διεκώλυσαν γάμους ὡς οἱ τῶν ἔξωθεν τῆς ἑαυτῶν συγγενείας ἐξ ἀνάγκης συναπτόμενοι τὴν πρὸς αὐτοὺς σχοῖεν γνησιότητα καὶ εὐνοιαν (Συντ. Ρ. καὶ Π. τόμ. ΣΤ', σελ. 129). Ἀλλὰ τὴν Ἐκκλησίαν δὲν διέλαθεν ἐπίσης, ὅτι ἄδεια γάμου μεταξὺ οἰκείων θὰ ἔφερον εὐχερῶς εἰς ἐφ' ἑαυτῶν πρὸς ἀλλήλους ἐπιθυμίας. Ἐπίσης ὡς αἷτια δημιουργίας κωλυμάτων δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ τὸ παρὰ τοῖς Ρωμαίοις «respectus parentelae» περὶ οὗ θετικῶς ἐκφράζεται ἐν τῷ Συντάγματι αὐτοῦ καὶ Ματθαῖος ὁ Βλάσταρης (στοιχείον Β.). Μεταγενέστεροι δὲ τινες ὑπερσπισταὶ τοῦ κανονικοῦ δικαίου εἰκάζουσιν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία σκοπίμως ἐπολλαπλασίασε τὰ κώλυματα, ἵνα κάλλιον διαδώσῃ

τὸν χριστιανισμόν μεταξὺ ξένων (βλ. Morache, Le mariage, σ. 61). Ὁ Baudry Lacantinerie νομίζει ὅτι τὸ πνεῦμα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ πολλαπλασιασμῷ τῶν κωλυμάτων ἦτο ἡ συγχώνευσις τῶν ἀπειρῶν φυλῶν τῆς Δύσεως. Συνοψίζων τις πάντας τοὺς λόγους τούτους δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι πρὸς τῇ φυσικῇ ἀποτροπιάσει ἀπὸ τῆς μεθ' ὁμαιμόνων μιξέως, ἣτις καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἀγρίοις λαοῖς παρετηρήθη, αἷτια ἠθικῆς, κοινωνικῆς καὶ ἠθικονομικῆς καὶ διὰ τὴν ἐξ ἀγχιστείας καὶ πνευματικῆς συγγένειαν καὶ ἄλλης προσέτι φύσεως, οἷον θρησκευτικῆς καὶ νομικῆς, ὡς κατωτέρω ὀψόμεθα, ἐπέδρασαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς μόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν κωλυμάτων, καὶ ἀναλόγως τοῦ πνεύματος τῶν διαφόρων ἐποχῶν τὰ αἷτια ταῦτα ἐθεωρήθησαν ἀρκούντως ἰσχυρά, ὥστε νὰ ἐκταθῶσι καὶ διασταλθῶσι μέχρι καὶ τοῦ ἐβδόμου βαθμοῦ (πρὸ βλ. Διατ. Μιχαὴλ Κηρουλαρίου, Συντ. Ρ. καὶ Π. Ε', σ. 42. Λουκᾶ Χρυσοβέργη ἐνθ' ἀν. σ. 97 καὶ Γρηγορίου τοῦ ΣΤ' ἐνθ' ἀνωτ. σ. 175).

Ἐν γένει δὲ αἱ πηγαί, ὡς καὶ οἱ κανονολόγοι θετικῶς ὡς ἀρχὴν τῶν κωλυμάτων ἀναγνωρίζουσι τὴν ἔκφρασιν τοῦ Λευϊτικοῦ «ἄνθρωπος πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκὸς αὐτοῦ οὐ προσελεύσεται ἀσχημοσύνην» κλπ. (βλ. 87 κανόνα Μ. Βασιλ. καὶ ΣΤ' Οἰκονμ. 54 καν. καὶ τόμον Σισινίου καὶ Γρηγορίου ΣΤ' κλπ.). Ἐπίσης ἐν ταῖς ἱεραῖς ἡμῶν πηγαῖς σιγντότατα συναντῶμεν ὡς ἀρχὴν διέπουσαν τὰ κωλύματα τὸ ρωμαϊκῆς, ὡς ἄνωθι εἶδομεν, καταγωγῆς ἄξιωμα τῶν Βασιλικῶν (Βασιλ. (XXVIII 5,6) τοῦ μόνου τὸ ἐπιτετραμμένον, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐπρεπὲς καὶ σεμνὸν καὶ φύσει δίκαιον ἐν τοῖς γάμοις δεῖ σκοπεῖν» (βλ. πατριαρχ. Σισινίου τόμον, σ. 14. Ζωναράν καὶ Ματθ. Βλάσταρην, ἐν Συνταγμ. Ρ. καὶ Π. ΣΤ', 126 κλπ.) τὰ ἀξιώματα ταῦτα πρὶν ἢ καταστρωθῶσιν εἰς κώδηκας ἢ φύσεις ἐνεχάραξεν ἐν τοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες, καὶ ἐν τούτῳ διακρίνονται τῶν θηρίων. Τοσαῦτα ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰς ἀρχαίας νομοθεσίας περὶ τῶν αἰτίων κωλυμάτων ἐν τῇ ἐξ αἵματος συγγενείᾳ· εἰδικῶς δὲ καὶ ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐρευνῇ ἐνός ἐκάστου βαθμοῦ δὲν θὰ παρυλείπομεν νὰ δηλώσωμεν ποῖον τὸ πρυτανεῦον ἐκάστοτε αἷτιον τῆς κωλύσεως. (Περὶ αἰμομιξίας παρὰ διαφόροις λαοῖς βλ. Weber Ehehindernisse σ. 375).

§ 2. Ἱστορία τῶν κωλυμάτων ἐν τῇ ἐξ αἵματος συγγενείᾳ.

— α) Τὸ μεταξὺ ἀνιόντων καὶ κατιόντων κώλυμα, ἥτοι ἐν τῇ κατ' εὐθειᾶν γραμμῇ συγγενείᾳ, ἐπεκτείνεται εἰς ἀπέραντον (ad infinitum) καὶ ὁ τοιοῦτος γάμος θεωρεῖται ἀθέμιτος (Πανδ. κγ' 2.68), καὶ ἀπαγορεύεται ὑπὸ τε τῆς πολιτικῆς (Πανδ. κγ' 2.53 Εἰσηγ. ι' 10 § 1 Βασιλ. κη' 5,1 κλπ.) καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας (Συντ. Ρ. καὶ Π. Ε' 342, ΣΤ' 483). Ἀπαγορεύονται δὲ οἱ τοιοῦτοι μεταξὺ ἀνιόντων καὶ κατιόντων γάμοι καὶ ἂν ἔτι ἐκ παρανόμου συναφείας ὑφίσταται ἡ συγγένεια· ἐν τοῖς Βασιλ. λέγεται (κη' 5,2) «καὶ ὁ φυσικὸς γὰρ πατήρ οὐ λαμβάνει τὴν πορνογενῆ αὐτοῦ θυγατέρα· τὸ φύσει γὰρ δίκαιον καὶ τὸ εὐπρεπὲς ἐν τοῖς γάμοις σκολεῖται» (βλ. καὶ § 3 Σημ.).

β) Τὸ κώλυμα τοῦ γάμου ἐν τῇ ἐκ πλαγίου συγγενείᾳ ὡς λόγοι πρὸς τοιαύτας ἀπαγορεύσεις παρουσιάζεται ἐνίοτε ἢ φροντισ μὴ ἢ ἐλευθέρα σχέσις τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν ἐκτραπῆ εἰς ἀνηθικότητα ἐὰν μεταξὺ αὐτῶν οἱ γάμοι ἐπετρέποντο. Τοῦτο εἶναι ἐν τούτοις ἐξωτερικὸς λόγος, τὸ δὲ πρυτανεῦον αἷτιον εἶναι τὸ ἠθικόν, ὅτι τοῦτέστι τοιοῦτος γάμος ἀντιτίθεται εἰς τὴν αἰδημοσύνην.

1. Τὸ κώλυμα τοῦ δευτέρου βαθμοῦ. Τοῦτο ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τῶν ἀμφιθαλῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἑτεροθαλῶν νομίμων ἢ νόθων ἀδελφῶν. Τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον (Πανδ. κγ' 2,8) ἐτιμῶρει τοιαύτην τινὰ ἔνωσιν ὡς incestus juris gentium καὶ τὸ βυζαντινὸν δίκαιον (Ἐκκλ. β' 2. Βασιλ. κγ' 5,7) αὐστηρότατα ταύτην ἀπηγόρευεν· ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος ἐν τῷ 75ῳ αὐτοῦ κανόνι χαρακτηρίζει ὡς φοβεράν ἁμαρτίαν» (βλ. καὶ Μιχ. Κηρουλ. Συντ. Ρ. καὶ Π. Ε' 40 καὶ ΣΤ' 128).

2. Τὸ κώλυμα τοῦ τρίτου βαθμοῦ. Τὸ κώλυμα τοῦτο ὡς καὶ τὸ προηγούμενον σπανίως μνημονεύει ἡ ἐκκλησιαστικὴ νομοθεσία, στηρίζεται δὲ ἡ ἀπαγόρευσις τῶν τοιούτων γάμων τρίτου βαθμοῦ κατὰ μὲν τὸ μωσαϊκὸν (Λευϊτ. 18,12) ἐν τῷ αἰσθήματι τῆς εὐσχημοσύνης, κατὰ δὲ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον καὶ ἐπὶ τούτου, ὅτι ὁ εἰς τῶν συγγενῶν ἴσταιται ἕνα βαθμὸν ὑψηλότερον τοῦ ἑτέρου καὶ εἶναι ἐν σχέσει πρὸς αὐτὸν parentis loco (Εἰσηγ. α' 10 § 3,5). Θετικῶς ἐξεφράσθη ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη τὸ πρῶτον εἰς

τάς Εισηγήσεις (βλ. ἀντίθετον γνώμη Κρασσαῖ Οἴκου, Δίκαιον σ. 51 σημ. 60). Ὁ γάμος τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου μετὰ τῆς Ἀγριπίνης, θυγατρὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, θεωρητίος ὡς ἐξαίρεσις, ἦν ἐπέτρεψεν αὐτῷ ἢ σύγκλητος καὶ συνεπῶς παντὶ ρωμαίῳ πολίτῃ. Ἀλλ' εἰς μόνον εὐρέθη μιμητὴς τοῦ παραδείγματος καὶ τοῦτο πρὸς εὐχαρίστησιν τῆς Ἀγριπίνης· διὸ ὁ αὐτοκράτωρ Νέρβας ἐθεώρησεν ὡς τιμὴν τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ νὰ ἄρῃ τοῦτο τὸ *Senatus consultum* (Zhishman σ. 231). Εἰς τοῦτο δὲ ὑπεστηρίχθη καὶ ὑπὸ τῆς λαϊκῆς πίστεως, καθ' ἣν ὁ αὐτοκράτωρ Κλαύδιος κατὰ τὸ τέλος τοῦ βίου αὐτοῦ μετενόησεν ἐπὶ τῷ γάμῳ τούτῳ. Μετὰ τοὺς χρόνους ὅμως τοῦ Καίσαρος Νέρβα φαίνεται τὸ Κλαυδιανὸν δόγμα (*Senatus consultum Claudianum*) καὶ πάλιν ἰσχύον κατὰ Γαίον καὶ Οὐλπιανὸν (ἐνθα ἄνωτ.) μετὰ τοῦ περιορισμοῦ εἰς τὴν κόρην μόνον τοῦ ἀδελφοῦ οὐχὶ δὲ καὶ τῆς ἀδελφῆς.

Ἀλλ' οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἤδη ἀπ' ἀρχῆς ἀπέριπτε τὴν ἰσχύν τοιοῦτον γάμον· ἐν τῷ 19ῳ ἀποστολικῷ Κανόνι δὲν λέγεται μὲν ὅτι ἀπαγορεύεται ὁ γάμος θείου μετὰ ἀνεψιάς, ἀλλ' ὅτι ὁ τοιοῦτον συνάπτων γάμον «οὐ δύναται εἶναι κληρικός», ἐξ οὗ ἐξάγεται ὅτι καὶ ὁ γάμος αὐτὸς δὲν ἐπιτρέπεται. Κατὰ τὸ ἔτος 349 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντοῦ ἀπηγορεύθη ἐπὶ ποινῇ θανάτου ὁ τοιοῦτος γάμος (Κωδ. Θεοδοσ. γ' 12,1).

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀγίας Β' Οἴκουμενικῆς Συνόδου (381) Τιμόθεος ὁ Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν 10ην αὐτοῦ ἀπόκρισιν (Ρ. καὶ Π. τόμ. Δ' σελ. 337) καλεῖ τὸν γάμον τοῦτον παράνομον· ἐὰν ἢ μετ' ὀλίγον ἐπακολουθήσῃ ἀπαγόρευσις τοῦ Ἀρκαδίου (396), ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἢ τῆς Πολιτείας προήλθεν εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῇ. Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου καὶ ἐξῆς ὁ γάμος οὗτος εἶναι ἀπηγορευμένος, ὡς μαρτυρεῖ ὁ ἱ. Ἀμβρόσιος. Ἐπίσης ἐν τῷ 5ῳ κανόνι Θεοφίλου τοῦ Ἀλεξανδρείας (Δ. σ. 12), προφανῶς δεικνύται ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ γάμου ἐν τῷ τρίτῳ βαθμῷ· διότι λέγεται, ὅτι τότε μόνον δύναται τις νὰ μένῃ ἐν τῷ κλήρῳ ἐὰν ἀφήσῃ τὴν ἀδελφιδὴν αὐτοῦ, ἣν τυχὸν πρὸ τοῦ βαπτίσματος συνεζύχθη. Περαιτέρω ἀπαγορεύσεις εὐρίσκονται εἰς τὰς *Constitutiones* τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος (474), ὅστις τοιαύτην ἐνέωσιν «*nefandissimum scelus*» ὠνόμαζε, «*quod sacratissimis con-*

stitutionibus sub gravissime poenae interminatione damnatum est». Ἐκτοτε ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη εἰσήχθη εἰς τὰς Εισηγήσεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ εἰς τὰς ἀκολουθοῦντας νομοθεσίας τῆς Ἐκλογῆς τοῦ Προχείρου, τῶν Βασιλικῶν καὶ εἰς τὰς ἰδιωτικὰς συλλογὰς (Ἀρμεν. δ', 7, 10). — (βλ. Zh. σ. 233). Ἐν τούτοις τὸ παράδειγμα τοῦ Κλαυδίου ἐπανελήφθη καὶ ἐν τῇ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ. Κατὰ τὸ ἔτος 613 ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος ἐνυμφεύθη τὴν ἀνεψιὰν αὐτοῦ Μαρτίναν παρὰ τὰς θερμὰς τῆς Ἐκκλησίας ἀποτροπᾶς. Ἀλλ' ὡς γνωστὸν ὁ γάμος οὗτος ἐγένετο διὰ τὴν πολιτείαν ἐπιβλαβέστατος· καὶ ὅ,τι οἱ βυζαντινοὶ ἱστοριογράφοι περὶ τῶν τέκνων τούτου διηγοῦνται κεῖται εἰς ἐπίμετρον πρὸς τοὺς αἰτίους, ἅτινα ἐναντίον τῶν γάμων μεταξὺ συγγενῶν ἐλέχθησαν (Zh. Eher. σ. 233 σημ. 6).

3. Τὸ κώλυμα τοῦ τετάρτου βαθμοῦ. Ὅτι ἐν τῷ ρωμαϊκῷ δικαίῳ οἱ γάμοι ἐν τῷ τετάρτῳ βαθμῷ, ὡς ἐπὶ παραδείγματι μεταξὺ μεγάλου θείου (*patrus magnus*) καὶ ἐξανεψιάς (*fratris neptris*) ἀπηγορεύοντο, δηλοῦται ἐκ τῆς τάξεως, ἣν ἐλάμβανεν ὁ μέγας θεῖος, *parentis loco*, πρὸς τὴν ἐγγονὴν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ (βλ. Πανδ. κγ' 2, 17). Ἀλλ' ἐπίσης οἱ γάμοι μεταξὺ τῶν τέκνων τῶν ἀδελφῶν, ἦτοι οἱ γάμοι τῶν πρωτεξαδέλφων, οἵτινες ἐπίσης εἶναι τετάρτου βαθμοῦ συγγενεῖς, ἐν ἀρχῇ δὲν ἐπιτρέποντο· «*inter cognatos usque ad quartum gradum matrimonia contrahi non poterant*» (Οὐλπ. ε', 6). Εἰς τοὺς ἀκολουθοῦντας ὅμως χρόνους τῆς δημοκρατίας ἐπιτρέπη μὲν τοιοῦτος γάμος, ὅχι ὅμως καὶ ἄνευ τῆς ἐκπλήξεως τῶν Ρωμαίων, διότι ὁ *ensor* Βιτέλλιος ἠδύνατο νὰ λέγῃ «*et sobrinarum diu ignorata conjugia tempore addio percrepuisse*» (βλ. Zh. σελ. 234 σημ. 3, 4). Διὸ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Παπινιανὸς (Δ. 23, 43) θεωροῦσιν αὐτὸν ὡς ἐπιτρεπόμενον. Ὅσα μᾶλλον παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἡ οἰκογενειακὴ τοῦ πατρὸς δεσποτεία ἐμειοῦτο, τόσα ὀλιγωτέραν σὺν τῷ χρόνῳ οἱ μεταξὺ πρωτεξαδέλφων γάμοι παρήγον ἐντύπωσιν. Διὸ λέγεται ἐν τινι διαταγῇ τοῦ αὐτοκράτορος Καρακάλλα (213) ὅτι ἡ κόρη μητρὸς, εἰς ἣν ἐτέθη ὁ ὄρος νὰ συνάψῃ γάμον μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου ἐὰν δὲν ἐκπληρώσῃ τὸν ὄρον ἀπόλλυσι τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα· ὁ δὲ ὄρος οὗτος ἐδικαιολογεῖτο τότε ὡσεὶ τοιοῦτοι γάμοι οὐδὲν ἀτιμωτικὸν ἐνεῖ-

χον· ἂν δὲ οὗτοι ὑπὸ τῶν ἀκολουθῶν ρωμαίων αὐτοκρατόρων ἀπηγορεύθησαν τοῦτο ἐγένετο ἰδίᾳ ἕνεκα τῆς ἐπιρροῆς τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ οὐχὶ πρὸς ἐπάνοδον εἰς τὸ ἀρχαῖον ρωμαϊκὸν ἔθος. Τὴν πρώτην διαταγὴν κατὰ τῶν γάμων τούτων, οἵτινες ἄλλως τε παρὰ τοῖς χριστιανοῖς ἦσαν σπάνιοι, ἐξέδωκε Θεοδοσίος ὁ Μέγας περὶ τὸ τέλος τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος, ὡς ἰδίᾳ πρὸς ἄλλοις ὁ ἱερός Ἀμβρόσιος μαρτυρεῖ. Ὁ λόγος τῆς αὐστηρᾶς ἀπαγορεύσεως τοῦ Θεοδοσίου, καθ' ἣν τοιοῦτοι σύνδεσμοι διὰ θανάτου καὶ δημεύσεως τῆς περιουσίας ἐτιμωροῦντο, κεῖται ἐν τούτῳ, ὅτι κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀμβροσίου καὶ τοῦ Αὐγουστίνου οἱ γάμοι μεταξὺ τέκνων ἀδελφῶν τοσοῦτον ἐγγύς εἰσιν ὅσον καὶ οἱ μεταξὺ ἀδελφῶν. Διὸ καὶ μετεχειρίζοντο εἰς τέκνα ἀδελφῶν τὸ ὄνομα ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς. Καὶ ἐν Ἀνατολῇ ὁ Βαλσαμῶν τὰς λέξεις τοῦ 68ου κανόνος τοῦ Βασιλείου « ἢ τῆς ἀπειρημένης συγγενείας εἰς γάμον ἀνθρώπων σύστασις » ἐπίσης πρὸς τοὺς γάμους τῶν ἑξαδέλφων συσχετίζει καὶ ἐφαρμοζει ἐπ' αὐτῶν τὴν μεταγενεστέρα ἀπαγόρευσιν τῶν Βασιλικῶν (π', 37, 76).

Περὶ τὸ ἔτος 400 ὁ αὐτοκράτωρ Ἀρκαδίος ἐπέτρεψε διὰ τὴν Ἀνατολὴν τοὺς γάμους μεταξὺ τέκνων ἀδελφῶν, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ὀνώριος κατὰ τὸ ἔτος 409 διὰ τὴν Δύσιν. Ἄλλ' οὗτος ἀπήτησεν ἐν τοιοῦτοις γάμοις τὴν αἴτησιν ἀντιφωνήσεως (ἀδείας αὐτοκρατορικῆς). Ἀλλὰ καὶ ὁ Μ. Ἰουστινιανὸς παρέλαβεν εἰς τὸν κώδικα αὐτοῦ τὴν διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου (Κωδ. ε', 12. Εἰσ. α', 10 § 4). Ἡ Ἐκκλησία ὁμως ἔχουσα ἰδίαν ἀρχὴν ἐλευθέρως ἀναπτύξεως δικαίου οὐδόλως ἦτο δυνατόν νὰ θεωρήσῃ τοὺς τοιοῦτους γάμους κατ' ἀρχὴν ὡς ἐπιτετραμμένους. Διὸ ὁ Ζωναράς καὶ ὁ Βαλσαμῶν (Σύνταγ. Β' 433) φρονοῦσιν ὅτι ἕνεκα τοῦ ἀορίστου τρόπου, καθ' ὃν ὁ 87ος κανὼν τοῦ Μεγ. Βασιλείου τὰ ἰσχύοντα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κωλύματα περιεῖχε, καὶ ἕνεκα τοῦ ἀπαράδεκτου τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, ἐγένετο ὁ 54ος κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ. Ἐν τῷ κανόνι τούτῳ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀπαγορεύονται καὶ οἱ μεταξὺ τέκνων ἀδελφῶν γάμοι ἐπὶ ποινῇ ἑπταστοῦς ἀφορισμοῦ μετὰ διασπάσεως τοῦ παρανόμου συνοικεσίου. Μετὰ τὴν ΣΤ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, αἱ Εἰσηγήσεις, αἵτινες πρότερον ἐπέτρεπον τοὺς τοιοῦτους γάμους, δὲν κατηργήθησαν μὲν ἐκλε-

φασμένως, ἦσαν ὁμως ἐκτὸς ἰσχύος καὶ ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ κανόνος εἰσέρχεται ἐν τῇ Ἐκλογῇ (740) (β', 2), ἐν τῷ Προχείρῳ (λδ' 72) καὶ ἐν τοῖς Βασιλικοῖς (κη' 5,1) ὡς καὶ εἰς τὰς ἀκολουθούς συλλογὰς (Ἀρμ. δ' 7,10 κλπ.) (πρβλ. καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀπαγορεύσεις Μιχ. Κηρουλ., Σύνταγμα Ε' 40, Ἀριστηνοῦ Σύνοψ. κανόνων ἐν Voell Βιβλ. α', 701, Ματθ. Βλαστ. Συντ. ΣΤ' 128). Ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις περὶ τὸ 1854 εὐρίσκομεν ὅλος ἑξαιρετικὴν τινα οἰκονομίαν ἐπὶ τοῦ βαθμοῦ τούτου διὰ τοὺς Χριστιανούς Σταυριώτας, οἵτινες ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαλδείας, εἶναι μὲν καταγεγραμμένοι κυβερνητικῶς ὡς μουσουλμάνοι, ἐν τῷ κρυπτῷ ὁμως εἶναι Χριστιανοὶ καὶ δὲν ἔχουσι σχέσεις πρὸς μουσουλμάνους, ἀλλ' οὐδὲ ἐπιτρέπει ἡ Τουρκία εἰς αὐτοὺς νὰ συνάψωσι γάμον μετὰ Χριστιανῶν, δι' ὃ συνάπτονται πρὸς ἀλλήλους.

4. Τὸ κώλυμα τοῦ 5ου βαθμοῦ.—Περαιτέρω ἐπέκτασις τῶν ἀπαγορεύσεων διὰ τοὺς ἐκ πλαγίου συγγενεῖς ἐν τῷ γράμματι τοῦ 54ου κανόνος δὲν ἐξεδηλώθη. Ἡ Ἐκκλησία ὁμως εὔρε βάσιν τινὰ καὶ διὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν γάμων ὅλου τοῦ 5 βαθμοῦ (Μ. Βλαστ. ΣΤ' 128) ἐν τῷ ρωμαϊκῷ (Dig. κγ' 2,39) καὶ βυζαντινῷ δικαίῳ (Ἐκλογ. β', 2 ἐνθα συνυπονοεῖται διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ ΣΤ' καὶ ὁ Ε', Προχ. η' 15. Ἐπαναγ. ιζ' 13 Βασιλ. κη', 54) ἅτινα λαμβάνοντα ἐπ' ὅσιν τὴν σχέσιν τῶν γονέων (τάξιν τῶν γονέων) τὴν μετὰ τὸν γάμον σχηματιζομένην, ὡς π.χ. ἐν γάμοις τοῦ ἀδελφοῦ μετὰ τῆς προεγγόνης (=δισεγγόνης) τῆς ἀδελφῆς, ἀπηγόρευσαν τοιοῦτους (3+2) γάμους. Ρητῶς ὁμως, ὡς παρατηρεῖ ὁ Ζαχαρίας δὲν ἀπηγόρευσαν τὸν συνδυασμὸν 4+1 ἦτοι γάμον ἑξαδέλφου μετὰ τέκνου ἑξαδέλφου (ἦτοι μικρᾶς ἀνεψιᾶς). Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία οὐδέποτε ἀμφέβαλεν, ὅτι ὅλος ὁ Ε' βαθμὸς — ἀπαγορεύεται κατὰ τὰς ρηθείσας διατάξεις (πρβλ. Νομλ. Θεοτ. σ. 181 καὶ σ. 161, ἐνθα ἀπόφασ. Γ. Συνόδου διαλύουσα γάμον 5ου βαθμοῦ). Οὐχ ἦττον γνωρίζομεν οἰκονομίαν καὶ τοῦ Ε' βαθμοῦ ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις.

5. Τὸ κώλυμα τοῦ 6ου βαθμοῦ. Εὐθὺς μετὰ τοὺς χρόνους τῆς ΣΤ' Συνόδου συναντῶμεν ἐν τῇ αὐστηρῶς χριστιανικῇ περὶ γάμου νομοθεσίᾳ τῆς Ἰσαυρικῆς περιόδου τὴν διαταγὴν Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου (740) (Ἐκλογ. β' 2), ὅτι ἐπί-

σης ὁ 6^{ος} βαθμὸς εἶναι κώλυμα γάμου καὶ μάλιστα ἄνευ προσοχῆς μόνον ἐπὶ «τῆς τάξεως τῶν γονέων», τουτέστιν οὐ μόνον μεταξὺ παιδὸς ἀδελφοῦ καὶ προεγγόνης ἀδελφῆς, ἀλλὰ καὶ μετὰ δισεξαδέλφων. Παρὰ τὴν ἀντίθεσιν, ἣτις ἐξεδηλώθη ἐν τῇ νομοθεσίᾳ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας κατὰ τῆς Ἰσαυρικῆς, ἐγένετο ἡ νέα αὕτη ἀπαγόρευσις δεκτὴ εἰς τὸ Πρόχειρον (ζ', 4) καθὼς καὶ εἰς τὰ Βασιλικά (κη', 5, 1. μ', 32) (πρβλ. καὶ Βαλσ. εἰς 68 καν. Μ. Βασιλείου Σύντ. Δ', 223. Ἀρμ. δ, 7, 10).

Κατὰ τινὰς (Zhishman), ἐπειδὴ δὲν εἶναι παραδεκτὸν ὅτι ἡ ἐκλογή Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου ὡς καὶ τὸ Πρόχειρον καὶ τὰ Βασιλικά ἐδημιούργησαν τὸ κώλυμα, ὑποτίθεται ὅτι ἐνωρὶς ἤδη ὑπῆρχον τάσεις πρὸς εὐρύτεραν ἐρμηνείαν τῆς ἐκφράσεως «οἰκείας ἐξαδέλφης» τοῦ 54^{ου} κανόνος, αἵτινες εὐρύν τὴν ἐκφρασίαν αὐτῶν ἐν ταῖς μνημονευθείσαις νομοθεσίαις, διὰ τοῦτο καὶ ἐξηγεῖται πῶς ὁ Βαλσαμῶν εἰς τὴν «διάγνωσιν» αὐτοῦ τόσοῦ καθωρισμένως διασχυρίζεται ὅτι ἤδη ὁ 54^{ος} κανὼν ἀπηγόρευσε τὸν 6^{ον} βαθμὸν (Σύντ. Δ', 556). Ἀλλὰ ταῦτα μένουσιν ἀπλαῖ εἰκαζία. Καθ' ἡμᾶς τὸ γράμμα τοῦ 54^{ου} κανόνος «οἰκεία ἐξαδέλφη» ἀποκλείει τὴν δευτέραν καὶ τρίτην ἐξαδέλφην. Ἀκολουθῶν δὲ θὰ ἴδωμεν πλείονα ἐν τῷ τρίτῳ μέρει τῆς μελέτης ταύτης.

Μετὰ τοὺς νόμους, αἱ ἱεραὶ πηγαὶ καὶ οἱ κανονισταὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὁμοφώνως θεωροῦσι τὸν 6^{ον} βαθμὸν ὡς κεκωλυμένον (οὕτω ἐν τόμῳ Σισινίου Σύνταγμα Ε', 17 ἐν τῇ Συνοδικῇ ψήφῳ τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ Κηρουλ. Σύντ. Ε' 40. Δημητρ. Χωματ. αὐτόθι σ. 423). Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος παραδείγματα ἐξαιρέσεών τινων οὕτως ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ Α' (κατὰ τὸ ἔτος 1183) τὴν ἐκ τῆς Θεοδώρας ἐκτὸς γάμου γεννηθεῖσαν κόρην αὐτοῦ Εἰρήνην μετὰ τοῦ Ἀλεξίου, τοῦ ἐκτὸς γάμου υἱοῦ τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ Μανουὴλ ἤθελε νὰ νυμφεύσῃ, ἠρνήθη μὲν ὁ πατριάρχης Θεοδόσιος ὁ Α' νὰ εὐλογῆσῃ τὸν γάμον τούτον καὶ ἀπῆλθεν εἰς ἐκονοσίαν ἔξοριαν ἐπὶ τῆς Τερεβίνθου, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ εὗρε βούλγαρον (πιθανῶς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀχριδῶν) ἐπίσκοπον, ὅστις ἠὐλόγησε τὸν γάμον. Ἀλλὰ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ὁ ἕκτος βαθμὸς ἔθεωρεῖτο ὡς κώλυμα ἀπόλυτον, οὕτως ὥστε πᾶσαι αἱ ἀπόπειραι

πρὸς ὄθησιν τῆς Ἐκκλησίας εἰς παραμέλησιν τοῦ κωλύματος ἐναυάγουν. Κατὰ τὸ ἔτος 1295 Ἄννα ἡ Παλαιολογίνα, ἡ ἀνεψιὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Η' τοῦ Παλαιολόγου, ἠθέλησε νὰ συνδέσῃ τὴν κόρην αὐτῆς μετὰ τοῦ Μιχαὴλ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Β', ἐπειδὴ ὁμως προὔκειτο περὶ 6ου βαθμοῦ, «αὕτη ἔγνω ἀποστέλλειν πρὸς βασιλέα καὶ λιπαρεῖ δὲ πατριάρχην καὶ Ἐκκλησίαν παριδεῖν νόμους κειμένους». ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα αὐτῆς αὕτη ἐναυάγησεν (Παχυμ. Ἄνδ. γ', κεφ. 4). Εἰς τοὺς τελευταίους ὁμως αἰῶνας συναντιῶμεν οἶκ ὀλίγα παραδείγματα γάμων δισεξαδέλφων ἐξ ἐπιεικείας ἢ συγκαταβάσεως, ἦτοι «οἰκονομία ἐκκλησιαστικῆ» ὡς λέγουσιν αἱ πηγαί. Οὕτω, ἐπὶ παραδείγματι, ἀγνώστου πατριάρχου διατάξις περὶ τὸ ἔτος 1707 ἐπέτρεψε γάμον δισεξαδέλφων ἐπάγουσα «τὴν τοιαύτην ἀδειαν τοῖς ρηθεῖσι προσώποις μόνοις (Μανωλάκη δηλ. καὶ τῇ δισεξαδέλφῃ αὐτοῦ) ἰδίως συνεχωρήσαμεν καὶ οἰκονομίαν διὰ τὴν ἐνοῦσαν περίστασιν, οὐ μὴν δὲ καὶ ἄλλοις τισὶ παρομοίσις παραχωροῦμεν τῆς τοιαύτης ἀδείας οὕτω γενέσθαι ἐξ ἀποφάσεως» (Μ. Γεδ. Καν. Διατ. 6, 151—158). Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον σοβαροὶ λόγοι διασώσεως οἰκογενειακῆς τιμῆς («διὰ τὴν ἐνοῦσαν περίστασιν») ὑπηγόρευον καὶ τοιαύτας ἀδείας, ἀλλ' ἀπαντῶσι καὶ παράδειγμα ἀδείας πρὶν ἢ οἱ σοβαροὶ λόγοι ἐπέλθωσι. Ἀξιοπαρατήρητον τὸ παράδειγμα τῆς ἀδείας τοῦ προξένου Ἀλεξανδρείας (βλ. ἔγγραφα Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀλεξανδρείας Κ. Δεληκάνη). Πάντες δὲ σχεδὸν οἱ πατριάρχαι τῶν τελευταίων χρόνων ἔδωκαν τοιαύτας ἀδείας, ὡς ἀσφαλῶς ἐξάγεται ἐκ τῆς μελέτης τῶν πρακτικῶν τῆς ἱερᾶς Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως (πρβλ. καὶ Νομολ. Θεοτοκᾶ σ. 159 κ. ἔ. καὶ Καραβοκ. οἰκογ. δίκ. σ. 81). Ὅτι ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα οἰκονομικῶς εἰς ὄρισμένα πρόσωπα μόνον ἐπέτρεψαν, τοῦτο ἢ τῆς Ρωσσίας αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία, ἐκ συγκαταβάσεως καὶ αὕτη, ἀλλ' ἐλευθέρως εἰς πάντας ἐπιτρέπει, ἦτοι γάμους τοῦ ἕκτου βαθμοῦ ὡς καὶ τοῦ πέμπτου ἐτι τοῦ τελευταίου τούτου καὶ καὶ οἰκονομίαν ἐτι παραδείγματα ἐλάχιστα δύναται τις νὰ εὕρῃ ἐν τῷ Πατριαρχεῖῳ Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ πολλῶν αἰῶνων (βλ. Καραβ. σ. 73 πρακτ. Ἱ. Συνόδου 10 Δεκεμβρίου

1872). Τὸ συνοδικὸν τῆς αὐτοκεφάλου Ρωσσοικῆς Ἐκκλησίας οὐκάκιον σχετικῶς πρὸς τὴν κατάργησιν τοῦ Ε' καὶ ΣΤ' βαθμοῦ χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς 19 Ἰανουαρίου 1810 (Milas Kirchenrect σ. 528) πρὸ τούτου ὁμοῦ ἀπὸ τοῦ 1752 ὑπῆρχεν αὐτοκρατορικὸν οὐκάκιον.

6. Τὸ κώλυμα τοῦ ἑβδόμου βαθμοῦ. Ἡ σιωπὴ τοῦ ἀστικοῦ καὶ κανονικοῦ δικαίου ἐπὶ τοῦ ἑβδόμου βαθμοῦ ἦτο ὁ λόγος, δι' ὃν ἐπὶ μακρὸν οἱ γάμοι τοῦ ἑβδόμου βαθμοῦ ἔθεωροῦντο ἐπιτετραμμένοι· «ὁ δὲ ἑβδομος βαθμὸς διὰ τὸ ἐκ τούτων πυρρσιωπηθῆναι χώραν ἐλάμβανε καὶ εἰς γάμον κοινωνίαν οὐκ ἐκωλύετο» (Δημ. Χωμ. Συνταγ. Ε' σ. 423). Καὶ πράγματι τὰ κείμενα τοῦ νόμου ἀπαγορεύουσι τὸν γάμον ἐντὸς τῶν ἑξῆς μόνων βαθμῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐν τῷ ἀστικῷ κληρονομικῷ δικαίῳ θεωρεῖται καὶ ὁ ἑβδομος βαθμὸς ὡς cognatio naturalis (συγγένεια φυσική), ὡς ἤδη ὁ Ἰούλιος νόμος ἔλεγε (Zhismann 241), διὰ τοῦτο συνεπέρανάν τινες, ὅτι καὶ κώλυμα γάμον ὑφίσταται ἐν τῷ ἑβδόμῳ βαθμῷ, καθ' ὅσον μάλιστα ἡ διάταξις αὕτη περιελήφθη καὶ εἰς τὰ Βασιλικά, καθ' ἃ τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα ἐπετείνεται καὶ ἐπὶ τοῦ νιού τοῦ δισεξαδέλφου ἢ δισεξαδέλφης (Βασ. ιδ' 2, 6. πρὸς καὶ Ζωναρά περί γάμον δισεξαδέλφων. Λιακοπ. Γάμος σ. 65). Ἄλλ' ἀφορμὴν πρὸς ἀπαγόρευσιν τοῦ ἑβδόμου βαθμοῦ εἶδε καὶ ὁ εἰκοστὸς ἑβδομος κανὼν τοῦ Μεγ. Βασιλείου, ὅστις ἔθεωρεῖτο ὡς κατ' ἀρχὴν πάντα τοὺς γάμους, ἐν οἷς ὑπάρχει σύγγνοις ὀνομάτων, ἀπαγορεύων (Συντ. Δ' 263). Καὶ ἐνταῦθα θὰ ἦτο οὐχὶ εὐπρεπές, ἐὰν ὁ εἰς σύζυγος ὀνομαζέτο συνάμια, δισεξαδέλφος τοῦ πατρὸς τοῦ ἑτέρου. Ἀλλὰ μέχρι καὶ τοῦ 997 ἐν τῷ τόμῳ τοῦ πατριάρχου Σισινίου μόνον οἱ ἑξῆς βαθμοὶ μνημονεύονται. Ἡ πρώτη ἀπαγόρευσις ἐγένετο διὰ δεσποτικοῦ τινος γραμματος ἀγνώστου αὐτοκράτορος πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἀθηναίων Λέοντα (βλ. σημ. 6 Zhishman σ. 243 Σ. Ε' 36 καὶ Α' 280, Ε' 55) ἐπὶ πατριάρχου Ἀλεξίου, ὅστις καὶ συνοδικῶς (μεταξὺ 1005—1043), δοθείσης ἀφορμῆς ἐκ τινος Ἰωάννου Κουβουκλειοῦ προβαλόντος τὸ πρόβλημα εἰ ἔννομος ἢ μὴ ὁ γάμος Θεοδότῃς τινὸς πρὸς Βασίλειον (7ου βαθμοῦ) ἀπεφάσισεν, ἵνα ὁ γάμος μὴ ἐπιτρέπηται μὲν ἐρωτώμενος, μετὰ τὴν ἐπιτέλεισιν ὁμοῦ, προστιθεμένων ἐπιτιμίων

τινῶν, νὰ μὴ διασπᾶται καὶ δικαιολογεῖ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ ταύτην καὶ ἐκ τοῦ ἄνωθι δεσποτικοῦ γραμματος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς σιωπῆς τοῦ νόμου «ὅστις τοῖς τοῦ ἑβδόμου βαθμοῦ γάμοις οὔτε ἐπιτρέπει οὔτε ἀπαρνείται».

Καὶ ὁ διάδοχος τοῦ Ἀλεξίου Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος (1043—1058) ἀσχολεῖται ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐν τινι συνοδικῇ ψήφῳ ἐξ ἀφορμῆς ἐρωτήσεως τοῦ μητροπολίτου Κορίνθου. Ἐν τῇ ψήφῳ ταύτῃ τὸ κώλυμα τοῦ ἑβδόμου στηρίζεται ἐρμηνευτικῶς ἐπὶ τῶν Βασιλικῶν καὶ χαρακτηρίζεται ὁ ἐν τούτῳ γάμος ὡς «μολυσμὸς τοῦ γένους καὶ φθορὰ καὶ μίξις ἀκόλαστος». Τὸ τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς (Συντ. Ε' 47) δὲν ἐκφράζεται μετὰ τῆς αὐτῆς ἀσθηρότητος. Καὶ τοῦ ἀγνώστου μὲν πάντως ὁμοῦ πρὸ τοῦ Λουκά Χρυσοβέργη ἀκμαίσαντος πατριάρχου πιττάκιον (Συντ. Ε', 92) ἐκδοθὲν ἐξ ἀφορμῆς Λαμπουδίου τινός, συνελεγμένου μετὰ Ἀννης τινός δισεξαδέλφης τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ ἐρωτήσαντος ἐὰν ὁ τοιοῦτος γάμος εἶναι ἐπιτετραμμένος, εἶναι ἐπιεικὲς πως, διότι δὲν διασπᾶ τὸν τοιοῦτον γάμον συναφθέντα, ἀλλ' ὑποβάλλει τοὺς συζύγους ὑπὸ ἐπιτίμια. Εἶναι περίεργον ὅτι ἡ συνοδικὴ αὕτη τοῦ Κηρουλαρίου ψήφος δὲν εὑρίσκεται ἐν ἄλλῳ τινὶ ἐπισήμῳ κανονικῷ ἐγγράφῳ, οὔτε μνημονεύουσι καὶ ταύτης οἱ κανονολόγοι, ὡς ὁ Ζωναράς (Συντ. Δ' 597), οἵτινες φαίνονται ὅλως ἀγνοοῦντες ταύτην. Ἴσως διότι ἡ ψήφος αὕτη δὲν ἔτυχεν αὐτοκρατορικῆς ἐπικυρώσεως καὶ οὕτω κατὰ πάσαν πιθανότητα ἐπὶ αἰῶνα ὅλον οἱ γάμοι τοῦ ἑβδόμου βαθμοῦ ἂν μὴ ἐπετρέποντο, τοῦλάχιστον γινόμενοι δὲν διεσπῶντο. Κυρίως αὐστηρῶς τὸν γάμον τοῦτον ἀπηγόρευσε συνοδικὸν σημεῖωμα ἐπὶ Λουκά τοῦ Χρυσοβέργη, συνταχθὲν κατὰ Ἀπρίλιον τοῦ 1166. Ἐν τῷ σημειώματι λέγεται ἡ ἀφορμὴ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ, ἧτις εἶναι ὁ μητροπολίτης Ἀθηναίων Νικόλαος ὁ Ἀγιοθεοδωρήτης, ὅστις ζητεῖ ἵνα ρητῶς ἀπαγορευθῇ ὁ ἑβδομος βαθμὸς, διότι ἡ συνοδικὴ ψήφος τοῦ Ἀλεξίου παραχαράττεται, καθ' ὅσον μάλιστα αὕτη δὲν διαλύει τοὺς γενομένους ἤδη ἐν τῷ κώλυματι τούτῳ γάμους «καὶ πολλοὶ ἠτιώμενοι κάλλει ἢ πλούτῳ τῷ ρέοντι ὑπαγόμενοι συνάπτουσι χυρῆα τοιοῦτους γάμοις». Ἡ σύνοδος «ἐφερμηνεύουσα καὶ σαφηνίζουσα, ὡς λέγει, τὴν συνοδικὴν τοῦ πατριάρχου Ἀλε-

ξίου οικονομίαν» (Συντ. Ε', 97) απαγορεύει ἀπολύτως τὸν τοιοῦτον ὡς αἰμομικτικὸν χαρακτηζόμενον γάμον καὶ «γεγενημένον διασπᾶσθαι διακελεύεται» ἀπὸ τῆς ἐνδεκάτης Ἀπριλίου 1166· οἱ πρὸ τῆς χρονολογίας ὅμως ταύτης ἀναγνωρίζονται. Ὁ ἐκτελὼν τοιοῦτον γάμον ἱερεὺς καθαιρεῖται. Τὸ συνοδικὸν τοῦτο σημεῖωμα ἔτυχε καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς Μανουήλ τοῦ Κομνηνοῦ κυρώσεως καὶ περιελήφθη ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Ἀρμενοπούλου. Ἐπὶ Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου (1185 - 1195), πατριαρχεύοντος Βασιλείου τοῦ Καματηροῦ, ἐξεδόθη «πρόσταξις» ἐπιτρέπουσα τὸν γάμον τοῦ Καντακουζηνοῦ κυρίου Ἰωάννου μετὰ τῆς αὐταδέλφης τοῦ βασιλέως κυρίας Εἰρήνης, εἰς ἑβδομον βαθμὸν συγγενευούσης, ἀλλὰ τοῦτο ἔθεωρήθη ὡς ἀπλή ἐξαιρέσις «ὅσον τὸ εἰς αὐτοὺς καὶ μόνους ἀπρακτῆσαι τὰ παρὰ τῆς Συνόδου καὶ τοῦ βασιλέως κυρίου Μανουήλ χάριν τοῦ τοιοῦτου γάμου» (Βαλσαμ.), ἣν πολλοὶ κανονισταὶ κατόπιν καὶ ἀπειώπησαν. Καὶ Δημήτριος δὲ ὁ Χωματηνὸς καὶ ὁ Βαλσαμῶν παραδέχονται πλέον τὸν ἑβδομον βαθμὸν ὡς ἀπολύτως κεκωλυμένον (βλέπε Συντάγματος Δ', 559 καὶ Ε' 423 καὶ Ἀρμενόπ.).

Ἐν τούτοις τῷ 1611 ἐπὶ πατριάρχου Νεοφύτου τοῦ Β', συνόδός τις ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων Θεοφάνου, ἐξέδωκε συνοδικήν τινα διάσκεψιν καὶ ἀπόφασιν δημοσιευθεῖσαν καὶ ἐν τῷ Πατριαρχείῳ Ἱεροσολύμων, καθ' ἣν οἱ γάμοι τοῦ ἑβδομοῦ βαθμοῦ κωλύονται μὲν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀκυροῦνται γετόμενοι ἤδη, ὡς ἡ ἀρχαία πρᾶξις ἀπῆται (Σ. Ε', 156). Ἡ συνοδικὴ αὕτη ἀπόφασις χρήζει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν προσοχῆς καὶ μελέτης· ἐξεδόθη ἔξ ἀφορμῆς διαφόρων ἐπὶ τοῦ γάμου ἐρωτήσεων γενομένων ὑπὸ πολλῶν ἀρχιερέων καὶ λαϊκῶν, ἀλλὰ παρὰ τὴν μεγάλην αὐτῆς προσοχήν, ἵνα μὴ φανῇ ἀσεβοῦσα πρὸς τὰ θεσπισθέντα ἐν τῷ τόμῳ τοῦ Σισινίου καὶ βασιλικῶς κυρωθέντα, τροποποιεῖ αὐτὸν οὐσιωδῶς ἐν πολλοῖς καὶ ἀπειλεῖ ἀργία καὶ ἀφορισμῶ τὸν τολμῶντα νὰ ἀνατρέψῃ τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς «εἰς τὸ μετέπειτα»· κακῶς δὲ τινες ἐθεώρησαν ταύτην ὡς μεταβατικὸν μέτρον, καθόσον δῆθεν δὲν ὀνομάσθη συνοδικὸς τόμος, ὡς εἴθισται, ἀλλ' ἀπόφασις.

Ὁ πατριάρχης Νεόφυτος καίτοι ἀναγνωρίζει τὴν σημασίαν

τοῦ βασιλικῶς κυρωθέντος τόμου ἐπάγει «ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς καὶ πρὸς τὴν τοῦ καιροῦ κατάστασιν καὶ τοῦ ἡμετέρου γένους δουλειάν καὶ τὸ τῶν πολλῶν μικρόψυχον ἀποβλέποντες, τοῦ ἐπιτιμίου τοὺς συναπτομένους ἀπολύομεν»· καὶ κατωτέρω: «τὸ ἐξεῖναι τῇ ἀρχιερατικῇ συνόδῳ καὶ ἄδειαν κεκτῆσθαι μεταβαλεῖν τὰ πράγματα καὶ ἐξοικονομεῖν κατὰ τοὺς καιροὺς, ἵνα μὴ τις ὀλεθρος γένηται καὶ τοῦτο ὁμολογούμενόν ἐστι καὶ ἀναμφίβολον».

Κατόπιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἐξεδόθη μὲν ὁ ἐπὶ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ ἕκτου (1839) συνοδικὸς περὶ συνοικεσίων τόμος ἔξ ἀφορμῆς αἰτήσεως περὶ τροποποιήσεως τῶν κωλυμάτων ὑπὸ τῶν Ἰονίων νήσων, ἀλλ' ἐν αὐτῷ οὐδεὶς γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐπὶ πατριάρχου Νεοφύτου τοῦ Β' ἀποφάσεως, ἀλλ' ἀπλῶς «ἐπικυροῦνται καὶ ἐπιστηρίζονται τὰ ἔκπαλαι τεθεσπισμένα... ἡ δὲ συγγενικὴ βαθμολογία... φυλάττεται μέχρι τοῦ ὀγδόου βαθμοῦ...». Ἐντεῦθεν ἐγεννήθη τὸ ζήτημα, ἂν μετὰ τὸν τόμον τοῦτον ἰσχύει ἡ ἀπόφασις τοῦ Νεοφύτου. Καὶ τινες μὲν, ὡς Θεόφιλος ὁ Καμπαρίας καὶ Ἀλέξιος ὁ Σπανός, ἐν τῷ περὶ συνοικεσίων ἔργῳ αὐτοῦ θεωροῦσιν ἐκείνην ὡς κανονικῶς κρατοῦσαν (σ. 503, 508)· ἄλλοι δ' ἐπικρίνοντες τοῦτον, ὡς ὁ Γ. Λ. Μαυροκορδάτος (ἐν τῷ Περὶ τοῦ ἱεροῦ μυστηρίου τοῦ γάμου ἔργῳ, σ. 21-24) καὶ οἱ ἐκδόται τοῦ Πηδαλίου, φρονοῦσι (σ. 447-451) τὸ ἐναντίον. Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν νεωτέρων νομομαθῶν ὑφίσταται ἡ διαφωνία αὕτη τῶν μὲν ὑποστηριζόντων ὅτι ἡ τοῦ Νεοφύτου διάταξις ὡς στερουμένη πολιτικῆς ἐπικυρώσεως εἶναι ἄκυρος, τῶν δέ, ὅτι τοῦ Νεοφύτου ὄντος μετὰ τὴν ἄλωσιν καὶ ἐθνάρχου (καὶ δι' οὗς ἡ διάσκεψις αὐτοῦ ἐπάγει λόγους), ἡ ἀπόφασις ἐστὶν ἔγκυρος. Καὶ ἡ νομολογία τῶν ἑλληνικῶν δικαστηρίων παρουσιάζει τὴν αὐτὴν διαφωνίαν (βλ. Λιακοπούλου Γάμος σ. 31). Ἐν τῷ πατριαρχείῳ ὅμως Κωνσταντινουπόλεως πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι σήμερον, ἐν τῇ πράξει, κατὰ τὰς διαβεβαιώσεις τῶν πρακτικῶν, σχεδὸν γενικῶς δὲν φυλάττεται ὁ ἑβδομος βαθμὸς διὰ λόγους παραπλησίους πρὸς τοὺς τοῦ Νεοφύτου· ἐν δὲ τῇ Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπάρχει καὶ συνοδικὴ ἐγκύκλιος (6 Μαρτίου 1883) καταργοῦσα τὸ κώλυμα τοῦτο (βλ. Σακελλ. Καν. Δίκαιον, σ. 472 καὶ Milas Kirchenrecht σ. 528). Καὶ ἡ Ρωσικὴ ἐπίσης Ἐκκλησία ἐν τῷ ἄνωθι μνημο-

SILVANOGLIO MEGARO

νευθέντι οὐκαζίω καταργεῖ αὐτό. Καὶ ἡ πρό τινων ὁμῶς αἰῶνων πρᾶξις τῆς Ἐκκλησίας παρουσιάζει πολλὰς ἐξοικονομήσεις ἐν τῷ 7ῳ βαθμῷ (πρβλ. Μ. Γεδειῶν Κανονικῶν Διατάξεων σ. 152-161 Β' τόμου καὶ σ. 109).

Σημ. Κώλυμα γάμου ἐν τῇ ἐκ μὴ νομίμου γάμου συγγενείᾳ ἐκ πλαγίου ἀναφέρει μόνον τὸν δεύτερον βαθμὸν ὁ πολιτικὸς νόμος (Βασ. τιτλ. Ε' βιβλ. κη' καὶ Ἀρμεν. Δ, Α' 21), σιγῇ δὲ οὕτως ἐπὶ τῶν ἄλλων. Φαίνεται, κατὰ τινὰς, ὅτι καὶ ἡ Ἐκκλησία σήμερον συμμορφοῦται τῷ νόμῳ τούτῳ ἐφαρμόζουσα καὶ ἐνταῦθα τὸ ἀξίωμα: τὸ σιωπώμενον καὶ ἀκώλυτον (βλ. Νομολ. Θεοτοκᾶ σελ. 160, ἐνθα πρακτικὸν ἀδείας Ἱ. Συνόδου ἐπὶ δ' βαθμοῦ βλ. καὶ Καν. Δίκαιον Σακελλ. σ. 472 κλπ.). Ἄλλ' οὕτε ὁ ἄνωθι νόμος ἐπέτρεψε ρητῶς τοὺς ἄλλους βαθμοὺς, οὕτε τὰ μεμονωμένα παραδείγματα τῆς νεωτέρας νομολογίας εἶναι καθ' ἡμᾶς τοιαῦτο, ὥστε τὰ ὑψώσωμεν αὐτὰ εἰς σταθεράν τῆς Ἐκκλησίας πρᾶξιν, τοῦναντίον δὲ ἡ ἐκφρασις τοῦ 54 καν. τῆς Πενθέκτης «ἐαυτὴν ἡ φύσις συνέχει δεικνύει, ὅτι ὁ φόβος τῆς αἰμομιξίας ἐπέσει πρὸς ἄλλοις αἰτίσις τὴν Σύνοδον ἵνα ἀπαγορεύσῃ καὶ τὸν τέταρτον βαθμὸν, ἀλλ' ὁ φόβος οὗτος καὶ ἡ φυσικὴ ἀποτροπίασις τῆς αἰμομιξίας ὑφίσταται καὶ ἐν τῇ μὴ νομίμῳ συγγενείᾳ, διὰ τοῦτο ἀφοῦ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος μέχρι τοῦ τετάρτου βαθμοῦ ἀνευρίσκει αἰμομιξίαν, φρονοῦμεν, ὅτι κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ΣΤ' Συνόδου καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου ὁ γάμος πρέπει νὰ κωλύηται καὶ εἰς τὸν τρίτον καὶ τέταρτον βαθμὸν καὶ ἐν γένει εἰς πάντας τοὺς ἄλλους κεκωλυμένους. (Πρβλ. τὸ ἄνωθι παράδειγμα 6ου βαθμοῦ Εἰρήνης - Ἀλεξίου σ. 18' ἐπίσης βλ. παράδειγμα ἀπαγορεύσεως 6ου βαθμοῦ φυσικῆς συγγενείας ἐν σ. 50 τοῦ ἐλέγχου τοῦ Καν. Δικ. Milaschi ὑπὸ Βελα νιδιώτου. Μελετητέον καὶ τῶν Βασιλ. τὸ ἀξίωμα «ἐν τοῖς γάμοις τὸ φύσει εὐπρεπὲς σκοπεῖται, ὅπερ ταῦτα ἐπὶ πορνογενείας ἐφαρμόζουσι». 28.5).

Τὸ μωσαϊκὸν δίκαιον (Ἄρ. 2.7), ἀπηγόρευεν ἵνα υἱὸς καὶ πατὴρ εἰσπορεύωνται πρὸς τὴν αὐτὴν παιδικήν. Τὸ Ρωμαϊκὸν καὶ Βυζαντινὸν Δίκαιον αὐστηρῶς ἀπηγόρευον γάμον υἱοῦ μετὰ παλλακῆς τοῦ πατρὸς (Dig. 25.7 Βασ. 40,37). Ἡ Ἐκκλησία ἀείποτε ἐθεώρησε τὴν σαρκικὴν φυσικὴν συγγένειαν κώλυμα γάμου καὶ δὴ κατ' ἐμὲ τόσον πλατὺ ὅσον καὶ ἡ ἄλλη νόμιμος συγγένεια. Μοὶ φαίνεται παράδοξος καὶ πρὸς τὸ αἰσθημα τῆς ἠθικότητος καὶ τῆς εὐσημοσύνης ἀντίθετος ἡ γνώμη ἐκείνων, οἵτινες ἀνευ ἀποτροπιάσεως τῆς αἰμομιξίας ἐπιτρέπουσι ἵνα νυμφευθῇ τις π. χ. τὴν φυσικὴν ἀνεψιὰν ἢ πρωτεξαδέλφην!! Ἡ ἀγνοία τοῦ πνεύματος, ὅφ' οὗ ὡδηγεῖτο ἡ Ἐκκλησία εἰς δημιουργίαν τῶν γαμικῶν κωλυμάτων, ἢ λήθη τῶν κανονικῶν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν διατάξεων, ἢ εἰσβολὴ τοῦ δικαστικοῦ ἐν τοῖς ἡμετέροις πνευματικοῖς δικαστηρίοις, ἢ μὴ καὶ ἡ ἐλαχρείωσις τῶν συνειδήσεων ἐνίων δικαστῶν μας ἠδύναντο νὰ γέρωσιν εἰς ἀποφάσεις αἰμομικτικῶν συζυγιῶν, οἷαι αἱ ἄνωτέρω. Ἡρεῖς γνωρίζομεν

παραδειγμα κωλύσεως γάμου ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὄχι πλέον ἐν τῇ σαρκικῇ φυσικῇ συγγενείᾳ τῇ ἐξ αἵματος, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀγγιστείᾳ τῇ δημιουργουμένη ἐκ σαρκικῆς φυσικῆς συγγενείας καὶ δὴ εἰς βαθμὸν ἀπομεμακρυσμένον. Ὅτε ὁ βασιλεὺς τῶν Σέρβων Στέφανος ἠθέλησε τὴν φυσικὴν αὐτοῦ κόρην, ἣν ἔσχεν ἐκ τινος παλλακῆς, νὰ νυμφεύσῃ μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ ἐτέρας παλλακῆς αὐτοῦ ὁ Μητροπολίτης Δημήτριος ὁ Χωματηνός, ὁ τοσοῦτον ἐντριβῆς ἐν τοῖς κανονικοῖς, ἀπηγόρευσε τὸν γάμον τοῦτον, ὡς ἀθέμιτον καὶ ἐφήρμοσεν ἐν τῇ ἄνωθι περιπτώσει τὴν αὐτὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ νόμου, ἣν αὐτὸς περὶ τῆς νομίμου συγγενείας ποιεῖται «ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς σαρκικῆς συγγενείας εὐρίσκειται θεῖα καὶ ἀνεψιὸς πατρί καὶ θυγατρὶ συνερχόμενοι, ὅπερ πάντῃσιν ἀπηγόρευται, ὡς τετάρτῳ βαθμῷ ἐξ ἀγγιστείας περικλειόμενον καὶ ἀθέμιτον καὶ ὄν καὶ κρινόμενον (Zhis. σ. 366). Οἱ κανόνες θεωροῦσιν αἰμομιξίας τὸ συμφθεῖρεσθαι μετὰ τῶν πενθερῶν, τῇ ἀδελφῇ τῆς ἰδίας μηστῆς κλπ. καὶ αὐστηρῶς κολάζουσι ταῦτα καὶ κωλύουσι τοιοῦτον γάμον, ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν προέλαβεν οὗτος νὰ τελεσθῇ. Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ τούτων ἔτι αὐστηρότερον: Ὁ πατριάρχης Λουκάς ὁ Χρυσοβέργης (1196) ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς πρὸς ἀλλήλους ἀρσενοκοιτήσαντας νὰ συζευχθῶσιν δύο ἀδελφάς (σχολ. Πηδαλ. εἰς 8 Βασ. ἐν παραρτ. αὐτοῦ σ. 446). Τὴν διάταξιν μάλιστα ταύτην χειρόγραφόν τι τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν, ὡς διεβεβαίωσεν ὁ ἀοίδιμος Ποτλῆς εἰς τὸν Zhisman, ἀποδίδει εἰς ἀρχαιότερον ἔτι πατριάρχην (Zhis. σ. 370). Ἀλλαγὸν ὁ πολιτικὸς νόμος (Ἐπαναγ. 15,18 Βασιλ. 28,5,1) ἀπαγορεύει νὰ συζευχθῇ τις τὴν κόρην τῆς διεζευγμένης συζύγου αὐτοῦ τὴν ἐξ ἄλλου παιρὸς ἐνθα οὐδεμία αἰμομιξία καὶ ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν θά ἀνεχθῇ νὰ νυμφευθῇ τις τὴν πορνογενῆ ἐκ τοῦ αὐτοῦ αἵματος ἀνεψιᾶν; Καὶ τὸ Κανονικὸν δὲ Δίκαιον τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας ὡς καὶ αὐταὶ αἱ θύραθεν νομοθεσίαι ὑποστηρίζουσι τὴν ἡμετέραν γνώμην ἐπεκτείνουσαι τὰ κωλύματα καὶ εἰς τὴν μὴ νόμιμον σαρκικὴν συγγένειαν ἐξ ἴσου πρὸς τὴν νόμιμον (βλ. ἀφθονα παραδείγματα ἐν Weber Kanon. Ehehindern, σ. 387—397). Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἰσχύν τοῦ ἄνωθι μνημονευθέντος ἀξιώματος «πᾶν τὸ σιωπώμενον καὶ ἀκώλυτον» ἀνάγνωθι τὰ ὑπὸ τοῦ Μ. Βασιλείου ἐν τῷ 87 κανόνι λεγόμενα. Σύμφωναι γνώμη ἡμῶν καὶ Βλασταρ. ΣΤ, 439 καὶ Πηδ. 446.

§ 3. **Περὶ τοῦ περιορισμοῦ τῶν κωλυμάτων ἐν τῇ ἐξ αἵματος συγγενείᾳ.** — Ἐκ τῆς ἄνωθι ἱστορικῆς ἐκδρομῆς σαφῶς ἐξάγεται, ὅτι ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία μέχρι τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐγνώριζε καὶ ἐφήρμοζε κωλύματα μόνον μέχρι τοῦ τετάρτου καὶ ἐν μέρει μέχρι τοῦ πέμπτου καθ' ἡμᾶς βαθμοῦ, διότι ἡ αἰτία, δι' ἣν ἡ ΣΤ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀνέλαβε νὰ θεσπίσῃ περὶ τοῦ γάμου ἦτο κυρίως κατάχρησις εἰσαχθεῖσα ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἔθει τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ γάμου πρωτεξαδέλφων, ἣτις κατάχρησις εὐρίσκει βοήθον τὸν τότε πολιτικὸν νόμον ἢ νομοθε-

σία τῆς ΣΤ' Οικουμενικῆς Συνόδου, ἥτις καὶ ἐν ἄλλοις, ὡς γνωστόν, ζητήμασιν ἦλθεν εἰς ἀντίθεσιν καίπερ μὴ δεδηλωμένην πρὸς τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον, ἐθεώρησε καλὸν νὰ ἐπιρρώσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ τετάρτου βαθμοῦ ἀπέναντι τοῦ πολιτικοῦ νόμου, δὲν ὁμιλεῖ δὲ περὶ τοῦ πέμπτου βαθμοῦ, διότι ὁ τότε πολιτικὸς νόμος, ὡς ἄνωθι εἶδομεν, κατὰ ἓνα συνδυασμὸν ἀπηγόρευεν αὐτόν, καὶ οἱ χριστιανοὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ συνάψωσι τοιοῦτον γάμον πολιτικῶς ἀπαγορευόμενον· ἐπομένως καὶ ἡ Ἐκκλησία μόνον τὴν κατάχρησιν αἴρουσα τηρεῖ σιγὴν διὰ πάντα ἄλλον βαθμὸν.

Περὶ τοῦ ἕκτου βαθμοῦ οὐδὲν ἐπίσης λέγει ἡ Σύνοδος καὶ ἐπειδὴ ψέγει μόνον τὴν κατάχρησιν τοῦ τετάρτου βαθμοῦ, ἐνῶ κατὰ τὴν τότε πολιτικὴν νομοθεσίαν ὁ ἕκτος βαθμὸς ἦτο ἐλεύθερος καὶ ἐπομένως, ἂν ἦτο ἐκκλησιαστικῶς ἔθει ἀπηγορευμένος θὰ συνέβαινον καὶ ἐν τούτῳ καὶ δὴ πλείονες καταχρήσεις, ὡς ἡ Σύνοδος θὰ ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψει, ὡς καὶ τὰς τοῦ τετάρτου, ἐξάγομεν ἀσφαλῶς πλέον, ὅτι ὁ ἕκτος βαθμὸς ὡς κώλυμα ἦτο ἄγνωστος εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην· ἀλλ' ὅτι ἀρνητικῶς μόνον ἐκ τῆς σιγῆς τῆς Συνόδου ἐξάγομεν, τοῦτο θετικῶς δίδεται καὶ ἐκ διαφόρων μαρτυριῶν· οὕτω κατὰ τὸ 668 ὁ Ἕλλην Θεόδωρος ὁ Κανταβρυγίας μαρτυρεῖ, ὅτι ἐν τῇ Ἀνατολῇ γάμοι τοιοῦτοι ἐν τῷ ἕκτῳ βαθμῷ ἐπιτρέποντο (D'Achery Spic. I, 487)· ἀλλὰ καὶ ὁ Λύγουστινος (De civit. Dei 15. 16) μόνον τὸν τέταρτον βαθμὸν λέγει ὅτι τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔθος ἀπηγόρευεν. Καὶ μετὰ τὴν ἐν Τροῦλλῳ δὲ Σύνοδον τινὲς (Ζαχαρίας) ἀμφισβητοῦσιν, ἂν μέχρι τοῦ Σισινίου ἢ ἐκ πολιτικῆς ἀρχῆς τοῦ ἰσαυρικοῦ νόμου προελθοῦσα ἀπαγορεύσεις τοῦ ἕκτου βαθμοῦ γενικῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἴσχυσε, διότι μετὰ 250 μόλις ἔτη ἔρχεται ἡ Ἐκκλησία νὰ ἐπικυρώσῃ τὸν ἰσαυρικὸν νόμον, καὶ τοῦτο παρεμπιπτόντως, ὁ δὲ νομοκάνων τοῦ Φωτίου δὲν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἕκτου βαθμοῦ. Ἀναμφίβολον ὁμοῦς εἶναι τὸ ζήτημα, ὅτι καὶ μετὰ τὰς αὐστηρὰς πλέον ἀπαγορεύσεις, τοῦ δεκάτου αἰῶνος, τοῦ ἕκτου βαθμοῦ, ἡ Ἐκκλησία ἐποιήσατο ἐν τῷ βαθμῷ τούτῳ τὴν χρῆσιν τῆς οἰκονομίας (ἐν τῷ πέμπτῳ ἐλάχιστα νεώτερα γραπτὰ παραδείγματα τῆς οἰκονομίας εὑρομεν). Κατὰ ταύτην ἐν ἐξαιρετικαῖς περιστάσεσιν ἡ Ἐκκλησία αἴρει τὰς νομικὰς

συνεπείας τὰς παρακολουθοῦσας τὴν παράβασιν τῆς ἀκριβείας τῶν κανόνων, διότι προβλέπει ὅτι ἡ τήρησις τῆς ἀκριβείας θὰ ἐπέφερε μεγάλας ζημίας. Ἡ οἰκονομία αὕτη διὰ τὸν θύραθεν νομικὸν εἶναι τι δυσνόητον ἴσως, διότι αὕτη ἀπαντᾷ κυρίως ἐν μόνῳ τῷ κανονικῷ δικαίῳ ὡς ἕκτακτον νομικὸν εἶδος (βλ. τοῦ περὶ ἱερατ. ἐξουσίας Ἰ. Εὐταξίου σελ. κγ'), ὅπερ ἔχει τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μόνον, ἥτις συγκαταβαίνει πολλάκις εἰς τὰς ἀσθενείας τῶν ἀνθρώπων, ἵνα κάλλιον ἐπιχθῆ τοῦ ἰδίου αὐτῆς προορισμοῦ. Τὸ πνεῦμα ὁμοῦς τοῦτο τὸ ἀπαγορευσαν τὸν θεσμόν τῆς οἰκονομίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δὲν εἶναι ὅλως ἄγνωστον καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ, ἥς ἡ σύγκλητος εἶχεν ἐνίοτε τὸ jus dispensationis (Puchta inst. 75) εἶναι δὲ πῶς παράλληλον καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ νεωτέρου νομοθέτου (27 Novem. 1876' decret de la Défense Nationale), ὅστις, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς σκληρότητος καὶ μεταλλικότητος, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ νόμου (dura lex), ἐπιτρέπει τῷ δικαστῇ εἰς τινὰς περιστάσεις καὶ πρόσωπα, μὴ καθωρισμένας ἐκ τῶν προτέρων ὑπὸ τοῦ νόμου (Garraud Droid Crimin. σελ. 282 καὶ 301 καὶ ἐξ.), ἀλλ' ἐκτιμωμένας ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ (circonstances atténuantes judiciaires) τὴν ἐπιείκειαν διότι summum jus, summa injuria. Ἄλλ' ἡ ἐπιείκεια αὕτη τείνουσα εἰς τὸν ὑποκειμενισμόν (subjectivismus) τοῦ δικαστοῦ ἔχει σήμερον πολλοὺς τοὺς ἐχθροὺς, ἀφ' ὅτου ἰδίᾳ γαλλικὰ τινὰ κακουργοδικεῖα μετὰ πολλῆς συγκαταβάσεως εἰς σκανδαλώδεις τινὰς ὑποθέσεις εὔρον μεγάλας ἐλαφρυντικὰς περιπτώσεις καὶ ἐγεννήθη ἔκτοτε ὁ φόβος μὴ τὸ ποινικὸν δίκαιον ἐπανέλθῃ σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὰς αὐθαίρετους λεγομένας ποινὰς (peines arbitraires)· ἀλλ' ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν οἰκονομία, μὴ χωροῦσα ἐπὶ τοῦ θείου λεγομένου δικαίου καὶ ἐφαρμοζομένη μόνον ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας πάσης αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, στενοὶ τὸν κύκλον τοῦ δικαστοῦ, εἰς ὃν οὐδὲν ἐπαφίεται καὶ λαμβάνει χώραν μᾶλλον μετὰ τὴν παράβασιν τοῦ ἠθικοῦ ἢ ἐκκλησιαστικοῦ νόμου παρὰ πρὸ αὐτῆς· ὁ δὲ τρόπος οὗτος τῆς οἰκονομίας «οὐδενὶ τῶν συνετῶν ἀπήρесе» κατὰ Κύριλλον τὸν Ἀλεξανδρείας (ἐπιστ. πρὸς Γεννάδιον· πρὸβλ. καὶ Milas Kircheng. σ. 70 καὶ 544, λιθογρ. Καν. Δίκ. Δημ. Γεωργιάδου σ. 91).

Ταῦτα ἐκρίναμεν καλὸν παρεκβατικῶς πως νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς λεγομένης οἰκονομίας, διότι ἄλλως τὰ ἐν τῷ ἱστορικῷ τμήματι τῆς παρούσης μελέτης οἰκονομικὰ παραδείγματα τοῦ ἕκτου βαθμοῦ θὰ ἐχαρακτηρίζοντο ὑπὸ τῶν ἀδαῶν ὡς καθαραὶ παραβάσεις εὐφήμοις ὀνόμασι κεκαλυμμένα. Φρονοῦμεν, λοιπόν, ὅτι ὡς ἄλλοτε, οὕτω καὶ νῦν ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ μὴ ἐπιτρέψη οὐδέποτε οὐδεμίαν παραβάσιν ἐπὶ τῶν τεσσάρων (ἢ καὶ πέντε) πρώτων βαθμῶν, οἵτινες στηρίζονται ἐπὶ τοῦ ἀγιογραφικοῦ δικαίου καὶ ἐπὶ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἐπὶ δὲ τοῦ ἕκτου ἢ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως μὴ θιγομένου τοῦ ζητήματος κατὰ πόσον εἰς τὴν σημερινὴν κατάστασιν τοῦ πληρώματος συμφέρει τοῦτο ἢ οὐ, δύναται καὶ εἶναι ἐλευθέρᾳ κατ' ἀρχὴν νὰ πράξῃ καὶ νὰ ἀνατρέψῃ ὅ,τι ἄλλης ἴσης ἰσχύος σύνοδοι ἐθέσπισαν ὡς καὶ ἄλλαι νεώτεραι αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι ἐπραξάν. Εἶναι ἐπίσης ἐλευθέρᾳ ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἔχουσα ἰδίᾳ νομοθετικὰς πηγὰς νὰ ἀψηφῇ ἢ καὶ νὰ ἀντιτίθῃται, ὡς ἡ ἕκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, εἰς πολιτικὰς διατάξεις μὴ ἐμφορομένης τοῦ πνεύματος αὐτῆς, ὡς ἄριστα παρατηρεῖ ὁ Zhishman. Οὐδὲ ἔχει ἀνάγκην κατὰ θεωρίαν ὁ ἐκκλησιαστικὸς νόμος τοῦ κύρους τοῦ πολιτικοῦ, ὡς δὲν ἔσχε τοιαύτην ὁ νῦν ἰσχύων ἐν τῇ πράξει Νεοφύτου τοῦ Β', οὐ ἐμνήσθημεν ἄνωθι καὶ ὁ τοῦ Σισινίου περὶ οὗ θὰ ἴδωμεν κατωτέρω ὅτι ἔτυχεν ἄργά πολιτικῆς ἐπικυρώσεως. Πολλάκις ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει προηγεῖτο ἡ Ἐκκλησία τῆς Πολιτείας (περὶ σχέσεως Ἐκκλ. καὶ Πολ. βλ. Zh. σ. 15).

Ἡμεῖς φρονοῦμεν, ὅτι οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει κινήσεως τῶν κειμένων οὐδὲ εἶναι συνειτὸν τοῦτο, ἀλλὰ κρίνομεν καλὸν ἡ Ἐκκλησία ἐν τῷ ἕκτῳ βαθμῷ νὰ πράττῃ γενναϊότερον ὅ,τι καὶ ἡ ἀρχαιότερα Ἐκκλησία ἐπρατίεν, ἦτοι νὰ πλατύνῃ πως τὴν οἰκονομίαν. Σήμερον τὰ μέλη τῶν διαφόρων οἰκογενειῶν διὰ πολλὰς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς φύσεως αἰτίας δὲν συνδιαίτῳνται πλέον ἐπὶ τὸ αὐτό, οὐδὲ συνδέονται τοσοῦτον ἀσφρήκτως ὡς ἄλλοτε, ὅτε ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην πολλάκις πάντα τὰ μέλη μακρῶς ἀλύσεως οἰκογενείας ρωμαϊκῶ τῷ τρόπῳ ἐποιοῦντο τὴν ἀγωγὴν καὶ ἀνατροφὴν αὐτῶν· διὰ τοῦτο ἔλαυσαν καὶ νὰ θεωρῶσι πρόσωπά τινα παιδιόθεν ἐξεληθόντα τῆς ἀναστροφῆς αὐτῶν ὡς οἰκεῖα

καὶ ἐντεῦθεν ἐξηγοῦνται τὰ πολλὰ σκάνδαλα, ἅτινα ἑξάδελφοι τοῦ ἕκτου βαθμοῦ διαπράττουσιν. Ὁ νομοθέτης ὀφείλει, ὅταν παρατηρῇ τροπὴν οὐσιώδη ἐν τοῖς φρονήμασι καὶ ταῖς θελήσεσι κοινωνίας τινός, νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὴν διόρθωσιν τοῦ κακοῦ τῆς συχνῆς παραβάσεως τοῦ οὐχὶ ἐπὶ οἰκουμενικῶς ἀνεγνωρισμένης θρησκευτικῆς ἢ ἠθικῆς βάσεως στηριζομένου νόμου πρὸς τροποποίησιν αὐτοῦ. Ὁ δὲ μὴ φρονίμως συμβαδίζων πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς κινδυνεύει νὰ ἴδῃ ἑαυτὸν ἀνατρεπόμενον ὑπὸ τοῦ ρεύματος τῆς κατισχύσεως τοῦ λογικοῦ ἀπέναντι τοῦ ἁγαν αὐστηροῦ ἢ παραλόγου νόμου. Τοῦτο κατενόησαν ἐνωρὶς ἤδη πάντες οἱ πεπολιτισμένοι τῆς Εὐρώπης νομοθέται (βλ. Γαλλ. Κώδ. ἀρθρ. 161-164, ἐνθα παρὰ τὴν περικοπὴν πολλῶν βαθμῶν ποιεῖται οἰκονομία καὶ εἰς τοὺς ἐναπομείναντας ὁ γάλλος νομοθέτης διὰ σοβαροῦς λόγους, Baudry Droit Civil τόμ. Α', σ. 260 κ. ἐξ.) καὶ ἐτροποποίησαν οὐσιωδῶς τὴν περὶ τῶν κεκαλυμμένων γάμων νομοθεσίαν αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, χάρις εἰς τὸν θεσμόν τῆς dispensatio, οὐ εὐρείαν ποιεῖται χρῆσιν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν νεωτέρων χρόνων (πρὸβλ. Καν. Δίκ. Walter, σελ. 414 καὶ ἰδίᾳ Mayer Rechte Israel Att. u. Ræm. τόμ. Β', σελ. 314, ἐνθα καὶ ὁ κανὼν τῆς ἐν Τριδ. περὶ τῶν ὀρίων τῆς οἰκονομίας) καὶ ἡ Ρωσικὴ δὲ αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία ἐπίσης προέβη μᾶλλον οἰκονομικῶς εἰς τὴν κατάργησιν κωλυμάτων τινῶν τοῦ γάμου ἐκ τῶν αὐτῶν λόγων ὀρμωμένη.

Καὶ ἐν Ἑλλάδι δὲ τὸ νομοσχέδιον τοῦ ἀστικοῦ κώδικος περικοπτεῖ τὸν πέμπτον καὶ ἕκτον βαθμὸν ἐν τῇ ἐξ αἵματος (βλ. Λεξικὸν Νομικῆς Φλογαίτου ἐν λ. γάμος). Σήμερον οὐκ ὀλίγοι δυσχυρίζονται ὅτι ἡ κατάργησις τῶν κωλυμάτων ἐν τῷ ἕκτῳ καὶ ἑβδόμῳ βαθμῷ θὰ ἐπιφέρῃ οὐ μόνον τὴν ἀρσιν τῶν συνηθεστάτων σκανδάλων, ἀλλὰ καὶ μείωσιν τῶν διαζυγίων, καθ' ὅσον παρατηρήθη, ὅτι πολλοὶ νυμφευόμενοι τὰς δισεξαδέλφους αὐτῶν, ἅς καλῶς πρότερον ἐγνώριζον ὡς συγγενεῖς, συζῶσιν ἀκολούθως βίον ἡσυχον καὶ ἀνέφελον. Οἱ θιασῶται οὗτοι τῆς ἀρδην τροποποιήσεως τῶν κωλυμάτων παρατηροῦσι προσέτι ὅτι ὅπως ἐσφαλμένως νομίζεται, ὅτι ἡ κατάργησις κωλυμάτων τινῶν φέρει ἠθικὴν χαλάρωσιν τοῦ οἴκου, διότι ἱστορικῶς εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι ἡ ἀρ-

χαῖα Ἐκκλησία, καίπερ ἀγνοοῦσα τὴν πληθὺν τῶν κωλυμάτων, εἶχε τοὺς ἠθικωτέρους χριστιανούς, καὶ ἡ τιμία ρωμαϊκὴ οἰκογένεια καὶ πολλοὶ ἠθικοὶ λαοὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἠγνόουν τὰ κωλύματα καὶ ἐπικωλύματα τῶν βυζαντινῶν, οἵτινες ἠκιστα ἦσαν διὰ ταῦτα ἠθικώτεροι. *Ἄλλοι δέ τινες περὶ τὸ ζήτημα ἡμῶν ἀσχολούμενοι δὲν ἐθεώρησαν, πρὸς τοῖς ἀνωτέρω, ἀνευ ἰσχύος καὶ οἰκονομικοὺς πολλάκις λόγους, οἵτινες ἀναγκάζουσι πολλοὺς νὰ προτιμῶσι τὴν μὴ ἀποξένωσιν τῆς οἰκογενειακῆς περιουσίας, ἀλλὰ τὴν ἐντὸς τοῦ θεμιτοῦ διὰ γάμου συγγενοὺς τινος συγκέντρωσιν τῶν κεφαλαίων, τοῦθ' ὅπερ καὶ πάντες οἱ πεπολιτισμένοι νομοθέται ὑπὸ σπονδαίαν ἔλαβον ὄψιν (βλ. Baudry Lacantin, Droit civil τόμ. Α' σ. 266). Ἐπὶ πᾶσιν ὁμῶς τούτοις, διὰ τὴν ἡμετέραν Ἀνατολὴν εἶνε ἀξία συντόνου μελέτης καὶ ἡ ἀνωθι μνημονευθεῖσα συνοδικὴ ἀπόφασις Νεοφύτου τοῦ Β', ὅστις θέλων νὰ περιορίσῃ βαθμοὺς τινὰς καταστάτας δυσκόλους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ φέρει ὡς λόγον τούτου κυριώτατον, τὸ τῆς **στενοχωρίας τοῦ ἡμετέρου γένους**. Πράγματι καὶ σήμερον εἶτι ἰφίσταται ὁ λόγος οὗτος, διότι ἐν τοῖς μικροῖς ἰδίᾳ χωρίοις, ἐνθα πάντες εὐρίσκονται πῶς πρὸς ἀλλήλους ἐξ αἵματος ἢ ἐξ ἀγχιστείας ἢ ἐκ τοῦ θείου βαπτίσματος συγγενεύοντες, καθίσταται σχεδὸν ἀδύνατον νὰ ἐκλέξῃ τις ἀρεστὴν νύμφην, ἣτις νὰ μὴ συγγενεὴ πῶς πρὸς αὐτόν· ἐντεῦθεν τὰ σκάνδαλα καὶ αἱ στενοχωρίαι τῶν κατὰ τόπους ἀρχιερέων. Διὰ ταῦτα πάντα φρονοῦμεν, ὅτι εἶναι φρονήσεως ἔργον, πρὸς περιορισμὸν ἰδίᾳ τῶν καταχρήσεων, αἵτινες ὑπεισήλθον διὰ τῆς κακῆς ρήτρας τοῦ «ὅπως δόξη τῷ προεστῶτι», νὰ ἐκδοθῇ συνοδικὸς τις τόμος αἴρων τὰς διαφορὰς, ἀπλοποιῶν τὸ δίκαιον, νομιμοποιῶν τὴν σημερινὴν πράξιν, ἣτις κατήργησε τὸν ἑβδομον βαθμὸν, ἐπικυρῶν μᾶλλον τὸν τόμον τοῦ ὄντος προοδευτικοῦ πατριάρχου Νεοφύτου τοῦ Β', καὶ εἰς ἀργίαν θέτων τὸν σχετικὸν Γρηγορίου τοῦ ΣΤ'. Εἰς τοῦτο πάντες σχεδὸν καταλήγουσιν οἱ ὁπωσδήποτε τὸ ζήτημα ἡμῶν μελετήσαντες (πρὸβλ. γνώμην Θεοφίλου Καμπανίας, Ἀλεξίου τοῦ Σπανοῦ καὶ Μελισσηνοῦ Χριστοδοῦλου. Τὰ κωλύματα τοῦ γάμου σ. 7). *Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν ἕκτον βαθμὸν φρόνιμον εἶναι νὰ ἐξακολουθῇ ἡ Ἐκκλησία ποιοῦσα χρῆσιν τῆς οἰκονομίας, ὡς καὶ Αὐτὴ πρότερον,

καὶ οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἄλλοτε (Κ. (5,4) 28, 29 κλπ.) ἀλλ' ἵνα μὴ ἀνοιχθῇ θύρα καταχρήσεων καὶ μωμηθῶσι τινες ἀρχιερεῖς ὡς δι' ἀργυρολογίαν τὸν ἕκτον ἐξοικονομοῦντες, καλὸν εἶναι, ὡς ἄλλως τε καὶ τὸ κανονικὸν δίκαιον ἀπαιτεῖ (πρὸβλ. Ἱ. Εὐταξίου ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 52 καὶ Milas Kirchr, σελ. 71), ἵνα ἡ πατριαρχικὴ μόνον Σύνοδος ζυγίσῃ τοὺς λόγους τῆς οἰκονομίας καὶ αὐτὴ μόνη παρέχῃ τὴν ἀδειαν ἢ καὶ μόνη ἄλλως τε ἐν τισιν ἔχουσα καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ νομοθετεῖν. *Ὅσον δ' ἀφορᾷ μερικῶς εἰς τοὺς λόγους τῆς οἰκονομίας, θεωροῦμεν περιττὸν καὶ ἀσύμφορον νὰ ἀπαριθμήσωμεν αὐτοὺς καθωρισμένως. Καλὸν νὰ ἀφεθῶσιν οὗτοι καὶ νὰ μὴ καταστρωθῶσι νομοθετικῶς, ὡς ζήτημα ἐκτιμῆσεως ἐκάστοτε τῆς συνόδου (πρὸβλ. Baudry Lacantin, Τόμ. Α' σελ. 566), ἐνθα ἀναφέρονται ἠριθμημένοι οἱ λόγοι βασιλικῆς ἐν τῷ γ' βαθμῷ ἀδείας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς institution ministérielle τῆς 23 Ἀπρ. 1832 καὶ οἵτινες εἶνε οἰκονομολογικῆς μᾶλλον φύσεως). Τοσαῦτα περὶ τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας.

Σημ. Δὲν ἀγνοοῦμεν, ὅτι ἐν τισιν ὁμοδόξοις κράτεσιν μεταξὺ πριγκίπων ἰδίᾳ ἐπετρέπησαν γάμοι ἐντὸς βαθμῶν, ἐφ' οἷς εἶνε ἀδύνατον νὰ χωρήσῃ ἡ ἐκκλησιαστικὴ οἰκονομία, τοῦτο ὅμως εἶνε καθαρὰ κατάχρησις τῶν κανόνων ἀξία ἱστορικῆς κριτικῆς καὶ ἀποροῦμεν πῶς δὲν εὐρέθησαν ἱεράρχαι, οἵτινες κατὰ τὸ παράδειγμα πολλῶν βυζαντινῶν πατριαρχῶν, νὰ προτιμῶσι τὴν ἐξορίαν παρὰ νὰ ἐνδώσωσιν εἰς πολιτικὰς πιέσεις. Οἱ ἀρχοντες καὶ οἱ πριγκίπες ἴστανται ὑψηλὰ ἀκριβῶς, ἵνα δεικνύωσιν εἰς τοὺς ὑπηκόους, ὅτι καὶ αὐτοὶ ἀπέναντι τοῦ θείου δικαίου εἶνε ἰσότημοι. Ἐν Ρουμανίᾳ ἐνθα ἐγκαθιδρύθη ὁ πολιτικὸς γάμος, ὁ Βασιλεὺς κατὰ τὸν ἀστικὸν κώδικα ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς οἰκονομίας (dispense) καὶ ἐπὶ τοῦ τετάρτου βαθμοῦ! Ἐν ταῖς Ὀρθόδοξοις Ἐκκλησίαις τῆς Αὐστρίας κατηργήθησαν διὰ πολιτικοῦ νόμου ὅ,τε 5ος καὶ ὁ 6ος βαθμὸς καὶ οὕτω ἐλευθέρως πλέον συνάπτονται εἰς γάμον οἱ ἐκεῖ ὀρθόδοξοι. Ἀλλὰ καὶ οἱ ὀρθόδοξοι ξένων κρατῶν, ὡς π. χ. τῆς Τουρκίας, ἂν μεταβῶσιν καὶ διαμείνωσι περὶ τὸν μῆνα ἐν Αὐστρίᾳ δύνανται ἀκωλύτως νὰ νυμφευθῶσιν ἐν τῷ 5ῳ βαθμῷ. Ἐχομεν ἐν Κωνσταντινουπόλει παραδείγματα ἀνθρώπων εἰς 5ον βαθμὸν συγγενῶν νυμφευθέντων ἐν Βιέννῃ καὶ ἐπανελθόντων εἰς Κωνσταντινουπόλιν, ἐνθα ὁ γάμος αὐτῶν δὲν ἐκηρύχθη ἄκυρος. Οὕτω ἠνεώχθη μία νέα ὁδὸς ἐμπράκτου καταργήσεως τῶν βαθμῶν τούτων. Καὶ τοῦτο εἶναι εἰς λόγους ἐπὶ πλέον ἢ Ἐκκλησία νὰ σκεφθῇ περὶ τῆς οἰκονομίας τῶν βαθμῶν τούτων.

II

Η ΕΞ ΑΓΧΙΣΤΕΙΑΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ ΕΝ ΤΗ ΔΙΓΕΝΕΙΑ.

§ 4. *Τὰ αἷτια τῶν κωλυμάτων τούτων.* — Τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψει τὸ αἶσθημα τῆς εὐπρεπείας καὶ ἠθικότητος καὶ ἐθεώρει ἕνεκα τοῦ σεβασμοῦ, ὃν ἡ ἐξ ἀγχιστείας σχέσις διεγείρει (adfinitatis veneratio, ὡς λέγεται ἐν ταῖς εἰσηγήγεσι (L. 10 § 6), τὴν διγένειαν ἐν τισιν ὡς κώλυμα γάμου. Καὶ πράγματι εἶναι καὶ σήμερον ἔτι χαρακτηρῶν ὄλων τῶν νομοθεσιῶν τῶν πεπολιτισμένων ἔθνων, ὅτι οἱ πλησίον βαθμοὶ τῆς ἀγχιστείας συνδέουσι σχεδὸν τόσον στενὸν δεσμὸν οἷον καὶ αὐτὴ ἡ κυρίως συγγένεια. Διὸ τὰ αὐτὰ αἷτια, ἅτινα ἀπαγορεύουσι τοὺς γάμους μεταξὺ πλησίον ἐξ αἵματος συγγενῶν, ἰσχύουσι καὶ κατὰ τὸν γάμον μεταξὺ στενῶν ἀγχιστέων. Ἡ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου θεωρία τῆς εὐπρεπείας ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐν τῷ βυζαντινῷ πληρέστερον μάλιστα καθωρισμένη. Ἐν τοῖς βασιλικαῖς (XXVIII.) 5.1) λέγεται «καὶ αἰδοῖ τῆς ἀγχιστείας τὴν συνάφειαν ἐπέχομεν». Εὐστάθιος δὲ ὁ πατρικίος (Συντάγματος Ε' τόμος σελ. 352) εὐρίσκει τὸ αἷτιον τῶν κωλυμάτων ἐν τούτῳ, ὅτι οἱ νομοθέται «τὸ φίλιον αὐξοντες ἐν τῇ πολιτείᾳ διὰ τῆς τῶν γάμων κωλύσεως τὴν οἰκειότητα τούτοις ἐγνώρισαν καὶ φυσικὴν ἀγάπην ἐνέσταξαν ἑτέροις δὲ οἰκειοῦσθαι διὰ τῶν ἐπιγαμιῶν ἐδίδαξαν τούτῳ τῷ τρόπῳ τὰς συγγενείας εὐρύνοντες, ἵνα τοῦ μὲν τις, ὡς οἰκείου αἵματος, περιέχεται, τοῦ δὲ ἐξ ἀγχιστείας». Ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι ἐκφράζεται ἐπίσης ὁ μητροπολίτης Κυζίκου Δημήτριος ὁ Σύγκελλος (Σύντ. Ε' 358).

Καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐπίσης ἐξήτει τοὺς δεσμούς καὶ τὰ καθήκοντα τῆς ἀγάπης οὕτως εἰς εὐρύτερον κύκλον νὰ ἐπεκτείνη, ἀλλ' ὥρμητο προσέτι ἐκ τῆς ἰδέας τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὅτι ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ γίνονται σὰρξ μία καὶ ἐπομένως οἱ τοῦ ἐνὸς συγγενεῖς γίνονται καὶ τοῦ ἑτέρου ἐν τῷ αὐτῷ βαθμῷ. Ὁ πατριάρχης Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος (Σύντ. Ε' τόμ. σελ. 42) παρατηρεῖ, ὅτι ὁ

στενὸς δεσμὸς, δι' οὗ δύο πρόσωπα συνδέονται, δημιουργεῖ κώλυμα διὰ τοὺς πλησίον ἀγχιστεῖς ὄχι μὲν διὰ τὴν συγγένειαν, «ἀλλ' ἐκ τῶν νομικῶν διαταγμάτων» καὶ φωνῆς θείας εἰς ἐν ἐξ ἀρχῆς τὸ θῆλυ συναπτούσης τῷ ἄρρηνι». Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Δημήτριος Χωματηνὸς χαρακτηρεῖ τὴν σχέσιν τὴν μεταξὺ τῶν ἐκ διγένειας συγγενῶν ὡς οἰκειότητα δύο οικογενειῶν (Σύντ. Ε' τόμ. σελ. 423).

Ἡ Ἐκκλησία προσέτι, ἐκτὸς τοῦ λόγου τῆς εὐπρεπείας, τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου (honestas publica) καὶ τῆς εὐσημοσύνης τοῦ μωσαϊκοῦ ἔθηκε καὶ τὴν ἀρχὴν τὴν ἐνθυμίζουσαν τὸ respectus parentelæ τῶν Ρωμαίων (Ματθ. Βλαστ. Σύντ. τ. ΣΤ' σελ. 129) ὅτι ὅπου ὑπάρχει σύγχυσις ὀνομάτων ἐκεῖ πρέπει οἱ γάμοι νὰ ἀπαγορεύωνται (πρβλ. τόμον Σισινίου Σύντ. τόμ. Ε' σ. 14. Κηρουλαρίου, Σύντ. Ε', σ. 173. Δημ. Συγγέλου Σύντ. Ε', 361. ὁμοία καὶ Χωματ. καὶ Ματθαῖος ὁ Βλάστ.). Διὸ ὁ Ἀρμενόπουλος λέγει «τοσοῦτο δ' ἔστι τὸ ἀσύγχυτον ἐπὶ τῆς συγγενείας μάλιστα ταύτης ἰσχύον, ὅτι καὶ οἱ παλαιοὶ τοῦτο μόνον ἐξήτουν ἐπὶ ταύτης, βαθμὸν δὲ οὐδαμῶς». Πολὺν ἐπέδρασε πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ἐπέκτασιν τῶν κωλυμάτων ἕνεκα συγχύσεως ὀνομάτων ὁ 87^{ος} κανὼν τοῦ Μ. Βασιλείου (Σύντ. τόμ. Δ' σ. 260). Ἡ σύγχυσις δ' αὕτη βραδύτερον ὑψοῦται εἰς ἀξίωμα καὶ γίνεται αἷτια ἐπεκτάσεως εἰς εὐρύτερον κύκλον τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου. Καὶ ἔλαβε μάλιστα ἡ ἐξήγησις αὐτῆς τοιαύτας διαστάσεις, ὥστε νὰ δημιουργήσωσι τινες κωλύματα καὶ νὰ ἀνευρίσκουσι συγχύσεις ὀνομάτων καὶ ἐκεῖ ἐνθα οὐδὲ αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία ἀνεῦρε τοιαῦτα. Ἀλλ' ὀρθῶς Εὐστάθιος ὁ Πατρικίος παρατηρεῖ ὅτι «οὐδὲ γίνεται σύγχυσις ὀνομάτων τοῖς γεννωμένοις ἐκ τῶν γάμων, οὗς νόμος κυροῖ» (Σύντ. τόμου Ε' σελ. 349), τοῦτέστιν ἡ σύγχυσις τῶν ὀνομάτων δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, ἐνθα ρητῶς ὁ νόμος παρὰ ταύτην ἐπέτρεψε τὸν γάμον (βλ. καὶ Ματθ. Βλαστ. Σύντ. τόμ. ΣΤ' σ. 130).

Ἱστορία τῶν κωλυμάτων τούτων.

§ 5. *Τὸ κώλυμα τοῦ γάμου μεταξὺ ἀνιόντων καὶ κατιόντων ἀγχιστέων.* — Ἐν ὅσῳ γάμος τις νομίμως ἐπίσταται οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γείνη περὶ τοῦ κωλύματος τῆς ἀγχιστείας ἐν τῇ

εὐθείᾳ γραμμῇ, τοῦτέστι μεταξὺ τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων τοῦ ἑνὸς συζύγου πρὸς τὸν ἕτερον, διότι ἀπαγορεύεται νὰ συζευχθῇ τις μετὰ δύο ἀνδρῶν συγχρόνως ἢ μετὰ δύο γυναικῶν (Εἰσ. I, 10 67. Βασιλ. ΚΗ', 5.). Τὸ κώλυμα γεννᾶται τότε, ὅταν ὁ γάμος διὰ θανάτου ἢ ἄλλως πως λυθῇ. Οὕτω π. χ. ἐὰν ὁ πατριὸς τὴν προγονὴν ἢ ὁ γαμβρὸς τὴν πενθερὰν ἐπιθύμει νὰ νυμφευθῇ. Ὅπως ἐπὶ τῶν γάμων μεταξὺ ἀνιόντων καὶ κατιόντων, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὸ κώλυμα τοῦ γάμου στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἠθικότητος καὶ τοῦ σεβασμοῦ, ὃν ὀφείλει τις πρὸς τοὺς ἀνιόντας καὶ κατιόντας συγγενεῖς τῆς ἰδίας γυναικός.

Τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον καλεῖ τοὺς τοιοῦτους γάμους incestus juris gentium (Εἰσ. λη' 10. 4 § 4) καὶ ἀναγνωρίζει τὸ κώλυμα, ὡς ἐκ τινος Constitutio (295) τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐξάγεται, ὡς jus antiquum (Cod. V. 4.17). Καὶ πράγματι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κικέρωνος, πολὺ πρὶν ἢ Lex Paria Porcia ἀπαγορεύσῃ αὐτοὺς οὗτοι ἔθεωροῦντο ὡς ἀπηγορευμένοι. (Εἰσ. L. 16. 136 146. Βασιλ. II 2. 131. 141). Ὁ Μ. Βασιλεῖος, ὅστις ἐνοσμενίζει παρὰ ταῖς ρωμαϊκαῖς διατάξεις νὰ δίδῃ καὶ τὴν χριστιανικὴν ἀντίληψιν, ἔδωκεν εἰς τὸ ἀστικὸν δίκαιον τοιαύτην ἔκφρασιν διὰ τοῦ 79ου κανόνος λέγοντος (Σ. Δ' 241) «οἱ ταῖς μητρῴαις αὐτῶν ἐπιμαινόμενοι τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται κανόνι, ὃ καὶ οἱ ταῖς ἑαυτῶν ἀδελφαῖς ἐπιμαινόμενοι» καὶ περιεκτικώτερον διὰ τοῦ 87ου λέγοντος «ὡς γὰρ μητέρα γυναικός (ὁ ἀνὴρ) οὐ λήψεται, οἷδὲ θυγατέρα τῆς γυναικός, διότι μηδὲ τὴν ἑαυτοῦ μητέρα μηδὲ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα» ὁ 54ος τῆς ἐν Τρούλλῳ συμπληρωῶν τὴν σιωπὴν τοῦ Μ. Βασιλείου προσέθετε καὶ τὸν γάμον τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῆς θυγατρὸς. Καὶ αἱ κανονικαὶ αὗται διατάξεις ἐπαναλαμβάνονται ἐν τῇ Ἐκλογῇ (II 2), τῷ Προχείρῳ (99' 72), ἐν τῇ Ἐπαναγωγῇ (117' 7) καὶ τοῖς Βασιλικοῖς (ΚΗ' 5,1). Καὶ ἐπειδὴ τὸ βυζαντινὸν δίκαιον καὶ ἡ Ἐκκλησία τὴν ἀγχιστείαν ἐθεώρησαν ἀνάλογον πρὸς τὴν συγγένειαν, δημιουργοῦσι κώλυμα γάμου διὰ τὸν ἕνα σύζυγον πρὸς τοὺς ἀνιόντας καὶ κατιόντας τοῦ ἑτέρου ἐπ' ἄπειρον ὡς καὶ ἐν τῇ ἐξ αἵματος συγγενείᾳ ἢτοι μεταξὺ πενθεροῦ, μεγάλου πενθεροῦ κλπ. καὶ νύμφης καὶ προ-νύμφης κλπ. ἢ μεταξὺ πατριοῦ καὶ προγονῆς ἢ προεγγόνης κλπ.

(πρὸβλ. Ἐκλ. II 2. Πρόχ. ζ' 12 «οὐ μόνον ἡ τοῦ πατρὸς μου ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ πάππου γαμετῆ μητρῴα λέγεται καὶ κωλύομαι αὐτὴν λαβεῖν». Βασιλ. κη' 5,1. κτλ. Καὶ Βαλσ. Σ. Δ' 559. Δημητρ. Χωματ. Σ. Ε' 424. Ματθ. Βλαστ. β' κεφ. 8. Ἀρμεν. Δ', 7,12).

Τὸ κώλυμα τοῦ γάμου ἐν τῇ ἐκ πλαγίου συγγενείᾳ.

§ 6. Τὸ κώλυμα τοῦ γάμου τοῦ β' βαθμοῦ.— Κατὰ τὸ ἀρχαιότερον ρωμαϊκὸν δίκαιον, ἐπειδὴ μετὰ τῆς λύσεως τοῦ γάμου ἐσβέννυτο καὶ ἡ ἀγχιστεία (Lex Julia: adfinitas morte divortio solvitur Zh. 292, σημ. 2) ὁ γάμος μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῆς συζύγου ἔθεωρεῖτο ἐπιτετραμμένος, ὡς μαρτυρεῖται περὶ τοῦ δύο ἀδελφῶν λαβόντος Κράσσου (Zh. ἐνθ. ἄνωτ. 311, σημ. 1). Ἡ Ἐκκλησία τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ παραδεχθῇ, καθόσον μάλιστα ἤδη τὸ μωσαϊκὸν δίκαιον (κατὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ Μ. Βασιλείου) τοὺς γάμους ἐν τῷ β' βαθμῷ, τοῦτέστι μετὰ τῆς (τεκνοποιησάσης) συζύγου τοῦ ἀδελφοῦ (Λευϊτ. 18,16) καὶ ἀναλόγως ἐπίσης μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῆς συζύγου (Λευϊτ. 18,18) ἀπηγόρευε (τὴν συζήτησιν ἐπὶ τῆς ἐκφράσεως τοῦ Λευϊτικοῦ «ἔτι ζώσης αὐτῆς» βλ. Meyer ἐνθ. ἄν. 312) διὸ καὶ ἐν τῇ Νέᾳ Διαθήκῃ (Μάρκ. 6ον, 18) λέγεται «ὅτι οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου».

Ἡ πρώτη συνοδικὴ ἀπαγόρευσις τοιοῦτων γάμων περιέχεται ἐν τῷ κανόνι τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ (μεταξὺ 314 καὶ 325) «Γυνὴ ἐὰν γήμηται δύο ἀδελφοῖς ἐξωθείσθω μέχρι θανάτου πλὴν ἐν τῷ θανάτῳ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν εἰποῦσα ὡς ὑγιαίνουσα λύσει τὸν γάμον, ἔξει τὴν μετάνοιαν. Ἐὰν δὲ τελευτήσῃ ἡ γυνὴ ἐν τοιοῦτῳ γάμῳ οὐσα, ἦτοι ὁ ἀνὴρ, δυσχερῆς τῷ μείναντι ἢ μετάνοια». Ὁ Βαλαμῶν καὶ ὁ Ζωναράς συμφωνοῦσιν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ αὐτῶν ὅτι «ὁ μέχρι θανάτου τῆς γυναικός μὴ ἀποστάς τῆς ἀθεμιτογαμίας δείκνυσιν, ὅτι, εἰ καὶ ἔτι περιῆν, οὐκ ἂν ἀπέστη τῆς ἁμαρτίας» (Συντ. σ. 72), διὸ καὶ ὁ ἀφορισμὸς αὐτοῦ ἐξακολουθεῖ. Σύμφωνος πρὸς τὸν κανόνα τοῦτον εἶναι καὶ ὁ 10' ἀποστολικὸς

SISMANOGLIO

(Συντ. Β' 26), καθ' ὃν ὁ δύο ἀδελφὰς ἀγαγόμενος «οὐ δύναται εἶναι κληρικός». Ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ κανόνος τούτου παρατηροῦσιν ὁμοφώνως ὁ Ζωναράς, ὁ Βαλσαμῶν καὶ ὁ Ἀριστηνὸς ὅτι καὶ ὁ τοιοῦτος γάμος εἶναι ἄκυρος καὶ διασπᾶται, ὁ συνάψας δ' αὐτὸν καὶ εἶτα διασπᾶσας «οὐ δύναται εἶναι κληρικός». Ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις τοιούτων γάμων ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἀνατολῇ ἤδη περὶ τὸ τέλος τοῦ Δ' αἰῶνος ἦτο ἔθος ἐξάγεται ἐκ τοῦ 87ου κανόνος τοῦ Μ. Βασιλείου. Φαίνεται ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην, εἰ καὶ ἐξαιρετικῶς, συνέβαινον ἐν τούτοις κρούσματα τινὰ τοιούτων γάμων, ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν, ἵνα ὁ Μέγας Βασίλειος ἀφοῦ ἀνῆλθε τὸν θρόνον τῆς Καισαρείας (370) ἀπευθύνῃ ἐπιστολὴν τινα πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Διόδωρον τὸν Ταρσοῦ: Ὁ ἐπίσκοπος οὗτος ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος «εἰ δύναται τῆς γυναικὸς αὐτοῦ θανούσης τὴν ἐκείνης ἀδελφὴν ἀγαγέσθαι πρὸς γάμον, **ἀπεκρίνατο ἐγγράφως μὴ κωλύεσθαι**» (Σύνταγμα Δ', σελ. 259) πρὸς τοῦτον γράφων ὁ Μ. Βασίλειος, εἰς ὃν ἐνεφανίσθη ἡ τοῦ Διοδώρου ἐγγραφοῦς ἀπόφασις, λέγει, ὅτι τὰ γράμματα τὰ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν Διοδώρου εἶναι μὲν γεγραμμένα εἰς ὄνομα αὐτοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον προέρχονται ἐκ ψευδοῦς χειρὸς. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἀπετέλεσε τὸν 87ον κανόνα τοῦ Μ. Βασιλείου. Ἐν τῷ κανόνι τούτῳ ὁ Μ. Βασίλειος δικαιολογεῖ τὴν ἀπαγόρευσιν ἐν ἑλλείψει νόμου διὰ τοῦ ἔθους τοῦ ὑφ' ἀγίων ἀνδρῶν παραδοθέντος, ἐξαιρεῖ τὴν οἰκειότητα τὴν δημιουργουμένην διὰ τοῦ γάμου μεταξὺ τοῦ συζύγου καὶ τῶν δύο ἀδελφῶν «τί γὰρ ἂν γένοιτο **οἰκειότερον** ἀνδρὶ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς μᾶλλον δὲ τῆς ἑαυτοῦ σαρκός; . . . . . ὥστε διὰ τῆς γυναικὸς ἢ ἀδελφῆς πρὸς τὴν τοῦ ἀνδρὸς οἰκειότητα μεταβαίνει». Ἀφ' ἑτέρου δὲ προβάλλει καὶ τὸν λόγον τῆς συγγένσεως «ἐκ ποίας γὰρ συγγενείας τοὺς γεννηθέντας προσαγορεύουσιν; ἀδελφοὺς αὐτοὺς ἀλλήλων ἢ ἀνεψιοὺς προσερούσιν; ἀμφότερα γὰρ αὐτοῖς προσαρμόσει **διὰ τὴν σύγχυσιν** μὴ ποιήσης, ὡ ἀνθρώπε, τὴν θεῖαν μητριαν τῶν νηπίων.» Ὁ ἅγιος Βασίλειος μέμνηται τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἣν ὀνομάζει «ἐπιστολίδιον», εἰς ἣν καὶ παραπέμπει ἐν τῷ κγ' αὐτοῦ κανόνι (περὶ οὗ βλ. Εὐστ. πατρικ. Συντ. Ε' 347 καὶ 947. Βλαστ. Συντ. τ' 166), ἐν ᾧ τίθησι κώλυμα γάμου μεταξὺ τοῦ ζητοῦντος τὴν γυναῖκα τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ

(Συντ. Δ', 154 καὶ 240, ἐνθα ὁ 78 κανὼν ὁμοίος τῷ 23). Τιμόθεος ὁ Ἀλεξανδρείας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Βας Οἰκουμενικῆς Συνόδου (381) ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινῶν ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, ἂν ὁ γάμος μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῆς τελευτησάσης γυναικὸς ἐπιτρέπεται ἀπήντησεν ὅτι ὁ γάμος οὗτος εἶναι παράνομος. (Συντ. Δ' 37). Ἡ ἐν Τρούλλῳ ἀναλαβοῦσα νὰ συμπληρώσῃ **μόνον ὄσα** ὁ Μ. Βασίλειος «**σιωπῆ παρέδραμεν**», οὐδένα εἶχε λόγον ἵνα μνησθῆ τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ βαθμοῦ τούτου ἐν τῷ 54ῳ αὐτῆς κανόνι. — Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ αὗται ἀπαγορεύσεις παρεκίνησαν τοὺς χριστιανοὺς αὐτοκράτορας ἵνα καὶ πολιτικῶς ἀπαγορεύσωσιν ἐν τῷ βαθμῷ τούτῳ τοὺς γάμους. Οὕτως ἐν τῇ Δύσει τῇ προτροπῇ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Λιβερίου (352 — 366) ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Ε' (355) ἀπηγόρευσε τὸν γάμον μετὰ τῆς συζύγου τοῦ ἀδελφοῦ ἢ μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῆς συζύγου (Cod. Theod. III 12, 2). Ἐν τῇ Ἀνατολῇ δὲ ὁ βαθμὸς οὗτος ἀπηγορεύθη ὑπὸ Βαλεντινιανοῦ τοῦ Γ', Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀρκαδίου (Cod. V. 5.5) καὶ πρὸς ἄρσιν πάσης ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν διατάξεων τοῦ νόμου παρεξηγήσεως ἐπανελάβε τὴν ἀπαγόρευσιν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀρκαδίος τῷ 390, ὁ Ὀνώριος καὶ Θεοδόσιος ὁ Β' τῷ 415 (Cod. Theod. III, 12.3.4). Ἐνῶ δὲ κατὰ τὸ τέλος τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος ἐν Αἰγύπτῳ ἴσχυεν ἡ γνώμη, ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ γάμου μετὰ τῆς χήρας τοῦ ἀδελφοῦ δὲν ἐφαρμόζεται, ἐὰν αὕτη δηλώσῃ ὅτι διετήρησε τὴν παρθενίαν αὐτῆς ἐκ τοῦ πρώτου γάμου, ὁ αὐτοκράτωρ Ζήνων τῷ 475 ἐπολέμησε τὴν γνώμην ταύτην ἐν τινὶ αὐτοῦ διατάξει. Ὁ αὐτὸς ἐξέδωκε καὶ δευτέραν τοιαύτην, δι' ἧς κατεδίκαζε τὰς καταχρήσεις τὰς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου παρεισδυσάσας καὶ ἀπηγόρευε διὰ παντὸς τοιοῦτους γάμους (βλ. Zh. ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 315, σημ. 3 καὶ 4).

Ἐν τῇ βυζαντινῇ νομοθεσίᾳ μόνον ἡ Ἐκλογὴ ρητῶς ἀπαγορεύει τὸν γάμον ἀδελφοῦ πρὸς νύμφην, ἥγονν γυναῖκα ἀδελφοῦ (II 2). Τὸ Πρόχειρον (ζ' 10), ἡ Ἐπαναγωγὴ (ιζ' 16), καὶ τὰ Βασιλικά (κη' 5.1) ἐπαναλαμβάνουσι ἀπλῶς τὰ χωρία τῶν Πανδεκτῶν καὶ τῶν Εἰσηγήσεων, ἅτινα τοὺς γάμους μετὰ τῆς μνηστῆς τοῦ πατρὸς ἢ μετὰ τῆς μνηστῆς τοῦ ἀδελφοῦ ἀπαγορεύουσι διότι ἢ μὲν τὴν ιδιότητα τῆς μητριάς ἢ δὲ τῆς νύμφης ἐπέχει, μολο-

νότι ὁ γάμος δὲν συνετελέσθη. Ὅθεν δείκνυται ὅτι ἡ βυζαντινὴ νομοθεσία τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ γάμου ἐνόει καὶ ἐπὶ τῆς συζύγου τοῦ ἀδελφοῦ νὰ ἐφαρμώσῃ (βλ. καὶ Ἀρμεν. δ' 7.12, καὶ Εὐστ. Πατρικ. Συντ. Ε' 347, καὶ 171—172).

2) *Τὸ κώλυμα τοῦ γ' βαθμοῦ.* Ἡ Ἐκκλησία εὔρεν ἤδη ἐν τῇ μωσαϊκῇ νομοθεσίᾳ, ὅτι ὁ γάμος μετὰ τῆς συζύγου τοῦ θείου δὲν ἐπιτρέπεται (Λευϊτ. 18,14) «ἀσχημοσύνην ἀδελφοῦ τοῦ πατρὸς σου οὐκ ἀποκαλύψεις» καὶ πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ οὐκ εἰσελεύσει· συγγενὴς γὰρ σου ἐστὶ». Τὸ ρωμαϊκὸν ὁμῶς δίκαιον οὐδὲν τοιοῦτον κώλυμα ἀναγνωρίζει, ἂν καὶ ἐπὶ τοῦ βαθμοῦ τούτου φαίνεται σχέσις ἀνιόντος καὶ κατιόντος (Zh. 316 σημ. 2). Ὁ 54ος κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ ἀπαγορεύει τοὺς γάμους πατρὸς καὶ υἱοῦ μετὰ δύο ἀδελφῶν 1+2, διότι τότε ἡ σύζυγος τοῦ πατρὸς θὰ ἦτο διὰ τὸν υἱὸν καὶ γυναικαδέλφη καὶ μητρυνὰ (βλ. Κηρουλ. Σύντ. Ε' 42). Ὅτι δὲ τὸ κώλυμα εἰς ὅλον τὸν γ' βαθμὸν ἄνευ περιορισμοῦ νοητέον, δείκνυται ἐκ τοῦ βυζαντικοῦ δικαίου· τὸ Πρόχειρον διέτασσε τὸν χωρισμὸν ὡς καὶ τιμωρίαν ἐν τῷ γάμῳ 1) τοῦ ἀνεψιοῦ μετὰ τῆς συζύγου τοῦ θείου· 2) τῆς μητρὸς καὶ θυγατρὸς μετὰ δύο ἀδελφῶν· 3) τοῦ θείου μετὰ τῆς χήρας τοῦ ἀνεψιοῦ· καὶ 4) τοῦ ἀνεψιοῦ μετὰ τῆς χήρας τοῦ θείου (Προχειρ. λθ' 72). Ἐν πάσαις ταύταις ταῖς περιπτώσεσι τὸ Πρόχειρον ἀνευρίσκει τὴν σύγχυσιν τῶν ὀνομάτων. Τὰ αὐτὰ καὶ ἐν τοῖς Βασιλικοῖς (ξ' 37,36).

3) *Τὸ κώλυμα τοῦ δ' βαθμοῦ.* Ἡ ἐν Τρούλλῳ ἐν τῷ 54ῳ αὐτῆς κανόνι ἀπηγόρευσε τὸν γάμον δύο ἀδελφῶν μετὰ δύο ἀδελφῶν. Τοῦτο δὲ ἐπανέλαβον καὶ ἡ Ἐκλογή (II 2) καὶ τὸ Πρόχειρον καὶ τὰ Βασιλικά (ξ' 37.76) καὶ αἱ πατόλιν κανονικαὶ διατάξεις (Ἀλεξ. Ἀριστ. Σύνοψις καν. 48 Δημ. Συγκέλλου Συντ. Ε' τόμ. 360 Βαλσαμ. Σύντ. Δ' τόμ. 556). Ἀλλ' ὅτι ἐπὶ ὅλων τῶν τύπων τοῦ δ' βαθμοῦ πρέπει τὸ κώλυμα νὰ ἐπεκταθῇ, ὡς π.χ. ἐπὶ γάμου πενθεροῦ μετὰ τῆς θείας ἢ τῆς ἀνεψιᾶς τῆς νύμφης, τοῦτο λέγεται ἐν τῇ συνοδικῇ ψήφῳ τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ τοῦ Κηρουλαρίου τοῦ ἔτους 1052 (πρὸβλ. Συντ. Ε' τόμ. σ. 42 Ματθ Βλαστ. Σ στ' 130).

4) *Τὸ κώλυμα τοῦ ε' βαθμοῦ.* Μέχρι τοῦ 10ου αἰῶνος ὁ

βαθμὸς οὗτος οὔτε ἐκκλησιαστικῶς οὔτε πολιτικῶς ἀπηγορεύετο· καὶ μόνον ἐν αὐτῷ ἄρχεται ἡ τάσις πρὸς εὔρεσιν συγχύσεως ὀνομάτων καὶ ἐπὶ τοῦ 5ου βαθμοῦ, ἐνῶ τὸ ἀξίωμα τῆς συγχύσεως περιορίζετο ἄλλοτε μόνον μέχρι τοῦ 4ου βαθμοῦ. Κατὰ τὸν ἀκόλουθον αἰῶνα γίνονται καὶ ἀπόπειραι ἐπίσης μέχρι τοῦ 7ου ἐπιβαθμοῦ νὰ ἐπεκταθῶσι τὰ κωλύματα τοῦ γάμου ὡς καὶ ἐν τῇ κυρίως συγγενείᾳ. Ὁ τόμος τοῦ πατριάρχου Σισινίου τῷ 997 χαρακτηρίζει ὡς κατάχρησιν εἰσελθοῦσαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν «θεῖον καὶ ἀνεψιὸν ἀδελφαῖς συνάπτεσθαι δυσὶν ἢ ἀδελφοῦς δύο τὸ ἔμπαλιν θείᾳ καὶ ἀνεψιᾷ» (3+2 ἢ 2+3 Σύντ. Ε', 14) καὶ τὴν γενομένην αὐτῷ ἀντίρρῃσιν ὅτι *μακρὸν ἔθος τοὺς τοιοῦτους γάμους ἐπέτρεπεν* ἀνασκευάζει διὰ τῆς περὶ συγχύσεως τῶν ὀνομάτων δῆθεν γνώμης τοῦ Μ. Βασιλείου, ἐκ τῆς γενικῆς περὶ σεμνότητος ἐν τῷ γάμῳ ἰδέας καὶ ἐκ τοῦ γνωστοῦ ἀξιώματος ὅτι ἐν τοῖς γάμοις «τὸ εὐπρεπὲς δεῖ σκοπεῖσθαι». Δὲν ἀποκρύπτει τέλος καὶ τὴν φροντίδα αὐτοῦ «ἵνα τῆς τοῦ ἐλάττονος ἁμαρτίας ἐκκοπτομένης φειδῶ τις πρὸς τὰ μεζονα ἔπηται». Ἐπὶ πατριάρχου Κοσμᾶ τόμος τις ἀπαγορεύει ἐπίσης τὸ 2+3 θέτων καὶ τὴν ἀρχὴν «ἀδελφοὶ πρὸς γένος ἐν συνελθεῖν οὐ δύνανται» (Κεραμ. Παπαδοπ. *Varia Graeca*). Διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους καὶ ὁ πατριάρχης Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος ἀπαγορεύει τὸν συνδυασμὸν 1+4 (Σύντ. Ε' 42), ἦτοι γάμον τοῦ πατρὸς μετὰ τῆς ἐξαδέλφης τῆς νύμφης αὐτοῦ.

Ἄλλ' ἐπὶ τῆς πολιτικῆς νομολογίας κατ' ἀρχὰς δὲν ἐπέδρασεν ἡ τάσις αὕτη τῆς δημιουργίας κωλύματος καὶ ἐν τῷ 5ῳ βαθμῷ. Ἐκ τῆς Πείρας δείκνυται (ξθ' 13) «ὅτι ἀγαγόμενός τις γυναῖκα καὶ τελευτῇ ταύτην ἀποβαλὼν εἶτα κατὰ β' γάμον λαβὼν τὴν θυγατέρα τοῦ ἐξαδέλφου τῆς πρώτης γυναικὸς *οὐκ ἐκρίθη ἀθέμιτον συστῆσαι γάμον, ἀλλ' ἀπρεπῆ*». Καὶ οἱ δικασταὶ περιοριζόμενοι εἰς τὰ χωρία τῶν Βασιλικῶν (κη' 5), ἐν οἷς ἀριθμοῦνται οἱ κεκωλυμένοι ἐν τῇ ἀγχιστεῖᾳ γάμοι, οὐδεμίαν κώλυσιν ἢ τιμωρίαν ἐπέφερον. Ἡ Ἐκκλησία ὁμῶς συνεπῆς πρὸς ἑαυτὴν (μετὰ τὴν σύνταξιν τῆς Πείρας) ἀπηγόρευσε ἐκ νέου γάμον δύο ἀδελφῶν μετὰ θείας καὶ ἀνεψιᾶς διὰ τὴν σύγχυσιν τῶν ὀνομάτων (περὶ τὰ 1063 1075) ἐπὶ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Ξυριλίνου (βλ. Συντ. Ε' 55). Περὶ τὸ τέλος τοῦ 12 αἰῶνος Δημήτριος ὁ Χωματηνὸς (Σύντ. Ε'

424) θεωρεῖ ὅλον τὸν 5ον βαθμὸν ὑπὸ τοῦ Σισινίου κεκαλυμμένον ἐρωτηθεὶς ποτε τὴν αὐτὴν δίδει ἀπάντησιν «ἐπεὶ τὸ συνάλλαγμα 5ου βαθμοῦ... *πάντη καὶ πάντως* κωλύεται» (παρὰ Zhishman ἐκ χειρογρ.) Καὶ ὁ Ζωναρᾶς καὶ Ματθαῖος ὁ Βλάσταρης (Συντ. Ε' 19 καὶ ΣΤ', 130) στηρίζουσι τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ βαθμοῦ ἐπὶ τοῦ τόμου, ἀλλ' ὁ τελευταῖος γενικεύων τὴν ἀπαγόρευσιν περιλαμβάνει πάντας τοὺς τύπους αὐτοῦ λέγων «μέχρι τοῦ ε' πάντη κωλύεται» (ἦτοι 2+3, 1+4 καὶ 3+2). Ἡ πολιτεία φαίνεται ὅτι ἐφρόντισεν ἀργότερον νὰ συμφωνήσῃ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, δι' ὃ περιελήφθη ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀπαγόρευσις τοῦ Ε' βαθμοῦ ἐν τῇ Συνόψει τῇ Μικρᾷ (τῷ 13ῳ αἰῶνι) (βλ. Ἀρμενοπ. Δ' Η' 3 καὶ ΣΤ' ἐνθα ἀν. σ. 379). Εἰς τοὺς τελευταίους ὁμοῦ αἰῶνας ἀπαντῶσιν οἰκονομικὰ παραδείγματα γάμων ἐν τῷ 5ῳ βαθμῷ (βλ. Νομολ. Θεοτ. 162, Κανον. Διάτ. Μ. Γεδεών τόμ. Β' 149 καὶ Παράρτημα τοῦ Ἑλλ. Φιλολογ. Συλλ. Κ—ΚΒ' σ. 99).

5) *Τὸ κώλυμα τοῦ ε' βαθμοῦ.* Ὁ πρῶτος εἰσαγωγὸν κώλυμα (τῷ 997) καὶ ἐν τῷ 6ῳ βαθμῷ εἶναι ὁ πατριάρχης Σισίνιος, ὅστις «ὢν ἐκ παίδων δικαστηρίοις ἐντεθραμμένος, ὡς λέγει ὁ πρωτοσύγκελος Νικήτας (Συντ. Ε', 44), καὶ τὴν σύνεσιν πολιῶς» εἶχε πολλὴν σημασίαν ἀποκτήσει εἰς τοὺς μετέπειτα ἰδίᾳ χρόνους. Καὶ εἰς τὸν τόμον τοῦ Σισινίου παραλέμπουσι πάντες οἱ κανονισταὶ (Δημ. Συγκ. Συντ. Ε' 357, 366. Χωματ. Ε', 424. Καματηρὸς Ε', 105. Βαλσ. Α', 282. Βλαστ. ΣΤ', Β'. Ἀρμεν. Δ'. 7. 13. πρὸς. καὶ Εὐσταθ. Πατρικίου Ε', 345 καὶ Πείραν μθ' 28). Εἰς ἀπαγόρευσιν τοῦ 6ου βαθμοῦ, ὅστις μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ἦτο ἀκώλυτος (Ε', 43) ὠρμήθη ἐκ τῶν αὐτῶν λόγων ἐξ ὧν καὶ εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ ε' βαθμοῦ. Τὸ κώλυμα ὁμοῦ τοῦ τόμου τοῦ Σισινίου (Συντ. Ε', 11—19) φέρει μόνον τὸν τύπον 2+4, ἦτοι ἐπεκτείνεται μεταξὺ δύο ἀδελφῶν πρὸς δύο ἐξαδέλφους καὶ τὰνάπαλιν, καθόσον ἐνταῦθα οἱ δύο ἀδελφοὶ γίνονται συγχρόνως σύγγαμβροι, αἱ δὲ ἐξαδέλφαι συννύμφαι τὰ δὲ ἐκ τούτων τέκνα ἀπὸ μὲν τοῦ πατρὸς θὰ προσαγορεύωνται ἐξαδέλφοι ἀπὸ δὲ τῆς μητρὸς δισεξαδέλφοι. Τὸ κώλυμα τοῦτο ἐπαναλαμβάνει καὶ Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος (Σύνταγμα· τομ. Ε', 43, 46 καὶ 47) καὶ προσπαθεῖ, ὡς καὶ ὁ Σισίνιος, ἵνα βασιση τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν

νόμων ἐφαρμοζῶν καὶ ἐπὶ τῆς ἀγχιστείας ὅ,τι οὗτοι ἔλεγον *κυρίως* περὶ τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας (Zh. 322). Πιθανῶς ἀργότερον ἔτυχε πολιτικῆς τινος ἐπικυρώσεως (ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς νεαρᾶς Μανουήλ τοῦ Κομνηνοῦ) καὶ οἱ δικασταὶ πάντοτε ἐφήρμοζον τὸν τόμον. Τὰ πρῶτα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα ἐν οἷς ὑπάρχει ἐκκλησιαστικὴ ἀπόφασις ἀπαγορεύσεως τοῦ 6ου βαθμοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ αὐστηροῦ γράμματος τοῦ τόμου εἶναι δύο ἔγγραφα τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ τοῦ Κηρουλαρίου (Συντ. Ε' 46). Εἰς τοὺς ἀκολουθῶντας αἰῶνας καὶ Δημήτριος ὁ Χωματηνὸς ἐρωτηθεὶς ὑπὸ Θεοδώρου τοῦ Δούκα τοῦ Κομνηνοῦ, ἂν δύο ἀδελφοὶ δύνανται νὰ λάβωσι δύο πρωτεξαδέλφους ἀναγνωρίζει τὸ κώλυμα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τόμου «διὰ τὴν γνησίαν τῶν αὐταδέλφων ἐγγύτητα καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἀνακύπτουσαν τῶν ὀνομάτων σύγχυσιν» (Zh. 223 ἐκ χειρογραφ.). Ἀλλὰ κατὰ τὸ γράμμα τοῦ τόμου τοῦ Σισινίου μόνον ὁ συνδυασμὸς 2+4 καὶ 4+2 κωλύεται καὶ οὗτος ἐν ὀρισμένοις προσώποις, δι' ὃ ἐν τῇ πράξει διηγέρθη ἀμφισβήτησις ἂν καὶ κατ' ἄλλους συνδυασμοὺς τοῦ 6ου βαθμοῦ ἐφαρμοζῆται ὁ τόμος· καὶ τινες ἐξήγουν αὐτὸν εὐρύτερον, ἄλλοι δὲ στενώτερον. Δημήτριος ὁ Σύγκελλος ὁ ἐπὶ 17 ἔτη παρὰ τῷ κοιναιστωρι (κατὰ τὴν ΙΑ' ἑκατονταετηρίδα) τῷ Μυστικῷ ὑπηρετήσας καὶ πολλὰς δίκας γνωρίσας ἐν τινι κανονικῇ αὐτοῦ ἀπάντησει (Συντ. Ε' σελ. 366) θεωρεῖ τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ Σισινίου στενήν καὶ τὰ ἄλλα, ὡς τὸν τύπον π. χ. 3+3, ἐπιτρεπόμενα. Τῆς αὐτῆς γνώμης εἶναι καὶ ὁ σύγχρονος τοῦ Σισινίου Εὐστάθιος ὁ πατριάρχης (Ε' 445) καὶ τὸ ψήφισμα (Ε', 395) τῶν τεσσάρων κριτῶν τοῦ Βήλου καὶ Δημήτριος ὁ Χωματηνὸς (Zh. ἐκ χειρογρ. σ. 324 σημ.). Ἄλλοι ὁμοῦ βραδύτερον διαβλέπουσι σύγχυσιν καὶ ἐν ἄλλοις συνδυασμοῖς τοῦ 6, ὡς ἐν γάμφ πάππου καὶ ἐγγόνου μετὰ δύο ἐξαδέλφων (χειρογρ. ἐκθέσεως συνταγείσης τὸ 1520 Zh. 325) καὶ νομίζουσιν, ὅτι *ὄλος* ὁ ἕκτος βαθμὸς συμπεριλαμβάνεται ἐν τῇ ἀπαγορεύσει τοῦ τόμου. Οὕτω νομίζει π. χ. ὁ Μιχαὴλ Κηρουλάριος (Συντ. Ε', 44). Ὁ δὲ Βαλσαμὸν ἄλλοτε μὲν ἐκφράζεται γενικῶς περὶ τοῦ ἕκτου ὡς ἀπηγορευμένου (Συντ. Δ', 559 καὶ Α', 280) καὶ ἄλλοτε (αὐτ. Α', 282) λέγει ὅτι οὐχὶ *πάντα* τὰ συναλλάγματα τοῦ ἕκτου κωλύονται. Καὶ ἐσηματίσθη οὕτω ἡ ἀρχὴ ὅτι τινὰ τοῦ ἕκτου

συγχωροῦνται, τινὰ δ' οὐ (Ε', 396, ἔνθα δικαστικὸν ψήφισμα καὶ Ματθαῖος ὁ Βλάσταρης ΣΤ' 130 καὶ Σύνοψις μικρὰ σ. 14). Ἐπειδὴ ὁμως διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀποφάσεις ἀπητεῖτο ἀσφαλῆς τις ὁδηγός, εἰς τινὰς μητροπόλεις ἐσχηματίσθη ὁ κανὼν, ὃν ἀκολουθεῖ καὶ τὸ ψήφισμα τῶν πολιτικῶν δικαστῶν (Σύντ. Ε', 396), ὅτι ἐπὶ ἴσων συνδυασμῶν 3+3 ἐπιτρέπεται ὁ γάμος· οὐχὶ δὲ ἐπὶ ἀνίσων ὡς 1+5 ἢ 2+4. Τὸν γενικὸν τοῦτον κανόνα, εἰς ὃν φαίνεται ἀποκλίνειν καὶ αὐτὸς ὁ Δημήτριος Χωματηνός (Σύντ. Ε' 424) ἀπορρίπτει Ματθαῖος ὁ Βλάσταρης (Σύντ. ΣΤ', 132). Ἄλλ' ἵνα καταδεχθῆ κατὰ πόσον ὁ κανὼν οὗτος ἔχει βάσιν τινὰ καὶ ποία ἦτο ἡ κανονικὴ τῆς Ἐκκλησίας πράξις, ἐξετάσωμεν ἱστορικῶς ἕκαστον τῶν συνδυασμῶν τοῦ ἕκτου βαθμοῦ. Ὁ τύπος 2+4 εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι ἀπηγορεύετο ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Σισινίου, ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὁμως τῆς Ἐκθέσεως μόνον αὕτη ἀπαγορεύει αὐτόν. Ἐν δὲ τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Καλλινίκου Ἀκαρνάνος (1701), ἧτοι ἐν γάμῳ δύο ἀδελφῶν μετὰ μεγάλης θείας καὶ ἑξανεψιάς (2+4), ἐπιτρέπεται (Καν. Διατ. 22—23) ἢ πάππου καὶ ἐγγόνου μετὰ τῶν αὐτῶν ἢ μετὰ ἀπομάμης καὶ τρισεγγόνης.

Περὶ τοῦ συνδυασμοῦ 3+3 ἧτοι περὶ γάμου θείου καὶ ἀνεψιοῦ μετὰ θείας καὶ ἀνεψιάς γνωρίζομεν ἕκ τινος προστάγματος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐκδοθέντος (τὸ 1092 ἢ τὸ 1107) ἐξ ὑπομνήσεως τοῦ προέδρου καὶ ἐταιριάρχου Βάρδα τοῦ Ξηροῦ καὶ ἀποσταλέντος εἰς τὸν τότε πατριάρχην Νικόλαον τὸν Γραμματικὸν καὶ καταστρωθέντος εἰς σημείωμα συνοδικὸν ἐν τοῖς κωδικίοις τοῦ πατριαρχείου, ὅτι ὁ γάμος οὗτος καίτοι ἕκτου βαθμοῦ ἐπιτρέπεται (Σύντ. Α', 284). Φαίνεται ὅτι τὸ πρόσταγμα τοῦτο ἐγένετο, διότι ὑπῆρχεν ἀντίθετος γνώμη καὶ δὴ ἰσχυρά, δι' ἣν ἐδέησε σύνοδος τις, τῇ αἰτήσῃ τοῦ Φιλιππουπόλεως Βασιλείου, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πατριαρχου, μετὰ δύο μῆνας συνελθοῦσα νὰ συζητήσῃ ἐπὶ τοῦ πράγματος. Ἡ σύνοδος παρεδέχθη, ὅτι ἐπιτρέπεται ὁ τοιοῦτος γάμος ὁ μέχρι τινὸς ἀμφίβολος νομιζόμενος, ἀλλὰ τρεῖς ἐκ τῶν ἀρχιερέων (Σύντ. Ε', 58, 59) «οὐ δύνασθαι ἔφησαν ἐκ ταῦτομάτου περὶ τούτου ἀποκριθῆναι», ἀλλ' ἐν ἄλλῃ μετὰ μῆνα περίπου συνεδριάσει συνεφώνησαν καὶ οὗτοι. Ἐν τούτοις ἡμίσειαν μετὰ ταῦτα ἑκατονταετηρίδα, ὁ Βαλσαμῶν (Σύντ. Δ' 559) δὲν θεωρεῖ τὸ πρόσταγμα τοῦ Ἀλε-

ξίου, ὡς τινες ἔλεγον, ἐκκλησιαστικὸν ἔθος καὶ κανόνα, ἀλλ' ὡς πρόσκαιρον ἄδειαν «βασιλικῆς κυριότητος». Ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ ὁ Κομνηνός, θέλων νὰ συμβιβάσῃ τὴν ἀξίωσιν τῶν ὀπαδῶν τῆς εὐρείας ἐρμηνείας τοῦ τόμου τοῦ Σισινίου, οἵτινες ἐθεώρουν αὐτὸν μειωθέντα πῶς κατὰ τὸ κῦρος διὰ τοῦ προστάγματος τοῦ Ἀλεξίου, καὶ τὴν ἀξίωσιν ἐκείνων οἵτινες ἐθεώρουν τὸν τόμον ὡς εἰσαγαγόντα τινὰ ἀπάδοντα τοῖς νόμοις καὶ κανόσι (Σύντ. Α', 283), ἐξέδωκε νεαράν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα περὶ τὸ ἔτος 1175, καθ' ἣν τὴν μέσῃν, ὡς λέγει, ἀκολουθῶν ὁδὸν διατάσσει, ἵνα ὁ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ τόμου συναπτόμενος ὑποβάλληται μὲν εἰς ἐπιτίμια, μὴ χωρίζηται ὁμως νὰ ὑποβάλλωνται ἐπίσης ὑπὸ ἐπιτίμια χωρὶς νὰ κωλυθῶσι τοῦ γάμου καὶ ὅσοι ἐν γνώσει τοῦ τόμου ἐπιμένουσιν ἵνα συνάψωσι τοιοῦτον. Φαίνεται ὅτι μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς νεαρᾶς ταύτης πολλοὶ ὀπαδοὶ τῆς ἀπαγορεύσεως ὅλου τοῦ 6ου βαθμοῦ δὲν ἔμενον ἱκανοποιημένοι, διότι ὁ Βαλσαμῶν (Νομοκάνων ΙΓ' 2, Σύντ. Α', 291) λέγει ὅτι «τὰ ἐν τῷ βασιλικῷ προστάγματι εἰς ἀναίρεσιν δῆθεν τοῦ τόμου τοῦ Σισινίου οὐκ ἐνηργήθησαν τέως ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ἡμερῶν· εὐχομαι οὖν μηδὲ ἐνεργηθῆναί ποτε, ὡς εἰδὼς τὴν αἰτίαν, δι' ἣν διωρίσθησαν θεληματικὴν οὖσαν καὶ διὰ τοῦτο μὴ τελεσφορήσασαν ἀγαθόν τι». Καὶ ἐν τῇ κανονικῇ δὲ αὐτοῦ ἀποκρίσει (Σύντ. Δ', 482) πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα Μάρκον τὸν Ἀλεξανδρείας (1164—1189), ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ γίνηται γάμος ἐντὸς τοῦ 6ου βαθμοῦ ἰδίᾳ διὰ τὴν στενοχωρίαν τῶν ὅλοεν ἐλαττουμένων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ χριστιανῶν, ἀπαντᾷ ἀρνητικῶς. Ἐν τούτοις ὁμως ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Βαλσαμῶνος παρὰ πᾶσαν τὴν κανονικὴν αὐτοῦ σημασίαν δὲν ἀντιπροσώπευε καὶ τὸ γενικὸν καὶ ἀρχαῖον ἐκκλησιαστικὸν ἔθος, διότι ἐνωρὶς ἤδη Δημήτριος ὁ Σύγκελλος (τῷ ΙΑ' αἰῶνι) τὸν συνδυασμὸν 3+3 ἐθεώρει ἐπιτετραμμένον καὶ ἀκώλυτον (Σύντ. Ε', 464).

Ἐπίσης Δημήτριος ὁ Χωματηνός (Σύντ. Ε' 424 καὶ ἀλλαγῶν, Zh. 332) λέγει ὅτι συνοδικαὶ πράξεις ἐγνώρισαν τοῖς πᾶσιν ἀκώλυτον τὸν γάμον τοῦτον. Καὶ Σύνοψις ἡ μικρὰ (σ' 14) «ἐὰν δὲ ὧσι τρεῖς καὶ τρεῖς οὐ κωλύεται ὁ ἕκτος βαθμός». Καὶ ἀγνώστου πραγματεία (Zh. 331 σημ. 1) λέγει «ὀρθῶμεν γὰρ τοῦτο εἰς πλάτος πραττόμενον». Ἐν τῷ συνδυασμῷ τούτῳ 3+3 εἰς μεταγενε-

στέρους χρόνους ανευρίσκεται και άλλο είδος συγχύσεως ονομάτων, όταν ο θεϊος λάβη άνειμιάν και ή θεία άνειμιόν, τότε ο θεϊος γίνεται δήθεν άνειμιός και ο άνειμιός θεϊος. Έν τῇ περιπτώσει ταύτη εύρισκομεν άπαγόρευσιν κατά τον ΙΔ' αιώνα έν τῇ συνοδικῇ άποφάσει του πατριάρχου Ήσαίου (Acta Patr. Const. Α', 140). Και έν τῷ Συντάγματι του Βλάσταρη (Συντ. ΣΤ', 131) και παρά τῷ τούτῳ άκολουθοῦντι Ἀρμενοπούλῳ (Δ', 8, 3), επίσης και ή μνημονευθεῖσα Ἐκθεσις ή κατά διαταγήν του πατριάρχου Ἰερερίου (1520) συνταχθεῖσα, ήν χειρόγραφον συνεβουλεύθη ο Ζhishman (σ. 50 και 333 σημ. 3) περιέχει την άπαγόρευσιν. Φαίνεται ὁμως έκ τινος χειρογράφου πραγματείας (Zh. 332 σημ. 3), ὅτι ή πρῶξις τῆς Ἐκκλησίας δέν ήτο σταθερά επί του σημείου τούτου.

Και αι άρχαιότεραι δέ πηγαί και οί κανονισταί άγνοοῦσιν ὄλων την περίπτωσιν ταύτην τῆς συγχύσεως. Κατά τον αὐτὸν ὁμως Βλάσταρην και την αὐτήν Ἐκθεσιν, επιτρέπεται δια τὸ άσύγχυτον ὁ τύπος 3+3 εἶν πάππος και δισεγγονος λάβῃσι μεγάλην θείαν και άνειμιάν, ή πάππος (πρόπαππος) και δισεγγονος μάμμην και δισεγγόνην.

● **Ο Συνδυασμός 1+5.** Τὸν τοιοῦτον γάμον ήτοι πατρὸς και υἱοῦ μετά μικρᾶς θείας και άνειμιᾶς ήθελον μὲν τινες νά κωλύσωσιν, ἀλλὰ κατά τὸ τέλος τῆς ΙΒ' εκατονταετηρίδος ὁ Θεσσαλονίκης Μιχαήλ ὁ Χοῦμος ἐπέτρεπε τούτον (Συντ. ΣΤ', 130), ὡς λέγει ὁ Βλάσταρης. Συμφωνεῖ τούτῳ και ή άνωθι μνημονευθεῖσα Ἐκθεσις Zh. 334. σημ. 2). Ζωηρῶς ἀπὸ τῶν άρχῶν τῆς ΙΒ' εκατονταετηρίδος ἀψηχόλησε την Ἐκκλησίαν και εἰς ὅτι πολλήν άντιλογίαν, ὡς λέγει Δημήτριος ὁ Χωματινός (Συντ Ε' 487), ἐνέπεσε τὸ ζήτημα· ἂν επιτρέπηται ὁ διαδοχικὸς γάμος τοῦ αὐτοῦ προσώπου μετά δύο δισεξαδέλφων. Ὡς ἐπιχείρημα οἱ τὸν τοιοῦτον γάμον επιτρέποντες ἔφερον την σιωπὴν τοῦ νόμου. Ἐναντίον τούτων ὁ ἴδιαν ἐπὶ τούτου πραγματείαν συγγράψας Ζωναρᾶς (Συντ. Δ'. σελ 592—597) ἐπάγεται ὅτι οἱ νομοθέται, ὡς παραδείγματα άνέφερον, ὅσα άνέφερον και ὅτι ὅπου τὸ εὐπρεπὲς προσβάλλεται ἐκεῖ και ὁ γάμος κωλυτέος· και έν τῷ γάμῳ τούτῳ εἶναι, λέγει, αναπόφευκτος και ή σύγχυσις τῶν ὀνομάτων: «πῶς δ' ἂν ὁ κατά δεύτερον τούτων γάμον λαβὼν καλέσῃ αὐτήν;

νύμφην ὡς εξαδέλφου γυναῖκα, καθὼς και πρῶην ταύτην ὀνόμαζεν ή γαμετήν ὡς αὐτῇ συμφθειρόμενος;» Τῇ αὐθεντία τῶν λόγων τοῦ Ζωναρᾶ ἐπόμενος και ὁ πατριάρχης Νικόλαος (τόμ. Δ. και Ματθ. Βλάστ. Συντ ΣΤ', 132 — βλ. Ἀρμεν. Δ' 7,17) ἐκώλυσε τούτον συνοδικῶς ὡς και ὁ αὐτοκράτωρ Μανουήλ ὁ Κομνηνός (1143—1180) δι' ἴδιας νεαρᾶς (κατὰ Zhishman μεταξὺ 1147 και 1151 κατὰ Ζαχαρίαν 1176—1181). Ἄλλ' ή νεαρὰ αὐτῆ ὡς λέγει ὁ Βαλσαμών (Συντ. Α', 284) «οὐκ ἔφθασε καταστρωθῆναι εἰς τὰ πρόσφορα σεκρέτα» και δέν φαίνεται ἰσχύσασα, διότι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος και ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Θεοδοσίου τοῦ Α' τὴν 30 Ἰουλίου 1179 συνέρχεται σύνοδος επιτρέπουσα τὸν γάμον «διὰ τὸ ὑπερβῆναι τὸν ἐξ άγχιστείας ἕκτον βαθμόν» (Σύντ. Δ', 233· πρβλ. και Βαλσ. Σύντ. Δ', 562 και Δημητρ. Χωματ. Ε' 439). Ἡ σύνοδος άφορμὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἔλαβεν έκ τινος γενομένης ἐρωτήσεως ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Ἀπρω Ρωμανοῦ τοῦ Ἀρταβάσδου, ζητοῦντος ὀδηγίας ἐπὶ γάμου Εἰρήνης τινὸς μετά Θεοδώρου δευτέρου εξαδέλφου τοῦ δι' ἱερολογίας προτέρου μνηστήρος αὐτῆς. Ἡ ἀπόφασις αὐτῆ ἐνεθάρρυνε τοὺς κατά τῆς άπαγορεύσεως τοῦ γάμου ἐνὸς μετά δύο δισεξαδέλφων, τοσοῦτῳ μᾶλλον ὅσῳ ὁ Βαλσαμών, ὁ τότε μέγας χαρτοφύλαξ, συνέταξε την ἀπόφασιν. Ἄλλ' ὁ Βαλσαμών, ὁ τοσαύτης ἐν τοιοῦτοις ζητήμασιν ἀπολαύων σημασίας, ἀπολογούμενος λέγει ὅτι ὡς χαρτοφύλαξ «στόμα πατριαρχικὸν λογιζόμενος» γράφει «ὅσα νεφελῶσει και ὕδατώσει τῆς κεφαλῆς ή ακρώρεια» τουτέστι τοῦ πατριάρχου· ὁ ἴδιος ὁμως ήτο κατά τῆς ἀποφάσεως ταύτης. Και ήδη τὰ σχόλια αὐτοῦ εἰς τὸν Νομοκάνονα δεικνύουσι την γνώμην αὐτοῦ (ιγ' 2). Πρὸς ὑπεράσπισιν μάλιστα τῆς γνώμης ὅτι ὁ τοιοῦτος γάμος άπαγορεύεται και εἶνε ἕκτου και οὐχι ἑβδόμου βαθμοῦ συνέγραψεν εὐθὺς μετά την ἐκλογὴν αὐτοῦ ὡς πατριάρχου Ἀντιοχείας (1193) ἴδιαν πραγματείαν (Συντ. Δ', 563) ἐπονομάσας «Διάγνωσιν», ἐν ἣ ἐπαναλαμβάνει ὅσα ήδη ὁ Ζωναρᾶς ἔλεγε κατά τοῦ τοιοῦτου γάμου. Ἐν τούτοις εἰς τοὺς άκολουθῶν χρόνους εύρισκομεν ἐπισήμους δικαστικὰς ἀποφάσεις επιτρεπούσας τὸν τοιοῦτον γάμον· οὕτω τὸ πολιτικὸν δικαστήριον τοῦ Βήλου, ἐν ᾧ ὑπὸ συζήτησιν εἰσήχθη ἀπόφασις τις τῆς συνόδου, ἐπὶ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ

Καματηροῦ, κηρυξάσης παράνομον τὸν γάμον (1199) Καπανδρίτου τινὸς Ἀλεξίου μετὰ Εὐδοξίας τῆς δισεξαδέλφης τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικὸς (Συντ. Ε' 103—105), ἐθεώρησε, κακῶς βεβαίως ἀριθμοῦν, τὸν γάμον ὡς ἐβδόμου βαθμοῦ καὶ ἐκήρυξεν αὐτὸν ἔγκυρον (βλέπε τὸ ἀξιανάγνωστον τοῦτο ψήφισμα τῶν πολιτικῶν δικαστῶν ἐν Συντάγματι Ε', 395—396). Καὶ Δημήτριος ὁ Χωματηνὸς ἀποκλίνει εἰς τὴν γνώμην τῆς ἐξοικονομήσεως τοιοῦτου γάμου (Zh. 341 σημ. 2, καὶ Συντ. Ε' 440). Ὁ Βλάσταρις ὁμοῦ καὶ ὁ Ἀρμενόπουλος παραδέχονται ὀριστικῶς πλέον τὸ κώλυμα (Συντ. ΣΤ' 132, καὶ Ἀρμεν. δ' 7, 17). Κατ' ἄλλους τόπους τοῦ βον βαθμοῦ, ἐν οἷς ὑπάρχει ἐν πρόσωπον ἓκ μιᾶς οἰκογενείας καὶ δύο πλάγιοι ἐξ ἄλλης οἴου ἐν γάμῳ μικροῦ θείου μετὰ τῆς νύμφης τοῦ μικρανεψιοῦ, ἢ ἐν γάμῳ ἐγγόνου μετὰ τῆς γυναικὸς τοῦ ἀποθανόντος ἐξαδέλφου τοῦ πάππου, οὐδὲν ἀπογορευτικὸν εὑρομεν ἡμεῖς τοῦλάχιστον εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας πηγὰς, καὶ ἐπομένως ἐπιτρέπονται οἱ τοιοῦτοι γάμοι. Ἐν τούτοις βραδύτερον, τὸ 1611, Νεόφυτος ὁ Β' ἐν τῇ ἀλλαγῇ ἤδη μνημονευθείσῃ συνοδικῇ αὐτοῦ ἀποφάσει ἐπιτρέπει ἀκωλύτως τὸν τε τύπον τοῦ Σισινίου 2+4 καὶ τὸν τύπον 3+3 παρὰ τὴν σύγχυσιν ὡς λέγει (Συντ. Ε', 158 καὶ 159): ἐξ οὗ φαίνεται, ὅτι καθ' ὅλους τοὺς τύπους τοῦ βον βαθμοῦ ἐπιτρέπει τὸν γάμον, ἀφ' οὗ εἰς τὸν αὐστηρότερον τύπον τοῦ Σισινίου, εἰς ὃν πάντες ἔδιδον μεγάλην ἀνάγκην προσοχῆν, οὗτος δὲ θεωρεῖ τὴν σύγχυσιν τόσον μεγάλην, ὥστε νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀπαγόρευσιν. Καὶ ἐν γένει θεωρεῖ ὁ πατριάρχης οὗτος τὴν ἀρχὴν τῆς συγχύσεως οὐχὶ τοσοῦτον ἰσχυρὰν ὥστε νὰ περισφίγῃ ἀναγκαίως τὸν βον βαθμὸν (Ε', 158), οὐδὲ τὸ κῦρος τοῦ προκατόχου τὸν ἀκαθαίρετον εἰς τὸν αἰῶνα. Ἀφ' οὗ δὲ κατήργησε ρητῶς τοὺς ἄνωθι τύπους τοῦ ἔκτου βαθμοῦ, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν (a fortiori) ὅτι τὴν ἐλαφροτέραν περίπτωσιν γάμου ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μετὰ δύο δισεξαδέλφων ἐπιτρέπει τὸ πνεῦμα τῆς συνοδικῆς ταύτης ἀποφάσεως. (πρβλ. ἐξοικονομήσεις τῆς περιπτώσεως ταύτης ἐν Καν. Διατ. τομ. Β' σ. 314—315). Τὴν ἀπόφασιν ταύτην τοῦ Νεοφύτου ἐπεκύρωσεν ἡ Ἁγία Ἐκκλησία διὰ τοῦ τόμου Σαμουήλ τοῦ Χαντζερῆ (Καν. Διατ. Μ. Γεδ.). Τὸ 1839 ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ ΣΤ'

συνοδικῶς ἀποφαίνεται, ὅτι *μέχρι τοῦ ἔκτου βαθμοῦ* ἐξ ἀγχιστίας κωλύεται ὁ γάμος, ἀλλὰ δὲν λέγει, ἐὰν οὗτος συμπεριλαμβάνηται ἐν τῇ ἀπαγορεύσει ὁ αὐτὸς (Ε', 175) ὁμιλῶν περὶ τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας λέγει, ὅτι αὕτη κωλύει μέχρι τοῦ ὄγδου καὶ ἀναμφιβόλως δὲν συμπεριλαμβάνει τὸ ὄγδοον. Ἴσως καὶ ἐνταῦθα λέγων μέχρι τοῦ ἔκτου δὲν συμπεριλαμβάνει τὸν ἔκτον. Ἀλλὰ τὸ γενικὸν πνεῦμα τοῦ τόμου λίαν συντηρητικὸν ὃν φαίνεται μᾶλλον ἀπαιτοῦν τὴν ἐξήγησιν τοῦ *μέχρι* ὡς *μέχρι καὶ*. Ἄλλ' ὁ τόμος, ὡς λέγει, ἀκολουθεῖ ἀπλῶς τοῖς συνοδικοῖς ἴγνεσι τῶν προκατόχων, εἶδομεν ὁμοῦ ὅτι μερικοὶ τύποι τοῦ ἔκτου βαθμοῦ συνοδικῶς ἐπιτρέποντο, ὥστε ὁ τόμος ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἔκτου βαθμοῦ, ἐκφράζεται γενικῶς καὶ δὲν ἀποκλείει περιπτώσεις αὐτοῦ ἐπιτροπομένας, ὡς ἄλλως τε τοῦτο ποιοῦσι καὶ ὁ Βαλσαμῶν (Ε', 569) καὶ Δημήτριος ὁ Χωματηνὸς (Ε', 424). Περὶ τῶν σχετικῶν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ρωσικῆς ἐκκλησίας διατάξεων βλέπε κατωτέρω.

6) *Τὸ κώλυμα τοῦ ζ' βαθμοῦ*. Μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΑ' αἰῶνος οἱ γάμοι ρητῶς ἐπιτρέποντο ἐν τῷ βαθμῷ τούτῳ ὑπὸ τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας (Πεῖρα μθ' 3) «ἐπὶ τῶν ἐξ ἀγχιστίας ὁ ἕβδομος βαθμὸς οὐ κωλύεται» καὶ Μιχαὴλ Κηρουλαρίου συνοδ. ψήφος (Συντ. Ε', 41) «τὰ τοῦ ἐβδόμου περικλειόμενα βαθμοῦ συνοικέσια ἐξ ἀγχιστίας . . . ταῦτα ἀδιάλυτα μένει». Καὶ ὁ Βαλσαμῶν (Συντ. Δ', 483) προστίθεται εἰς ταύτην τὴν γνώμην. Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ὁ φόβος τῆς συγχύσεως τῶν ὀνομάτων ἀναφαίνεται καὶ ἐν τῷ βαθμῷ τούτῳ δι' ὃ βλέπομεν τὸν πατριάρχην Ἰωάννην τὸν Ξιφιλῖνον (1063—1075), εἰς ἀπάντησιν ἐρωτήσεώς τινος ὑπὸ ἀγνώστου μητροπολίτου γενομένης, συνοδικῶς ψηφίζοντα, ὅτι ἐν τῇ ἐρωτήσῃ περιέχεται μὲν βαθμὸς 7ος, γάμος δύο ἀδελφῶν μετὰ μικρᾶς θείας καὶ ἀνεψιάς (2+5. Συντ. Ε' σ. 54), ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπάρχει σύγχυσις ὀνομάτων, καθ' ὅσον ἢ μικρὰ θεία καὶ ἀνεψιά θὰ γίνωσι σύννυμφαι, ἀπαγορεύεται ὁ γάμος. Τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην ἐπικυροῖ μάλιστα καὶ ἀγνώστος ἡμῶν αὐτοκράτωρ (βλ. Zh. 343) πιθανῶς δὲ βασιζέται ἐπὶ ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως τοῦ 7ου βαθμοῦ, συγχεομένου πρὸς τὸν 5ον ἦτοι τῶν μικρῶν θείων πρὸς τὰς ἀπλὰς θείας. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ πράξις οὐδέποτε

παρεδέχθη τὸ κώλυμα τοῦτο· Βασίλειος δὲ ὁ Ἀχριδηνός, ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ἐρωτηθεὶς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος ἐν ἔτει 1161 (Συντ. Ε' σελ. 389) ἀπεκρίνατο ὅτι ἐπιτρέπεται καὶ Δημήτριος ὁ Χωματηνός ὑπεστήριξεν ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ (χειρόγραφον παρὰ Ζη' 345 σημ. 1) τὴν ἀπόφασιν ταύτην. Ὁμοίως ἐπιτρέπει τὸν συνδυασμὸν τοῦτον (5+2) Σύνοψις ἢ Μικρὰ καὶ ὁ Βλάσταρης (Συντ. ΣΤ' 132) καὶ Ἀρμενόπουλος (Δ' 8 4). Καὶ ἐν τῷ τύπῳ τούτῳ Σύνοψις ἢ Μικρὰ (σ' 14) εὐρίσκει κώλυμα τότε μόνον ὅταν προμιάμη καὶ τρισεγγόνη ζητοῦσι δύο ἀδελφούς. — Τὸν συνδυασμὸν ὁμοῦ 1+6 ἦτοι μητρός καὶ θυγατρὸς μετὰ δισεξαδέλφων ἀπηγόρευσε συνοδικῶς ὁ πατριάρχης Εὐσταθίος ὁ Γαριδᾶς (1081 — 1084. Συντ. Ε', 57) ἐρωτηθεὶς ἐπὶ ὁρισμένων προσώπων, ἐν οἷς ὑπάρχει ὁ ἄνωθι συνδυασμὸς (1+6), ὑπὸ τῶν μητροπολιτῶν Ἀθηνῶν, Θηβῶν καὶ ἄλλων τινῶν. Τὸν συνδυασμὸν θεωρεῖ ἐπίσης καὶ ὁ Βλάσταρης (ΣΤ' 131) ὡς ἀπαγορευόμενον διὰ τὴν σύγχυσιν τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ, οἵτινες γίνονται σύγγαμβροὶ λαμβάνοντες δύο δισεξαδέλφους, τὰ αὐτὰ καὶ ἡ γνωστὴ Ἐκθεσις, ἣτις προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ καὶ τὸ παράδοξον τοῦτο, ὅτι πατὴρ καὶ υἱὸς λαμβάνουσι θείαν καὶ ἀνεψιάν (1+5) καὶ ὄχι δισεξαδέλφους (1+6) λέγουσα (Ζη. σελ. 346 σημ. 2) ὅτι εἰς μὲν τὴν β' περίπτωσιν γίνονται σύγγαμβροὶ, ἐνῶ εἰς τὴν πρώτην ἐπέχουσι καὶ πάλιν πατὴρ καὶ υἱὸς τόπον. Διάταξις ὁμοῦ ἀδήλου πατριάρχου (1707) «*παρᾶχωρεῖ τοιοῦτόν τι γίνεσθαι*» ἦτοι πατέρα καὶ υἱὸν νὰ συζευχθῶσι δύο ἐξαδέλφαι (βλ. Κανον. Διατ. Μ. Γεδεών, σελ. 157—159). Ἐν τούτοις ἀποφάσις τῆς Ἱ. Συν. Κωνσταντινουπόλεως ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἀπαγορεύει τοιοῦτον γάμον. (Νομολ. Θεοτ. σ. 165). Ἡ ἀπόφασις τοῦ Γαριδᾶ περιελήφθη καὶ ἐν τῇ Συνόψει (σ. 14) καὶ ἐν τῷ Ἀρμενοπ. (Δ. 8. 4.) — Κατὰ τὸν Βλάσταρη (αὐτ.) καὶ Ἀρμενόπουλον (αὐτ.) καὶ τὴν Ἐκθεσιν, καὶ ἐν τῷ συνδυασμῷ (3+4) ἐπὶ γάμου πάππου καὶ δισεγγόνου μετὰ ἐξαδέλφου ὑπάρχει κώλυμα, διὰ τὴν σύγχυσιν, «*τούτων γενομένων συγγάμβρων*», ἐν ᾧ ἐν τῷ αὐτῷ τύπῳ διὰ τὸ ἀσύγχυτον δὲν ὑπάρχει κώλυμα θείου καὶ ἀνεψιοῦ μετὰ ἐξαδέλφου «*Σύνοψις ὁμοῦ ἢ μικρὰ ἐν τῷ τύπῳ τούτῳ (3+4) οὐδεμίαν γνωρίζει σύγχυσιν. Αἱ ἄνωθι μνημονευθεῖσαι ἀποφάσεις*

Νεοφύτου τοῦ Β' καὶ Γρηγορίου τοῦ ΣΤ' τέλεον ἀγνοοῦσι τὸν ἑβδομον βαθμὸν. Ἡ δὲ πράξις τοῦ Πατριαρχείου Κων/πόλεως δὲν πολυπραγμονεῖ ἐπὶ τοῦ ΣΤ' βαθμοῦ, ἔτι δ' ὀλιγώτερον ἐπὶ τοῦ Ζ'.

Καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος διὰ συνοδικῆς ἐγκυκλίου τῆς 29 Νοεμβρίου 1837 καὶ νεωτέρας ἀπὸ 6 Μαρτίου 1873 ἔθηκεν εἰς ἀχρησίαν τὸν τε ΣΤ' καὶ τὸν Ζ' (ὄρα καὶ Συνοδ. ὁδηγίαν 18 Μαΐου 1877). Ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία διὰ τοῦ ἀλλαγῶ μνημονευθέντος ἤδη συνοδικοῦ τοῦ 1810 οὐκαζίου περιώρισε τὴν ἀγχισταίαν εἰς τοὺς πρώτους τέσσαρας βαθμούς. Πέραν τοῦ ἑβδόμου βαθμοῦ οὐδὲν ὑπάρχει ἀπολύτως κώλυμα· καὶ ἐάν τινες τῶν κανονοδιδασκάλων ὁμιλῶσιν ἐνίοτε περὶ τοιοῦτου (Δημ. Συγκ. Συντ. Ε' 361), πράττουσι τοῦτο πρὸς διασάφησιν καὶ συνεπείᾳ ἐρωτήσεων (πρὸβλ. ἰδίαν πραγματείαν Εὐσταθίου τοῦ Πατρικίου ἐπὶ τοῦ γάμου δύο πρώτων ἐξαδέλφων μετὰ δύο ἐπίσης πρώτων ἐξαδέλφων 4+4 ἐν Συντ. τόμ. Ε', σ. 341—353). Καὶ ὁμοῦ ὁ ἀλλαγῶ ἤδη μνημονευθεὶς τόμος τοῦ πατριάρχου Κοσμᾶ γνωρίζει κώλυμα καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν γάμου δύο ἀδελφῶν μετὰ δισεξαδέλφου (2+6) συμφώνως τῇ μνημονευθείσῃ ἀρχῇ αὐτοῦ.

§ 7. *Περὶ τοῦ περιορισμοῦ τῶν κωλυμάτων τούτων.* — Ἐκ τῆς ἱστορικῆς μελέτης καὶ τῶν κωλυμάτων τούτων ἐξάγεται ὅτι ὁ ἑβδομος βαθμὸς κατὰ τοὺς πλείστους αὐτοῦ τύπους ἐπιτρέπετο ἀλλὰ καὶ ὁ τύπος 1+6 ἐν γάμῳ πατρὸς καὶ υἱοῦ μετὰ δισεξαδέλφου κατὰ νεωτέραν διάταξιν ἀδήλου Πατριάρχου, ὡς εἶδομεν, ἐλάμβανε χώραν. Μόνον τοῦ τύπου 3+4 ἐν συνδυασμῷ πάππου καὶ δισεγγόνου μετὰ ἐξαδέλφου τὴν κατάργησιν ἢ τοῦλάχιστον τὴν διαμφισβήτησιν δὲν ἠδυνήθημεν ἱστορικῶς νὰ εὐρωμεν. Ἀλλὰ τὸν τύπον τοῦτον μόνον ὁ μοναχὸς Βλάσταρης ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀναφέρει καὶ ἐν ᾧ ὁ ἴδιος λέγει (Σ. ΣΤ' 129) ὅτι «*οἱ παλαιοὶ τὰ συγκεχυμένα ρητῶς ἐζώλυσαν*», ὁ ἴδιος πάλιν χωρὶς οἱ παλαιοὶ οὐδὲν νὰ λέγωσι περὶ τοῦ τύπου τούτου εὐρίσκει ἐν αὐτῷ σύγχυσιν καὶ κώλυσιν. Καὶ ἐν ᾧ πάππον καὶ δισεγγόνον κωλύει νὰ λάβωσι δύο ἐξαδέλφους, οὐδὲν λέγει περὶ τοῦ ἂν πάππου καὶ ἐγγονοῦ δύνανται νὰ λάβωσι δύο ἐξαδέλφους, ὅπερ εἶνε στενωτέρον. Τὸ κῦρος ἄλλως τε τοῦ Βλάσταρη δὲν κατώρθωσε νὰ συγκρατήσῃ τὴν πράξιν, ἣτις παριδοῦσα καὶ αὐτὸν τὸν

φόβον τῆς αἰμομιξίας κατήργησε τὸν ἑβδομον ἐξ αἵματος καὶ ἦτις πολλῶ μᾶλλον τὸν ἐξ ἀγχιστείας τοιοῦτον θὰ ἔθετεν εἰς ἀχρηστίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ διατάξις Νεοφύτου τοῦ Β' κατήργησεν αὐτόν. Καὶ αὐτὸς προσέτι ὁ τόμος Γρηγορίου τοῦ ΣΤ' ὁ τοσοῦτον ἄλλως τε αὐστηρὸς τέλεον ἀγνοεῖ τὸν 7ον βαθμὸν. Ὡστε ἂν δεῖσῃ ποτὲ νὰ γίνῃ νέος συνοδικὸς τόμος δὲν εἶναι πλέον δυνατόν νὰ ἐπανέλθῃ ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ τοῦ σχολάσαντος τούτου βαθμοῦ. Πλὴν κατὰ τὴν διατάξιν Νεοφύτου τοῦ Β' καὶ ὅλος ὁ ἕκτος βαθμὸς πρέπει νὰ σχολάσῃ, διότι ὁ Πατριάρχης οὗτος ἀκριβῶς τὴν δυσκολωτέραν περίπτωσιν τοῦ 2+4 τοῦ Σισιννίου τόμου καταργεῖ καὶ τὴν σύγχυσιν αὐτοῦ εἰς οὐδὲν λογίζεται, προβλέπει δὲ καὶ τὸ 3+3 καὶ ἐκεῖ ρητῶς λέγει ὅτι ἡ σύγχυσις παραβλέπεται ὥστε καὶ κατὰ τοὺς ἄλλους συνδυασμοὺς τοῦ 6 ἂ fortiori νοητέα ἢ κατάργησις ὡς ἰσχύουσα. Ὁ πατριάρχης Νεόφυτος, πνεῦμα ἀρκούντως εὐρύ, κατενόησεν ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς συγχύσεως τῶν ὀνομάτων ἔχει τὰ ὅρια αὐτῆς. Ὁ Μέγας Βασιλεὺς πρῶτος ἀνεῦρε τὴν σύγχυσιν, καὶ αὕτη εἶναι πράγματι μεγάλη, ἐν τῷ συνδυασμῷ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου μετὰ δύο ἀδελφῶν καὶ ἐν τοῖς τέκνοις ἰδίᾳ, ἅτινα διὰ τὴν μητέρα γίνονται καὶ ἀνεψιοὶ καὶ πρόγονοι· ἀλλ' ὁ πατριάρχης Σισίννιος πρῶτος τὴν μερικὴν ταύτην περίπτωσιν τοῦ Μ. Βασιλείου ἀνύψωσεν εἰς γενικὸν κανονικὸν ἀξιῶμα λέγων «ἐν οἷς τὰ τοῦ γένους ὀνόματα συγγέονται ὁ γάμος ἀθέμιτος» καὶ θέτει τοῦτο εἰς τὸ στόμα τοῦ Μ. Βασιλείου σκοπίμως, ὡς ἡμεῖς πρῶτοι παρετηρήσαμεν καὶ πᾶς τις δύναται νὰ ἴδῃ. Ἴνα ἐπὶ αὐθεντίας, οἷα ὁ Μ. Βασιλεὺς, στηριξῇ καὶ τὸν ρητὸν συνδυασμὸν 2+4, ἀλλ' οἱ κατόπιν αὐστηρότεροι τῶν παλαιότερων, ὡς συνήθως συμβαίνει, ἐξάγουσιν τὰς συνεπείας τοῦ ἀξιώματος καὶ πλατύνουσι τὰ κωλύματα εἰς τὸν 7ον καὶ ἄλλοι καὶ εἰς τὸν 8ον ἔτι. Ἀλλὰ κατὰ τῆς τοιαύτης ἀποκλειστικῆς τῆς ἀρχῆς τῆς συγχύσεως ἐφαρμογῆς κατεξανέστη ὁ ἐν κανονικαῖς ὑποθέσεσιν ἐντριβῆς **Δημήτριος ὁ Σύγκελλος** (11 αἰών) (Σ. ε' 361) ὅστις λίαν δικαίως ἐνίσταται λέγων, ὅτι ἐὰν ἡ σύγχυσις οὕτω γενικῶς πρέπει νὰ παρατηρηθῆται τότε καὶ δύο ἐξαδελφοὶ δὲν ἔπρεπε νὰ λαμβάνωσι δύο ἐξαδέλφας (4+4) διότι γίνονται σύγγαμβροὶ ἢ δύο ἀδελφοὶ δὲν ἔπρεπε νὰ λαμβάνωσι δύο δισεξαδέλφας (2+6) διότι τὰ τέκνα ἀπὸ τῶν ἀδελ-

φῶν θὰ εἶναι πρωτοεξαδελφοὶ. Τοὺς πανταχοῦ τὴν σύγχυσιν τῶν ὀνομάτων ἐπισείοντας εἰς κώλυσιν τῶν γάμων δὲν διστάζει αὐτοὺς τούτους νὰ καλέσῃ **συγγυτικούς**, «οὕτω προδήλως τοσαύτην σύγχυσιν οὐ πραγμάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὀνομάτων εἰσάγοντας» (Ζη. σελ. 324). Συγγενῆς κατὰ πνεῦμα πρὸς τὸν Κανονολόγον καὶ Μητροπολίτην τούτον εἶναι καὶ ὁ πατριάρχης Νεόφυτος ὁ Β', ὅστις πρῶτος ἐτόλμησε τὸ κῦρος τοῦ Σισιννίου τόμου νὰ καταργήσῃ, ὡς εἶδομεν. Καὶ ἕκτοτε ἡ πράξις ἀκολουθεῖ Νεόφυτον τὸν Β' ἐν γένει δι' ὅλον τὸν 6ον. Σήμερον κατὰ ταῦτα ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία κυρίως μόνον τοὺς πέντε βαθμοὺς γνωρίζει καὶ ἐφαρμόζει. Καὶ Θεόφιλος δὲ ὁ Καμπανίας, οὐ τὸ **πρόχειρον νομικὸν** ἐπὶ μακρὸν ἐχρησίμευσεν ὡς ἀσφαλῆς ὁδηγὸς εἰς πολλοὺς τῶν ποιμένων καὶ ἐπισκόπων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας (σελ. η' ἐκδ. Ταπεινοῦ 1887), συμφωνῶν Νεοφύτῳ τῷ Β' περὶ τοῦ ΣΤ' βαθμοῦ (2+4) καὶ ἀνασκευάζων τὸν Βλάσταρη (καὶ ἐμμέσως τὸν Σισίννιον) τὸν ἀνευρίσκοντα τὴν σύγχυσιν ἐν αὐτῷ (2+4) λέγει «ἀλλ' ὑπερισχῦει ἡ συνοδικὴ ἀπόφασις τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας (Νεοφύτου τοῦ Β') ἀπὸ τὴν γνώμην τοῦ ἱερομονάχου Βλαστάρεως..... Καί, ἂν ἀληθῶς στοχασθῇ ὁ ἄνθρωπος, ἀληθῶς λέγονται σύγγαμβροὶ δύο ξένοι ὅταν λάβωσι δύο ἀδελφάς, ἀλλ' ὅταν δύο ἀδελφοὶ λάβωσι δύο πρωτεξαδέλφας δὲν ἔπεται ἐκ τούτου νὰ λέγωνται οὔτε πρωτεξαδελφοὶ, ἀλλὰ πάλιν ἀδελφοὶ τὸ πλησιέστερον καὶ κυριώτερον ὄνομα τῆς ἀδελφότητος» (Προχ. Νομ. 233-234). Καὶ πάντες δὲ οἱ ὀπωσδήποτε τὸ ζήτημα τοῦτο μελετήσαντες (βλ. γνώμην Μελ. Χριστ. Προχ. Νομ. σελ. 139) καταλήγουσιν εἰς τὴν γνώμην, ὅτι τῆς συγχύσεως πρέπει νὰ περιορισθῇ ἡ ἐννοια καὶ ὅτι μόνον μέχρι τοῦ Ε' κωλύεται ὁ γάμος ἐξ ἀγχιστείας, δι' ὃ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία μόνον τὸν Ε' τίθησιν αὐτῆς ὄριον, ὡς εἶδομεν. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς ἡμῶν περὶ οἰκονομίας, ἃς προλαβόντως ἀνεπτύξαμεν καὶ καθ' ἃς ἡ οἰκονομία ἔχει πάντοτε τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς ἐπὶ τῶν κανονικῶν διατάξεων, αἰτινες δὲν στηρίζονται ἢ δὲν περιέχονται ἐν τῷ θείῳ καὶ οἰκουμένικῳ δικαίῳ, δὲν δυνάμεθα, λέγομεν νὰ μὴ ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία δικαίως πράττει οἰκονομίαν καὶ ἐπὶ τοῦ πέμπτου βαθμοῦ.

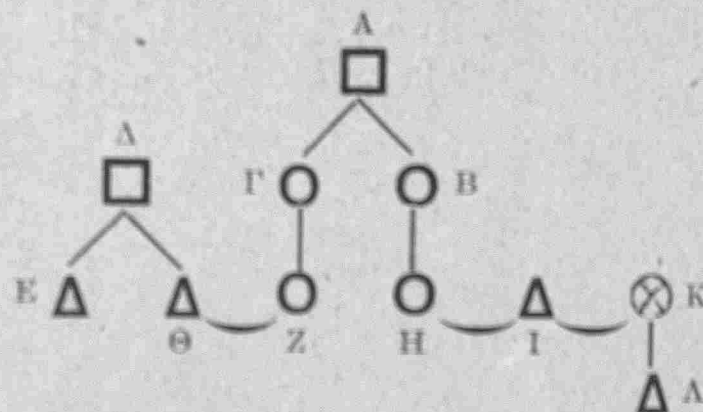
Τοσαῦτα καὶ περὶ τῶν ἐξ ἀγχιστείας συγγενείας

Σημ. — Ἐν τῇ ἐξ αἵματος συγγενείᾳ εὐκόλος εἶναι ἡ κατανόησις τῶν γραμμῶν, τῆς τε εὐθείας ἤτοι τοῦ βάθους καὶ πλαγίας ἤτοι τοῦ πλάτους· ἐπίσης εὐκόλος εἶναι· καὶ ἡ καταμέτρησις τῆς ἀποστάσεως τῆς συγγενείας ἤτοι τῶν βαθμῶν, διότι ἐκάστη γέννησις μετρεῖται ὡς, βαθμὸς καὶ ἐπομένους ἐγὼ πρὸς τὸν πατέρα μου εἶμαι κατ' εὐθείαν ἀνοῦσαν εἰς πρῶτον βαθμὸν συγγενῆς, πρὸς τὸν πάππον μου ἐπίσης εἰς δεύτερον κ. ἔλ., ὁμοίως κατερχόμενος κατ' εὐθείαν κατιούσαν πρὸς τὸν υἱόν μου εἰς πρῶτον, πρὸς τὸν ἕγγονόν μου εἰς δεύτερον κλπ., ἐκ πλαγίου δὲ πρὸς τὸν ἀδελφόν μου εἰς δεύτερον βαθμὸν. διότι ὑπάρχουσι δύο γεννήσεις ἢ ἐμὴ ἐκ τοῦ κοινοῦ πατρὸς καὶ ἡ τοῦ ἀδελφοῦ μου· ὁμοίως εἰς ἐξαδέλφους ὑπάρχουσι τέσσαρες γεννήσεις κ. ἔλ. Εἰς τοῦτο συμφωνοῦσι τὸ Ρωμ. δίκαιον (Dig. λη' 10,1 § 12 καὶ λη' 10,10 § 10, Εἰσ. γ' 6.7), τὸ Βυζαντινὸν (Βασιλ. με' 3,1, Ἀφμενοπ. Δ' 7,2) καὶ τὸ Ἐκκλησιαστικὸν (Φωτ. Νομοκ. Α. 280, Δημ. Χωριαν. Ε' 422, Ματθ. Βλάστ. ΣΤ' 126, Βαλα. Δ' 556,260, Μιχ. Θεσσαλόν. Ε' 397).

Ἐν τῇ ἀγχιστείᾳ ὁμοῦς ἡ εὐρεσις τῶν βαθμῶν καὶ ἡ σαφὴς κατανόησις τῆς ἀποστάσεως τῶν ἀγχιστέων παρουσιάζει ἐνίστη δυσκολίας, ὡς δείκνυσι καὶ ἡ πλάνη τῶν τεσσάρων πολιτικῶν δικαστῶν τοῦ Βήλου, οἵτινες ἠριθμοῦν ἑβδομον βαθμὸν ἐν γάμῳ ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ μετὰ δύο δισεξαδέλφων, ἐνῶ εἶναι ἕκτος· διὰ τοῦτο χωρὶς καὶ νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ προστρέξωμεν εἰς πολύπλοκα σχήματα, τὰ ἄλλως στέμματα συγγενείας λεγόμενα, πρέπει νὰ ἐξηγήσωμεν συντόμως ἐνταῦθα πῶς προήλθεν ἡ βαθμολόγησις: Καὶ πρῶτον ἀγχιστεία ὑπάρχει 1) μετὰ τοῦ ἐνός συζύγου καὶ τῶν ἀνιόντων ἢ κατιόντων τοῦ ἐτέρου συζύγου π. χ. μετὰ τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς πενθερᾶς· 2) μετὰ τοῦ ἐνός συζύγου καὶ τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν τοῦ ἐτέρου ὅπερ εἰδικώτερον ἀγχιστεία π. χ. μετὰ τοῦ συζύγου καὶ τῆς ἀδελφῆς, θείας, ἀνεψιάς κλπ. τῆς συζύγου· 3) μετὰ τῶν συγγενῶν τῶν συζύγων πρὸς ἀλλήλους παρὰ τὴν ἀρχὴν *affines inter se non sunt affines* π. χ. μετὰ πατρὸς ἢ ἀδελφοῦ τοῦ ἐνός συζύγου καὶ τῆς ἀδελφῆς τοῦ ἄλλου συζύγου· 4) μετὰ τοῦ ἐνός συζύγου καὶ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ ἀπ' ἐνός καὶ τῶν συγγενῶν τοῦ ἐτέρου συζύγου ἐκ προτέρου γάμου ἀπ' ἐτέρου π. χ. μετὰ τοῦ πατρικοῦ καὶ τῆς προγονῆς.

Τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον ἠγγόσει τοὺς βαθμοὺς ἐν τῇ ἀγχιστείᾳ, διότι οἱ βαθμοὶ μετροῦνται διὰ τῶν γεννήσεων, ἐνταῦθα ὁμοῦς γεννήσεις δὲν ὑπάρχουσι δι' ὃ ἀπηγόρευεν ὀρισμένως τὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα δὲν ἐπετρέπετο νὰ συζευθῶσι. Τοῦτου ἕνεκα τὸ Βυζαντινὸν Δίκαιον μεταφράζον τὰ χωρία τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου ἐν οἷς καταχρηστικῶς γίνεται λόγος περὶ βαθμῶν (ὡς Dig. λη' 10,10) μεταχειρίζεται τὴν λέξιν *τάξις* (Βασιλ. με' 3,7) ἣτις ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν Λατινικὴν λέξιν *ordo* ἢ *linea* οὐχὶ δὲ εἰς τὴν λέξιν *gradus*. Οὐχ ἥτιον ἀργότερον τὸ Βυζαντινὸν Δίκαιον (Πεῖρα μθ' 27, Εἰσοστθ. Πατρικ. Συντ. Ε' 344) καὶ ἰδίᾳ τὸ Κανονικὸν (Βαλα. Συντ. Δ' 559 Δημ. Συγκ. Ε' 359, Ματθ. ὁ Βλάστ. ΣΤ' 129) παρεδέχθησαν καὶ ἐν τῇ ἀγχιστείᾳ βαθμοὺς.

Διπλοῦς δὲ τις τρόπος βαθμολογίας ἀπαντᾷ ἐν ταῖς κανονικαῖς πηγαῖς. Πρῶτον ἐὰν θέλη τις νὰ καθορίσῃ τὴν ἀγχιστείαν δύο προσώπων κατ' εὐθείαν ἢ ἐκ πλαγίου, ἀρχεται ἀριθμῶν ὡς καὶ ἐν τῇ ἐξ αἵματος, προβαίνων ἐκ τοῦ ἐξ αἵματος συγγενοῦς τοῦ ἐνός συζύγου καὶ ἐξακολουθῶν τὴν ἀρίθμησιν ἕως ὅτου φθάσῃ εἰς τὸν ἐξ αἵματος συγγενῆ τοῦ ἐτέρου συζύγου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εὐρεθειῶν γεννήσεων δίδει τὸν ζητούμενον βαθμὸν τῆς ἀγχιστείας. Ἐν τῷ τρόπῳ τούτῳ τῆς βαθμολογίας οἱ σύζυγοι λογιζοῦνται πάντοτε ὡς ἐν, κατ' ἀναλογίαν μιᾶς γεννήσεως ἢ ὡς λέγει Ματθ. ὁ Βλάσταρις (Συντ. ΣΤ' 134) «τὴν ἀνδρὸς μετὰ γυναικὸς συνάφειαν εἰς βαθμὸν οὐκ εἰσάγομεν ἀλλ' ἐν μὲν εἶναι ταύτην λογιζόμεθα ὅτε καθ' ἑαυτὴν ὁρᾶται.» Ἐν παρόδειγμα (τὸ σχῆμα παρὰ Milasch. Κανον. Δίκαιον. — Τὴν ἐννοίαν τοῦ σημείου — ὡς καὶ τοῦ ⊗ ὑποθέτομεν γνωστὴν βλ. Ζη. σελ. 220):

Ὁ σύζυγος Z καὶ ἡ σύζυγος Θ θεωρητέοι ὡς ἐν, ἢ μήτηρ Δ τῆς συζύγου εἶναι μετὰ τῆς τελευταίας πρῶτον βαθμοῦ ἐξ αἵματος διότι μία μόνον ὑφίσταται γέννησις. Ὅθεν μετὰ τοῦ συζύγου Z καὶ τῆς πενθερᾶς Δ ὑφίσταται πρῶτος βαθμὸς ἀγχιστείας. Ἡ γυναικαδέλφη E τοῦ συζύγου Z εἶναι μετὰ τῆς συζύγου Θ εἰς δεύτερον βαθμὸν ἐξ αἵματος συγγενῆς ὅθεν μετὰ τῆς πρώτης καὶ τοῦ συζύγου Z ὑπάρχει δεύτερος βαθμὸς ἀγχιστείας. Μετὰ τοῦ πατρὸς Γ τοῦ συζύγου Z καὶ τῆς γυναικαδέλφης αὐτοῦ E ὑφίσταται τρίτος βαθμὸς ἀγχιστείας ἕνεκα τῆς γεννήσεως τοῦ συζύγου Z εἰκα, τῆς τῆς συζύγου Θ καὶ τῆς τῆς γυναικαδέλφης E. Μετὰ τοῦ πάππου A καὶ τῆς γυναικαδέλφης E ὁ τέταρτος βαθμὸς τῆς ἀγχιστείας διὰ τὰς 4 γεννήσεις. Ὁ ἐξαδέλφος H εἶναι μετὰ τῆς πενθερᾶς Δ εἰς τὸν πέμπτον βαθμὸν καὶ μετὰ τῆς γυναικαδέλφης E εἰς τὸν ἕκτον βαθμὸν συγγενῆς ἐξ ἀγχιστείας. Ὁ αὐτὸς ἐξαδέλφος H ὅστις μετὰ τῆς χήρας I συνῆψε γάμον εἶναι μετὰ τῆς ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τῆς I καὶ τοῦ K κόρης A ἐν τῷ πρώτῳ βαθμῷ ἀγχιστείας, διότι αὕτη μετὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς, ἣτις ἦτο σύζυγος τοῦ H καὶ ἐν μετ' αὐτοῦ θεωρεῖται, εἶναι ἐν τῷ πρώτῳ βαθμῷ συγγενῆς ἐξ αἵματος.

Εἰς τὸ αὐτὸ καταλήγει τις ἀποτέλεσμα διὰ δευτέρου τινὸς τρόπου βαθμολογίας, ὅστις ἐγκραται ἐν τούτῳ, ὅτι προσθέτουσι τὸν ἀριθμὸν τῶν βαθ-

SISMANOGLIO MEGARO

μῶν τῶν εὐρισκομένων ἐν τῇ οἰκογενεῖα τοῦ ἐνός τῶν συζύγων μετὰ τῶν τοῦ ἑτέρου συζύγου. Κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον τῆς βαθμολογήσεως φθάνομεν εἰς τὸ ἀποτέλεσμα, ὅτι ὁ ἐξαδέλφος Η μετὰ τῆς πενθερᾶς Δ εἶναι πέμπτου βαθμοῦ· κατὰ τὸν δεύτερον τρόπον δίδονται ἐν τῇ οἰκογενεῖα τοῦ Ζ μέχρι τοῦ ἐξαδέλφου Η τέσσαρες γεννήσεις ἤτοι 4 βαθμοί, ἐν τῇ οἰκογενεῖα τῆς συζύγου Θ ὑπάρχει μόνον ἡ γέννησις τῆς συζύγου ἤτοι βαθμὸς εἰς. Τὸ κεφάλαιον τῶν ἐν ἀμφοτέροις ταῖς οἰκογενεαῖς γεννήσεων 4+1 δίδει τὸν ζητούμενον βαθμόν.

Τὸν δεύτερον τοῦτον τρόπον Εὐστάθιος ὁ Πατριάρχης ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ (Συντ. Ε' 334) (1025) χαρακτηρίζει ὡς ἀρχαῖον χρῶνται δὲ τούτῳ καὶ οἱ πολιτικοὶ δικασταὶ (προβλ. τὸ ψήφισμα τῶν δικαστῶν τοῦ Βήλου Συντ. Ζ' 395 καὶ Πείρ. μθ', 27) καὶ συνήθως οἱ κανονισταὶ καὶ ἐκκλησιαστικαῖς ἐπίσης ἀποφάσεις συναντῶμεν τὸν τρόπον τοῦτον (Συντ. Ε' 41. βλ. καὶ Δημ. Χωμ. Ε' 424). Καὶ ὁ τρόπος οὗτος εἶναι ἀπλοῦς, ἐὰν ἐφαρμόξῃ τις τὴν ἀρχήν, καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ ἐν εἰσι καὶ ἐνα βαθμὸν ἀποτελοῦσιν, «ὅταν ἡ συνάφεια, ὡς λέγει ὁ Βλάστηρις, καθ' ἑαυτὴν ὁράται» καὶ μόνον ζητεῖται ἡ ἀγχιστευτικὴ σχέσις τοῦ ἐνός πρὸς τοὺς ἐξ αἵματος συγγενεῖς τοῦ ἑτέρου συζύγου, ὅταν ὁμοῦς ζητῇ τις τὴν τοιαύτην σχέσιν τῶν ἀμφοτέρωθεν συγγενῶν τῶν συζύγων πρὸς ἀλλήλους τότε καὶ ὁ εἰς καὶ ὁ ἕτερος σύζυγος ἐν τῇ ἀριθμῆσει τῶν συγγενικῶν βαθμῶν ἐν ἀμφοτέροις ταῖς οἰκογενεαῖς ἀριθμοῦνται καθ' ἑαυτοὺς ὡς πρόσωπα (Ματθ. Βλαστ. Συντ. ΣΤ' 134 βλ. καὶ Zhishman ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 304-305).

Ἐν τῇ πράξει παρουσιάζονται τοσαῦται ποικιλίαι συνδυασμῶν ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ βαθμῷ, ὥστε πολλοὶ εἰς εὐρεσιν καὶ κατανόησιν τῶν βαθμῶν ἐμπίπτουσιν εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν, διὰ τοῦτο πρὸς διευκόλυνσιν συνίσταν τινες (Ἄλεξ. ὁ Σπανός ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἀρμενοπ., ὁ Παγώνης, τὸ Πηδάλιον, ὁ Μελισ. Χριστ. Θεοφ. ὁ Καμπανίας καὶ ἐν πολλοῖς χειρογράφοις περὶ κεκωλυμένων γάμων πρὸς Zh σ. 50) τὰ λεγόμενα στέμματα ἢ κομβολόγια συγγενείας, ἀλλὰ δικαίως παρατηρεῖ περὶ τῶν τοιοῦτων ὁ Zhishman, (ἐνθ. ἀν. σ. 308) ὅτι δὲν ἐπαρκοῦσιν, οὐδὲ εἶναι ἀσφαλεῖς πάντοτε ὁδηγοί, διότι καὶ τὰ κάλλιστα τούτων παραλείπουν περιπτώσεις βαρύτερας καὶ ἀναφέρουσι ἥσσον τοιαύτους οὕτω π. χ. κατάλογός τις νεωτέρου κανονιστοῦ ἐν τῷ ἕκτῳ καὶ ἑβδόμῳ βαθμῷ ἀναφέρει τοὺς ἀπηγορευμένους συνδυασμοὺς πάντας παραλείπει ὁμοῦς ἓνα, περὶ οὗ θὰ ὑποθέσῃ ὁ ἀναγνώστης, ὅτι ἐπιτρέπεται, ἤτοι τὸν συνδυασμὸν πάππου καὶ ἐγγόνου μετὰ δύο ἐξαδέλφων (2+4), ἐνῶ ἀναφέρει ἀπαγορεύουσιν γάμου προπάππου καὶ δι-εγγόνου μετ' ἐξαδέλφων (3+4). (Ἐννοῶ Μελ. Χριστοδ.)

Ὁ ἐκκλησιαστικὸς δικαστὴς δὲν πρέπει τυφλῶς νὰ ἀκολουθῇ τὰ διαγράμματα ταῦτα, τὰ ὅποια λάθρα εἰσέγαγον πολλὰκις ἀπαγορεύσεις μὴ μνημονευόμενας ἐν ταῖς πηγαῖς, φοβῆ πολλῆ συγχύσεως· «ὁ καὶ ἕτερος εἰσάγων, λέγει Δημήτριος ὁ Σύγκελλος (Συντ. Ε' 360), ἐξ ἀγχιστείας γάμου, ὃν οἱ νομοθετήσαντες οὐκ ἐμνήσθησαν, οἷτοι δόξαν οἰκείας ἐξ ἀ-

θεντίας οὐ νόμον πληροῦσαι. Διὰ τοῦτο ὁ δικαστὴς ὀφείλει αὐστηρῶς ἐν πάση παρουσιωζομένη περιπτώσει νὰ ζητῇ τὸν ἀντίστοιχον κανόνα ἢ νόμον ἢ ἐκκλησιαστικὴν ψήφον. (Zh. σ. 345). Καὶ «ὁ μὲν ὁ νόμος ρητῶς ἐκώλυσε φεύγειν (χρή), ὁ δὲ μὴ ἐκώλυσε παραδέχεσθαι (Ματθ. Βλαστ. ΣΤ' 130). Δυστυχῶς ἡ παραδοχὴ βαθμῶν καὶ ἐν τῇ ἀγχιστεία καὶ ἡ σκοτεινὴ παρά τισιν ἀντίληψις τῆς ἐννοίας τῆς συγχύσεως συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν πλάτησιν τῶν ἀπαγορεύσεων.

§ 8. Ἡ ἐξ ἀγχιστείας συγγένεια ἐν τῇ τριγενεῖα. — Καὶ ἐνταῦθα ἡ ἀρχή, δι' ἣν ὁ γάμος ἀπηγορεύθη, εἶναι ἡ τῆς εὐπρεπείας, ἣν ἤδη οἱ τε Ρωμαῖοι καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἐγνώριζον (Dig. XXIII. 2.15, Βασ. XXVIII. 5.3), ἀλλὰ πρὸς ταύτην διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὁ φόβος τῆς συγχύσεως τῶν ὀνομάτων, περὶ ἧς εἶπομεν τὰ δέοντα ἀνωτέρω. Αἱ παρατηρήσεις ἡμῶν ἐκεῖναι ἰσχύουσι δι' ἰσχυρότερον λόγον ἐνταῦθα, τῆς συγγενείας οὐσης ἀραιότερας Τριγένεια, ἢ ἄλλως διπλοσυμπεθεριά, εἶναι ἡ ἀγχιστεία ἢ δημιουργουμένη ἐκ δύο διαφόρων γάμων μεταξὺ τριῶν οἰκογενειῶν καὶ προϋποτίθεται πάντοτε ἐν τῇ τριγενεῖα ἢ ἐκ δι-γενείας ἀγχιστεία καὶ κατ' ἀρχὰς οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ βαθμῶν ἀλλ' ἀπλῶς ἐν τε τῷ Ρωμαϊκῷ καὶ Βυζαντινῷ δικαίῳ κωλύονται ὀρισμένα πρόσωπα, ἐν τοῖς Βασιλικοῖς (XXVIII. 5.3), λέγεται «οὐδὲ τὴν ποτὲ γυναῖκα τοῦ προγονοῦ μου λαμβάνω» οὔτε ἡ μητρονία λαμβάνει τὸν γενόμενον ἄνδρα τῆς προγονῆς » αὐτῆς ». Ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἠκολούθει τοῖς Βασιλικοῖς καὶ περιορίζετο εἰς τὰς ἐν αὐτοῖς ἀπαγορεύσεις· οὕτως ἀπεφάνθησαν καὶ οἱ πατριάρχαι Λέων ὁ Στυπῆς (1134—1143) καὶ Ἀρσένιος καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Δημήτριος ὁ Χωματηνός (Συντ. Τόμ. ΣΤ' 133 καὶ Ε' 82 καὶ 425). Δημήτριος ὁ Σύγκελλος ρητῶς λέγει «καὶ γὰρ ὁ νόμος περὶ τῶν ἐκ τριγε-» νείας κεκωλυμένων ρητῶς διέλαβε, φάσκων οὕτως . . . . . » (παραθέτει τὸ χωρίον τῶν Βασιλ.), ἃ σχεδὸν καὶ πρώτου βαθ-» μοῦ εἰσι, εἴτις κἂν τούτοις εἰσάγειν βαθμοὺς ἐκβιάσοιτο. Περὶ » δὲ τῶν ἄλλων ἐκ τριγενείας ὡς ἀκωλύτων οὐδὲν ὅλος ὁ νόμος » διέλαβε: δι' ὃ καὶ οὐδεὶς οὐδέποτε δικαστὴς τοιοῦτον γάμον διέ-» σαισε». (Συντ. Ε' 366 καὶ 368). Ταῦτα λέγει ὁ Δημήτριος, διότι περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου Κα-» νικλείου ἀπεπειράθη ἐπέκτασιν τῶν κωλυμάτων τῶν ἐκ τριγενείας

καὶ πέραν τῶν ἐν τῷ νόμῳ ἀναφερομένων περιπτώσεων. Φαίνεται ὅμως ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ μορφοῦται ἔθος καθ' ὃ καὶ τὰ ὑπὲρ τὸν πρῶτον βαθμὸν ἐκ τριγενείας συνοικέσια κωλύονται ἐν τισι περιπτώσει. Τοῦ ἔθους τούτου μνημονεύει πρῶτος Ματθαῖος ὁ Βλάσταρις λέγων «ἡ δὲ κ̄ρατοῦσα συνήθεια καὶ τὰ... ὑπὲρ τὸν πρῶτον βαθμὸν ἐκ τριγενείας ὄντα ἀκόλυτα οὐκ ἔχει» (Συντ. ΣΤ' 134). Κατὰ τὸν Βλάσταριν τὸ κώλυμα ἐκ τριγενείας ὑφίσταται μέχρι τοῦ Δ' βαθμοῦ μὴ συμπεριλαμβανομένου. Ἔνεκα τοῦ κύρους αὐτοῦ ἠκολούθησαν τῇ γνώμῃ τούτου ὁ Ἀρμενόπουλος (Δ. 8. 5), τὸ Πηδάλιον, ὁ Τόμος Γρηγορίου τοῦ ΣΤ' καὶ σχεδὸν πάντες οἱ νεώτεροι κανονολόγοι (Παγώνης, Μαυροκορδαίτος, Μίλας, κλπ.), ἡ Συνοδικὴ ἐγκύκλιος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, Θεόφυλος ὁ Καμπανίας, καὶ ἡ νομολογία τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως (βλ. Νομολ. Θεοτοκᾶ σ. 163).

Ἡμεῖς φρονοῦμεν ὅτι μέχρι τοῦλάχιστον τῆς ἐποχῆς τοῦ Ζωναρά καὶ Βαλαμῶν, οἵτινες γνωρίζουσι μόνον τὴν ἐν τοῖς Βασιλικοῖς τριγένειαν, σταθερὸν εἶναι τὸ ἔθος τῆς Ἐκκλησίας ἵνα ἐφαρμοζῆ μόνον τὰ ἐν τῷ νόμῳ κώλυματα, ἀμφιβάλλομεν δὲ ἂν ὁ Βλάσταρις, ἠδύνατο νὰ βασίση τὸν δυσχυρισμὸν αὐτοῦ, ὅτι εὔρε συνήθειαν ἐπεκτάσεως τοῦ πρώτου βαθμοῦ, ἐπὶ πολλῶν ἀποφάσεων δικαστικῶν καὶ ἴσως ἡ συνήθεια αὕτη ἦτο τοπικόν τι ἔθος· προτιμῶμεν δὲ τὴν ἀρχαίαν καὶ συνεχῆ ἐκκλησιαστικὴν πράξιν καὶ προτείνομεν ἀποκοπὴν τοῦ β' καὶ γ' βαθμοῦ τῆς τριγενείας δι' οὓς λόγους εἰς τὰς προσηγηθείσας συγγενείας ἀνεπτυξάμεν. Οὕτω ἀπαλλαττόμεθα καὶ τῶν ἀτελεσιτήτων σχημάτων καὶ παρασημάτων τοῦ κομβολογίου τῆς τριγενείας. Ἀπορον πῶς ὁ ἄλλως φιλελεύθερος ἐν τῷ ζητήματι ἡμῶν καὶ τὸν περιορισμὸν τῶν κωλυμάτων ἐκθύμως συνιστῶν ἐπίσκοπος Παμφίλου Μελισσηνός (βλ. φύλλ. Νηστεία καὶ κωλύματα γάμου), μόνον ἐν τῇ τριγενείᾳ φαίνεται ἄγαν συντηρητικὸς παραδεχόμενος τὰς περὶ τριγενείας διατάξεις τοῦ Βλάσταρη ὡς ἀξίας νὰ ἀποτελέσωσι τὴν βᾶσιν τοῦ ἐπειγόντως ἐπιβαλλομένου νέου Συνοδικοῦ τόμου περὶ Κωλυμάτων τοῦ γάμου».

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

α) Βασισθεὶς εἰς τὰς προφορικὰς διαβεβαιώσεις τινῶν ἔγραψα περὶ τοῦ ε' ἐξ αἵματος βαθμοῦ, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐλάχιστα παραδείγματα ἀδείας γάμου, ὁμολογῶ ὅμως, ὅτι ἐπισκεφθεὶς τοὺς κώδικας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου σὺδεμίαν τοιαύτην **γραπτὴν ἀδειαν** εὔρον μέχρι τοῦ 1912. Ὁ σοφὸς Zhishman λέγει (σ. 41) ὅτι ἐν Miclos. Acta (II, 270) εὑρηται γάμος ε' βαθμοῦ εὐλογηθεὶς μὲν ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Γοθίας ἀλλὰ προκαλέσας συνοδικὴν διὰ τοῦτο τιμωρίαν ἀπατάται ὅμως διότι ἐν τῇ συνοδικῇ ταύτῃ ἀπόφασί τοῦ 1390 πρόκειται περὶ πενταγαμίας ἤτοι περὶ πέμπτου διαδοχικοῦ γάμου.

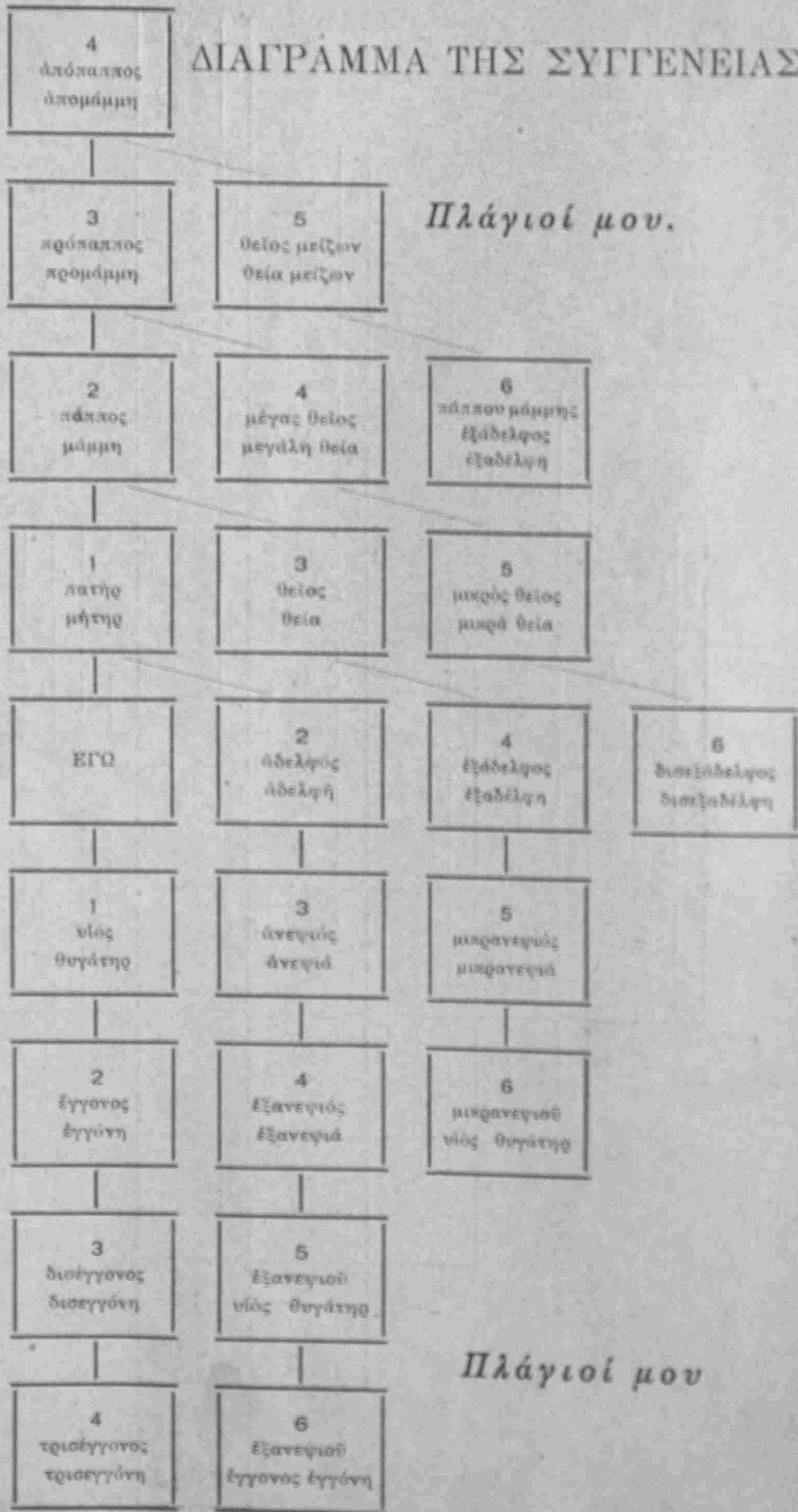
β) Ἐν τῇ σημ. εἰς § 2 λέγομεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸν δ' εἶτι βαθμὸν ἐκ πορνογενικῆς ἀγχιστείας ἐκώλυσε κατὰ Δημ. τὸν Χωματηνὸν καὶ παραπέμπομεν εἰς Zhishman, ἀλλ' ὡς ἐκεῖνος ἐκθέτει τὸ παράδειγμα πρόδηλον, ὅτι πρόκειται περὶ συγγενείας ἐξ αἵματος καὶ ὄχι ἐξ ἀγχιστείας φρονῶν, ὅτι ὁ Zhishman κακῶς ἀντελήφθη τῶν λεγομένων Δημ. τοῦ Χωματηνοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦ Μονάχου καὶ ὅτι εἶναι ἀδύνατον ὁ τοσοῦτον ἐντριβῆς περὶ τὰ κανονικὰ Χωματηνὸς νὰ ὑπέπεσεν εἰς σύγχυσιν τῆς ἐξ αἵματος καὶ τῆς ἐξ ἀγχιστείας συγγενείας διώρθωσα τὴν περίπτωσιν κατ' εἰκασίαν, ὡς ἐκτίθεται ἐν τῷ κειμένῳ ἡμῶν, οὕτως ὥστε νὰ ὑπάρχωσι δύο τέκνα, καὶ ἐπομένως ἀγχιστεία καὶ ὄχι ἐξ αἵματος συγγένεια.

Ἐν τῇ αὐτῇ σημειώσει εἰς § 2 δυσχυρίζομαι μόνος ἴσως ἐγώ, ὅτι τὰ Βασιλικά ἀπηγόρευσαν μὲν νὰ λαμβάνη τις τὴν πορνογενῆ αὐτοῦ θυγατέρα, ἀλλ' ὅτι δὲν πρέπει καὶ ἐντεῦθεν νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι λαμβάνει τις τὴν πορνογενῆ αὐτοῦ ἀνεψιάν. Ἄν ἐκ τῆς σιωπῆς περὶ ἀνεψιάς ἢ ἐξαδέλφης τεκμαίρεται τις, ὅτι τὰ Βασι-

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΣ

Ανιόντες μου.

SISMANOGLIO

**SISMANOGLIO
MEGARO**

